

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»

Університет «Професора доктора Асена Златарова», *Болгарія*
Національний університет Узбекистану імені Мірзо Улугбеку, *Узбекистан*
Вища школа європейських та регіональних студій, *Чехія*
Академія фінансів та бізнесу Вістула, Група університетів Вістула, *Польща*
Азербайджанський державний економічний університет, *Азербайджан*

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ

Міжнародної науково-практичної конференції

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ОБЛІКОВО-ФІНАНСОВОЇ ТА ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ В СУЧАСНОМУ КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

8 – 9 грудня 2022 р.

Харків «ХАІ» 2022

Голова науково-практичної колегії конференції:
Нечипорук М. В. – д-р техн. наук, проф.

Члени науково-практичної колегії конференції:
Калінеску Т. В. – д-р екон. наук, проф. (Україна);
Elmira Qosayeva – д-р філософії з економіки (Азербайджан);
Ing. Jiří Dušek – доктор філософії, ректор, Вища школа європейських та регіональних студій (Чехія);
Сотир Сотиров – проректор Університету «Проф. д-р Асен Златаров» (Болгарія);
Расулєв Алішер – д-р екон. наук, проф. (Узбекистан);
Людмила Стемлевска – канд. екон. наук, директор відділу міжнародного співробітництва (Польща).

Інноваційний розвиток обліково-фінансової та податкової системи в сучасному контексті глобалізації: тези доп. Міжнар. наук.-практ. конф., 8–9 груд. 2022 р. – Харків : Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського «Харків. авіац. ін-т», 2022. – 76 с.

До збірника ввійшли матеріали доповідей Міжнародної науково-практичної конференції «Інноваційний розвиток обліково-фінансової та податкової системи в сучасному контексті глобалізації», в яких розглянуто сучасні тенденції глобалізації, інтерналізації та ідентифікації обліково-фінансових та податкових систем та стимулів їх розвитку. / The collection includes materials from the reports of the International scientific and practical conference "Innovative development of the accounting, financial and tax system in the modern context of globalization", which consider the current trends of globalization, internalization and identification of accounting, financial and tax systems and incentives for their development..

УДК 330.1

© Національний аерокосмічний
університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут», 2022

Тематичний напрям/ Thematic direction

Інновацій у фінансовій, банківській та страховій системах в умовах сучасного національного стану і вимог глобалізації. / Innovations in financial, banking and insurance systems in the minds of the current national state and could globalization

Бондар Н.О.

Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «ХАІ»

ГІДНІ УМОВИ ПРАЦІ ЯК ПЕРЕДУМОВА ЗДАТНОСТІ СУБ'ЄКТІВ

ГОСПОДАРЮВАННЯ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Теорія людського капіталу є методологічним підґрунтям формування та реалізації державних програм у соціально-трудовій сфері. Людський капітал у світовій економічній практиці розглядається як найцінніший виробничий (продуктивний) ресурс, який, порівняно з іноді занадто зношеним основним капіталом, невпинно оновлюється, вдосконалюється, виступає могутнім чинником економічного та соціального прогресу [1, с. 106].

Відповідно до Декларації століття МОП щодо майбутнього сфери праці гідна праця є основою сталого розвитку, подолання нерівності в доходах та бідності [2]. Міжнародна організація праці визначає поняття «гідна праця» як «ефективну працю в гарних та безпечних умовах, яка дає працівникові задоволення, можливість повною мірою виявити свої здібності, навички і майстерність, працю з гідною оплатою і справедливим розподілом плодів прогресу, працю, коли права трудящих захищені [3, с. 203]. Основою гідної праці є повна і продуктивна зайнятість, здорові умови і справедлива оплата праці працівників.

На регулярній основі за підтримки МОП в Україні розробляється «Програма гідної праці». Вона має на меті вирішення проблем, які належать до сфери ключових технічних експертних знань МОП. Пріоритетами Програми гідної праці на 2020-2024 рр. [4]:

1. Покращений соціальний діалог (1.1 Реформовані Національна та територіальні соціально-економічні ради як ефективні платформи для діалогу; 1.2 Сильні соціальні партнери; 1.3 Покращені колективні переговори на галузевому рівні).
2. Інклюзивна та продуктивна зайнятість (2.1 Сучасні та ефективні послуги служби зайнятості; 2.2 Скорочено невідповідність кваліфікації потребам ринку праці серед молоді; 2.3 Удосконалені навички підприємництва) .
3. Поліпшені умови праці та соціальний захист (3.1 Покращена відповідність міжнародним трудовим нормам законодавства та правозастосовного механізму з питань безпеки та гігієни праці та переходу до формальної економіки; 3.2 Покращений захист, рівень та рівність заробітної плати; 3.3 Поліпшене охоплення та сталість соціального захисту; 3.4 Подолання насильства і домагань на робочому місці).

Науковці визнають, що гідна праця є складним соціальним явищем, що лежить у площині політики, економіки, соціального і культурного життя суспільства. А найважливіша роль у реалізації цього соціального явища належить трудовому праву як галузі права і полягає у встановленні на державному рівні гарантій для працівників та забезпеченні прав і законних інтересів соціальних партнерів у цілому [5, с.92]. Тобто держава як суб'єкт, що наділений соціальною владою, займає провідне місце в регулюванні відносин, що виникають у сфері праці, є гарантом реалізації концепції гідної праці.

З позиції науки трудового права концепція гідної праці охоплює такі ключові складові:

- реальна можливість одержати роботу на ринку праці (можливість реалізації економічної активності);
- праця в умовах свободи (вільний вибір форми зайнятості, добровільність зайнятості; заборона примусової праці);

- продуктивна праця (дохід прийнятний для утримання себе та членів своєї родини, конкурентоспроможність підприємства та країни в цілому);
- рівність у праці (дотримання рівних прав працюючих, можливість поєднання роботи та особистого життя);
- безпека на виробництві (безпечні умови праці, пенсійне забезпечення, допомога у разі погіршення стану здоров'я, втрати роботи);
- можливість брати участь у прийнятті рішень щодо умов праці, можливість участі і представництва в професійних організаціях [6, с. 80].

Переважну більшість проблем соціально-економічного характеру прямо чи побічно також пов'язують з дефіцитом гідної праці — праці, результатом якої є необхідні умови для існування, процвітання і розвитку людства; праці, з якою пов'язаний прогрес у всіх сферах економічного та суспільного життя. На їх думку формами вияву дефіциту гідної праці є:

- безробіття у відкритій чи прихованій формах;
- поширення нестандартних форм зайнятості та атипових трудових договорів;
- зростання частки робочих місць, зайнятість на яких не забезпечує одержання суспільно прийняттого рівня трудових доходів;
- наявність незадовільних умов праці та зростаюча соціальна незахищеність працівників у різноманітних формах вияву;
- зростання масштабів і глибини асиметрій на полі соціально-трудової сфери, які відтворюють умови для збереження та зростання дефіциту гідної праці [7, с. 48].

У системі соціально-трудових відносин людський капітал займає все більш значуще місце і набуває актуальності не тільки для вчених, але й для керівників усіх рівнів. Практикою останніх років підтверджується, що Україна послідовно вибудовує соціальну політику, що ґрунтується на ставленні до людини як до активу, в який потрібно вкладати гроші. Однак, прискорення темпів модернізації виробництва вимагає регулярного оновлення й підвищення рівня отриманих кваліфікацій, навичок і знань задля забезпечення якомога довшого перебування особи в лавах робочої сили. Цей процес вимагає застосування новітніх підходів при розробці державних соціально-економічних програм, професійної освіти, оцінювання задоволеності працівників виконуваними функціями й умовами праці, поведінкових факторів суб'єктів ринку праці саме в контексті задоволеності працею та мотивації до праці в цілому та окремо інноваційної праці.

Література:

1. Економіка праці та соціально-трудові відносини: підручник / Л.М. Ільч, О.В. Акіліна – К. : Київський ун-т ім. Бориса Грінченка. – 2020.– 952 с.
2. ILO Declaration on Fundamental Principles and Rights at Work and its Follow-up [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---declaration/documents/normativeinstrument/wcms_716594.pdf (дата звернення: 03.12.2022)
3. Шабанов Р. І. Концепція «гідної праці» як стрижень активної державної політики у сфері зайнятості населення // Наук. вісник Ужгородського нац-го ун-ту. Серія ПРАВО.– Випуск 24. Том 2. – 2014. – с. 201-205
4. Програма гідної праці 2020 – 2024 Україна [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---sro-budapest/documents/genericdocument/wcms_774455.pdf (дата звернення: 03.12.2022)
5. Гостюк О. Концепція гідної праці як елемент правової політики держави // Підприємництво, господарство і право: Трудове право. – № 6. – 2016. – с. 90-93
6. Стрембіцька Л. Л. Концепція гідної праці та проблеми її реалізації в Україні // Управління фінансово-економічною безпекою: Економіка праці та соціальні аспекти економічної безпеки. – №1. – 2015. – с. 79-86
7. Соціально-трудові відносини зайнятості: сучасні тенденції, виклики, шляхи розвитку [Електронний ресурс]: монографія / [А. М. Колот, І. Ф. Гнибіденко, О.О. Герасименко та ін.]; за наук. ред. А. М. Колота, І. Ф. Гнибіденка. – К.: КНЕУ, 2015. – 295, [1] с.

Гребенікова О.В.

Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «ХАІ»

ВЕКТОРИ МОДЕРНІЗАЦІЇ РИНКУ СТРАХОВИХ ПОСЛУГ ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

Вітчизняні фінансові установи функціонують в умовах глобальних викликів і соціально-поведінкових обмежень, макроекономічних дисбалансів, які пов'язані з широким спектром політичних і економічних ризиків. Українські реалії свідчать про те, що більшість споживачів не мають достатньої інформації та необхідних знань щодо особливостей страхових послуг, якісних характеристик страхових продуктів, оцінювання ризиків та їх наслідки, фінансової стійкості страхових компаній тощо. За таких умов особливої актуальності набувають питання забезпечення захисту прав споживачів страхових послуг в умовах кризових явищ. У всьому світі приділяють особливу увагу захисту прав споживачів страхових послуг, що є важливою складовою підвищення їх довіри до страхових компаній і забезпечення сталого розвитку економіки країни.

Останнім часом в Україні затверджено низьку нормативно-правових документів, у яких серед завдань, напрямів, пріоритетів виділяється захист прав споживачів фінансових послуг, у тому числі страхових послуг.

На думку А.П. Пінчука наявна система захисту прав споживачів на ринках фінансових послуг не повною мірою відповідає загальним принципам Організації економічного співробітництва та розвитку. У цьому аспекті проблемними є такі питання: відсутність у вітчизняній нормативно-правовій базі з питань регулювання ринків фінансових послуг положень щодо забезпечення захисту прав споживачів фінансових послуг, недосконалість системи державного регулювання та нагляду за фінансовим сектором, низький рівень інформаційної прозорості, фінансової грамотності та обізнаності населення, відсутність дієвих механізмів захисту від ризиків та недосконалість системи вирішення спорів, пов'язаних з отриманням фінансових послуг, відсутність належного вибору фінансових послуг [1].

У всьому світі приділяють особливу увагу захисту прав споживачів страхових послуг, що є важливим складником підвищення їх довіри до страхових компаній. Зокрема, це можливо реалізувати через такі інфраструктурні елементи, як: об'єднання страховиків і страхувальників; страхові брокери; третейські суди; медіатори; фінансовий омбудсмен тощо. Об'єктивно необхідним є більш детальний розгляд перспектив подальшого розвитку інфраструктурних елементів із захисту прав споживачів страхових послуг в Україні.

Значна кількість звернень споживачів фінансових послуг, тривалість розгляду спорів у судах є спонукальними чинниками необхідності запровадження альтернативного механізму розв'язання спорів в Україні, який би дав змогу розглядати скарги споживачів до постачальників фінансових послуг без застосування складної та тривалої судової процедури. Механізмом забезпечення захисту прав споживачів, який уже давно довів свою ефективність у розвинених країнах, є створення інфраструктурних елементів, як: об'єднання страховиків і страхувальників; страхові брокери; третейські суди; медіатори; фінансовий омбудсмен тощо. Запровадження в Україні інституту фінансового омбудсмена – незалежної особи, яка в позасудовому порядку вирішує суперечки між фінансовими установами та їх клієнтами є своєчасним та необхідним [2], [3], [4].

Ще одним заходом щодо модернізації ринку страхових послуг щодо захисту прав споживачів є впровадження діджитал-страхування – це новий напрям у страхуванні, що передбачає використання нових технологій (Інтернету, мобільних пристроїв або інших каналів електронної доставки) у страховій діяльності (для поширення контенту, інформації, реалізації страхових послуг та ін.) [5].

Онлайн-страхування дає можливість скорочувати витрати за рахунок виключення з ланцюжка продажів страхових посередників, зменшення комісійних винагород, зниження

витрат на оренду приміщень, і зменшити ймовірності шахрайства й підвищення безпеки страхових операцій. У разі придбання поліса через страхового посередника є ризик не внесення останнім страхової премії, наслідком чого є те, що договір страхування не вступає в силу. Поряд із економічною ефективністю і безпекою діджиталізація у страхуванні характеризується зручністю. Кроком у даному напрямі є формування бази даних, де зберігається інформація про електронні страхові поліси.

Онлайн-страхування є одним із методів підвищення рівня фінансової інклюзії в Україні, яка є складовою стратегії розвитку фінансового сектору України до 2025 р. [6].

Підсумовуючи викладене, можна сказати, що сьогодні в Україні проблемі захисту прав споживачів на ринку страхових послуг приділяється достатньо уваги. Але, зважаючи на огляд тенденцій функціонування і проблеми розвитку вітчизняного страхового ринку, пріоритетами його модернізації щодо захисту прав споживачів в умовах кризових явищ можуть стати:

- розвиток законодавчої бази щодо страхування, яка б урахувала сучасну ситуацію на ринку страхових послуг та інтереси як страховиків, так і їх клієнтів [7];

- модернізація галузевої структури та інфраструктури ринку страхових послуг відповідно до світових вимог та провідного досвіду розвинутих країн. Впровадження інституту фінансового омбудсмена в Україні як елементу системи захисту прав споживачів страхових послуг інфраструктурних елементів страхового ринку із захисту прав споживачів;

- зміцнення довіри населення до страхового ринку за рахунок ризик-орієнтованого підходу проведення перевірок діяльності зі страхування, підвищення вимог до фінансової безпеки і надійності страхових компаній, формування позитивного іміджу страховиків;

- створення сучасної моделі ефективного управління страховими резервами; сприяння подальшому розвитку перестраховування; розвиток практичного маркетингу й обов'язкова організація ризик-менеджменту в страховій справі на основі підготовки відповідних фахівців;

- впровадження діджитал-страхування. Використання цифрових технологій у страхуванні дозволяє збільшити швидкість, гнучкість і масштабність діяльності страхових компаній, підвищує поінформованість споживачів, покращує реагування, зменшує ймовірність допущення помилок, дає можливість слідкувати за станом врегулювання претензій, підвищує рівень фінансової інклюзії.

- підвищити рівень фінансової грамотності і страхової культури населення.

Література:

1. Пінчук А.П. Фінансовий омбудсмен як невід'ємна частина системи ре-гулювання ринку фінансових послуг / А.П. Пінчук, Н.В. Міокова // Економіка та держава. – 2013. – № 1. – С. 104–107.

2. Дудинець Л.А. Захист прав споживачів на ринку фінансових послуг / Л.А. Дудинець, О. Є. Верней // Глобальні та національні проблеми економіки. 2017. Вип. 16. С. 688–692. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://global-national.in.ua/issue-16-2017/24-vipusk-16-kviten-2017-r/3002-dudinets-l-a-vernej-o-e-zakhist-prav-spozhhivachiv-na-rinku-finansovikh-poslug>

3. Шолойко А. С. Розвиток інфраструктурних елементів із захисту прав споживачів страхових послуг в Україні / А. С. Шолойко // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент. - 2017. - Вип. 26(2). - С. 100-103.

4. Беззуб І. Який фінансовий омбудсмен потрібен Україні: європейський досвід / І. Беззуб // Громадська думка про правотворення. – 2018. – № 8 (152). – С. 15–22. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://nbuviar.gov.ua/images/dumka/2018/8.pdf>.

5. Моташко Т. П. Розвиток світового ринку страхування в умовах діджи-талізації / Т. П. Моташко // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. – 2016. – Вип. 5. – С. 18–24.

6. Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Strategy_FS_2025.pdf?v=4

7. Золотарьова О.В. Ключові тенденції та пріоритети розвитку ринку страхових послуг в Україні / О.В. Золотарьова // Економіка і суспільство. 2017. – №11. – С. 413–420.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ МОНІТОРИНГУ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

В умовах глобальних викликів та бойових дій для вітчизняних підприємств, в ході формування управлінської політики, набуває особливу актуальність проведення моніторингу процесів підприємства, що дозволить підтримати його стабільність та визначити вектор подальшого розвитку.

Незважаючи на суттєву роль моніторингу у розвитку суб'єктів господарювання, ще й досить не має усталеного погляду на сутність поняття «моніторинг». Так, більшість вчених визначає дефініцію «моніторинг» як «систему/процес спостережень за показниками діяльності підприємства» (М.С. Татар, О.В. Дзюбенко, Н. С. Остроушкіна [1]; Галіцин В.К., Суслов О.П., Самченко Н.К [2]), інші автори ототожнюють моніторинг з «функцією з систематичного збору даних за вказаними показниками» (Бахтіна, Ю.С. [3]). Ще одні дослідники вважають, що моніторинг це «вид управлінської діяльності», завданням якого є «спостереження за станом, параметрами та характеристиками певного об'єкта» (Мельник О.Г., Пецкович М.Д. [4]). Також існує думка, що моніторинг це «інформаційне забезпечення процесу прийняття рішень, що передбачає узагальнення даних про стан підприємства, його напрямок та динаміку розвитку» (Рябкова, О. В. [5]). Аналізуючи наведені визначення, можна зробити висновок, що це комплексне поняття, яке по-перше, є інструментом управлінської політики та на основі якого приймаються управлінські рішення щодо поточного стану об'єкта дослідження та його розвитку у майбутньому, по-друге, являє собою систему спостережень за та, по-третє, формує інформаційну базу суб'єкта господарювання.

Необхідно зазначити, що проведення моніторингу ускладнюють декілька факторів, а саме: динамічність об'єктів моніторингу, оскільки вони знаходяться у розвитку та постійно змінюються; наявність або можливість небезпеки, що виникає в ході діяльності об'єкту моніторингу та обумовлює необхідність попередження про певний ризик, від системи моніторингу [6].

Таким чином, моніторинг підприємства є важливою складовою антикризових заходів, які надають можливість мінімізувати ризики та підвищити ефективність розподілу та використання ресурсів для виконання своїх зобов'язань в умовах глобальних викликів та уникнути виникнення кризи.

Література:

1. Татар М. С., Дзюбенко О.В., Остроушкіна Н. С. Моніторинг надійності взаємодії підприємства з суб'єктами зовнішнього середовища в умовах глобальних викликів// Вісник СумДУ. Серія «Економіка». № 2. – 2022. – С. 143-153.
2. Галіцин В.К., Суслов О.П., Самченко Н. К. Системи моніторингу: навч. посіб. – К.: КНЕУ, 2015. – 408 с.
3. Бахтіна Ю.С. Поняття моніторингу в науці // Юридичний бюлетень. – 2017. –Випуск 5. – С. 8-16.
4. Мельник О.Г., Пецкович М. Д. Моніторинг діяльності підприємства // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2012. – Вип. 722: Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. – С. 381–386.
5. Рябкова О. В. Моніторинг економічних показників результативності машинобудівних підприємств: дис. кан. ек. наук: 08.00.04. Національний університет «Львівська політехніка». – Львів, 2018. – 222 с.
6. Додонов А.Г., Ланде Д.В., Путятін В.Г., Комп'ютерні мережі та аналітичні дослідження – К.: -Фенікс; Київ: ІПРІ НАН України, 2014. – 486 с

Ліхоносова Г.С.

Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського «ХАІ» (Україна)

НАПРЯМИ НІВЕЛЮВАННЯ ФІНАНСОВОЇ НАПРУЖЕНОСТІ: ЗМІНА ВЕКТОРІВ ОЧІКУВАННЯ

Необхідність проведення досліджень фінансових відносин обґрунтована відсутністю в сучасних наукових дискурсах методів регулювання фінансової напруженості за умов нових епідеміологічних умов існування бізнес-середовища та відповідної методології управління рівнем відторгнення гравців на фінансовому ринку. Останнє півріччя в фінансовому секторі як України, так і світу стало новим витком спіралі напруженості у будь-яких аспектах тлумачення цієї категорії. У розподілі світового багатства відбулося суттєве зрушення: економічно розвинені країни вже не мають резерв нероздільної фінансової могутності. Основний фінансовий капітал переміщується в «нафтові» країни та центральні банки азіатських держав. Більше того, завдяки тому припливу ліквідності, який вони забезпечують, у системі фінансового посередництва, що склалася, стрімко зростає роль хедж-фондів і фондів прямих інвестицій. Все це становить необхідність формування дієвого, реалістичного механізму вчасного реагування на нові виклики на міжнародному фінансовому ринку в умовах поширення невизначеності, турбулентності економічного розвитку та пов'язаних з ним соціальних наслідків.

Загальні змінні моделі фінансово-економічної поведінки та узагальнені світові фактори, які на неї впливають детально досліджують науковці, пов'язуючи їх із податковим тягарем [1]. Проте Lois, P., Drogalas, G., Karagiorgos, A. & Karasteriou, E. зазначають про появу феномену непрогнозованої фінансової поведінки, яка виражається через ухилення від сплати податків завдяки незадекларованому працевлаштуванню [2].

Martini, A. проводить детальне дослідження значення світового соціально відповідального інвестування саме з позиції динаміки фінансової поведінки бізнес одиниць. Подібна фінансова діяльність за останні десятиліття посилилася від ніші релігійного спрямування у світі до основної стратегії аналізу ризиків для інституційних та роздрібних інвесторів. Дослідження показує, що відсутність глобально прийнятої таксономії щодо того, що є стійкою фінансовою діяльністю разом з практичними та поведінковими складнощами є основними критично важливими проблемами, які відлякують індустрію соціально-відповідального інвестування на глобальному рівні [3]. Подібні аспекти, але у розрізі атрибутів людського капіталу досліджує Lamboglia, R. та Mancini, D., підкреслюючи досягнення та можливі недоліки регуляторної діяльності в даній сфері на міжнародному рівні за останні роки з особливим акцентом на Європейському Союзі [4]. Противагу міжнародній гармонізації фінансово-економічного середовища наводять Carneiro, J., Rodrigues, L.L., та Craig, R., зазначаючи що повна уніфікація та гармонізація не завжди є прийнятною для кожної окремої країни з притаманними тільки їй моделями фінансової поведінки бізнес гравців [5].

Тенденції трансформації фінансових відносин, нові умови існування бізнесу в часі світової пандемії, бурхлива турбулентність глобальних ринків, зміна тенденцій міграційних потоків, принципові зміни в моделях поведінки бізнес-середовища, наразі створюють нові грані економічної нестабільності, фінансової нерівності та соціальної несправедливості в світі. Триває процес збільшення розриву у забезпеченості різних груп населення доступом до якісних послуг (освітніх, медичних, логістичних), можливостей прийняття власних рішень, реалізації власних ініціатив, рівнем забезпечення економічними, соціальними, кваліфікаційними та іншими видами ресурсів. У цьому контексті, наявним є поширення аспектів та форм відторгнення бізнес-гравців від прийняття управлінських рішень на міжнародних бізнес-майданчиках.

Дослідження McKinsey Global Institute показує, що активи лише тільки чотирьох груп інвесторів з 2019 р. зросли майже втричі до кінця 2021 р. [6], що еквівалентно приблизно 5%

загальносвітових фінансових активів станом на кінець 2021 р. Це вражаюче досягнення для гравців, які ще п'ять років тому перебували на задвірках світових фінансових ринків.

Постійне подорожчання нафти, стабільне зростання її експорту, зокрема в країни, що розвиваються, саме цим зумовлений потік нафтодоларів. Значна частка виручки від нафти, проданої споживачам за високими цінами, осідає в інвестиційних фондах та приватних портфелях інвесторів із держав — експортерів нафти. Потім основна частина цих коштів інвестується у глобальні фінансові ринки, що збільшує ліквідність. Саме цим пояснюється феномен "надлишку глобальних накопичень", завдяки якому облікові ставки останні кілька років тримаються на досить низькому рівні.

Наявність епідеміологічних обмежень, нових економічних бар'єрів, глобалізаційних та міграційних викликів загострюють ситуацію із відторгненням окремих бізнес-гравців із світового ринку, спряючи втраті економічної довіри до регуляторів бізнесу, формуванню позиції бездіяльності, нецікавості та безмотиваційності фінансових гравців.

Певними інструментами вимірювання тенденцій відторгнення бізнес-гравців [7] з міжнародного фінансового ринку можуть стати саме міждисциплінарні інформаційно-технічні механізми використання можливостей кожної окремої країни. У зв'язку з цим, поширення різних інструментів інформатизації, доступності до інформації, розуміння можливостей її використання, стане запорукою залучення потенційних інвесторів та бізнес-гравців до багатьох сфер діяльності держави та відкоригує напрями міграційних потоків.

Виходячи з вищенаведеного, можна зробити висновок, що незалежно від того, чи підніматимуться облікові ставки або будуть знижуватися ціни на нафту, впливові інвестори чотирьох типів продовжуватимуть зростати та визначати напрям розвитку світового фінансового ринку капіталів. Проте є певні побоювання щодо зростання впливових груп інвесторів. Зі зростанням обсягів кредитних похідних інструментів та забезпечених боргових зобов'язань банки останнім часом самоусуваються від наслідків поганих кредитів. Оскільки фінансові інститути видають дедалі більше позичок, не забезпечуючи ризики довгострокової ефективності цих позик з допомогою власного капіталу. Саме тому регулюючим органам слід знайти способи, з допомогою яких можна було б перевіряти невідповідність нормативам. Якщо такі інструменти будуть м'яко впроваджені на фінансові ринки, вважаємо, що вони сприятимуть зростанню ліквідності, поширенню фінансових інновацій та диверсифікацій, що дає привід для здорового оптимізму розвитку фінансових ринків.

Література:

1. Molent A. Taxation of a GMWB variable annuity in a stochastic interest rate model. *ASTIN Bulletin*. 2020. № 50(3). P. 1001-1035.
2. Lois P., Drogalas G., Karagiorgos A., Karasteriou E. The phenomenon of tax evasion and undeclared work in Greece. Causes and the role of control mechanisms. *International Journal of Managerial and Financial Accounting*. 2020. № 12(1). P. 71-88.
3. Martini, A. Socially responsible investing: from the ethical origins to the sustainable development framework of the European Union. *Environment, Development and Sustainability*. 2021. № 23(11). P. 16874-16890.
4. Lamboglia, R., Mancini, D. The relationship between auditors' human capital attributes and the assessment of the control environment. *Journal of Management and Governance*. 2021. № 25(4). P. 1211-1239.
5. Carneiro, J., Rodrigues, L.L., Craig, R. Assessing international accounting harmonization in Latin America. *Accounting Forum*. 2017. № 41(3). P. 172-184.
6. White O., Madgavkar A., Townsend Z., Manyika J., Olanrewaju T., Sibanda T. Kaufman S. Financial data unbound: The value of open data for individuals and institutions. URL: <https://www.mckinsey.com/industries/financial-services/our-insights/financial-data-unbound-the-value-of-open-data-for-individuals-and-institutions> (дата звернення: 23.05.2022)
7. Ліхоносова Г. С. *Регулювання соціально-економічного відторгнення на підприємствах* : монографія. Сєверодонецьк : вид-во СНУ ім. В. Даля, 2018. - 424 с.

КЛАСИФІКАЦІЯ КРИЗОВИХ ЯВИЩ В СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМАХ

У сучасних соціально-економічних системах під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів відбувається дестабілізація процесів, що відбуваються у цих системах. В результаті чого зростає частота та глибина криз в соціально-економічних системах. Деструктивні явища розхитують стабільну ситуацію в цих системах та формують підґрунтя для виникнення кризових явищ. В свою чергу велика кількість кризових явищ потребує їх дослідження і класифікації за різними ознаками.

До кризових явищ можна віднести сукупність нестійких кризових проявів, що виникають синхронно один до одного та наносять нищівного або оздоровчого впливу на стан соціально-економічних систем [1].

Класифікувати кризи можна за наступними ознаками:

- за масштабом або рівнем виникнення (глобальні, державні, національні, регіональні, міжгалузеві, галузеві, місцеві та фірмові);
- за сферою виникнення (економічні, фінансові, політичні, соціальні, організаційні, технологічні, інформаційні, адміністративно-законодавчі, виробничі, комерційні, природні, демографічні, юридичні, екологічні, технічні);
- за наслідками (руйнівні, частково руйнівні, неруйнівні та оздоровчі);
- за станом (відкриті (кризи, які можна подолати та кризи, які не можна подолати), очевидні (прогнозовані, частково прогнозовані) та приховані (латентні та непрогнозовані));
- за місцем виникнення (локальна криза, системна, стратегічна);
- за тривалістю в часі (короткострокові, тривалі);
- за ступенем керованості (керовані, некеровані);
- за ступенем тяжкості (легкі кризові явища, середньої тяжкості, катастрофічні);
- за походженням (стихійні, штучні, природні);
- за наслідками прояву (загальні, специфічні, індивідуальні);
- за шириною охоплення (спеціалізовані (галузеві), локальні, групові);
- за причинами виникнення (випадкові, закономірні, циклічні) [1, 2, 3].

У соціально-економічній системі кризові явища відіграють важливу роль, формуючи, в подальшому життєздатну системи, або руйнуючи її взагалі. Функціонування будь-якої системи не є ізольованим та піддається впливу кризових явищ. Класифікація яких, в свою чергу, дозволяє краще розібратися в даному понятті. Та створити антикризові заходи для забезпечення захисту від них. Пом'якшити удар кризи на систему або підлаштувати систему для подальшого виходу з кризового явища.

Вплив кризових явищ може мати позитивний характер руйнуючи, наприклад, неприбуткове підприємство, як одну з видів соціально-економічних систем. Або перепрофілюючи його, тим самим надаючи позитивну динаміку розвитку системі. Тому вивчення кризових явищ буде актуально і в майбутньому, адже глобальний світ диктує нові умови розвитку та містить достатньо непередбачуваних подій, які в подальшому спровокують нові кризові явища.

Література:

1. Григор'єва О. В., Міщенко А. Ю. Кризові явища в економіці та їх прояви на підприємстві. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017.ч1. №13. С.76 – 79.
2. Шатайло О. Кризи соціально-економічних систем: прояви та ознаки. *Вісник КНТЕУ*.2019. №2. С. 91–102.
3. Тур О. В. Визначення на класифікація криз. URL: <http://dspace.nuft.edu.ua/bitstream/123456789/21927/1/63.pdf>.

Тематичний напрям/ Thematic direction

Інноваційний розвиток обліково-аналітичних та податкових інструментів в контексті сучасних глобальних і національних викликів. / Innovative development of accounting and analytical and tax tools in the context of modern global and national challenges.

Ліхонцова Г.С., Мартиненко К.Р.

Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського «ХАІ»

МОДИФІКАЦІЇ ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ В УКРАЇНІ

Згідно Податкового кодексу України, податок на додану вартість є формою вилучення до бюджету частини доданої вартості, створюваної на всіх стадіях виробництва та реалізації, і визначається як різниця між вартістю реалізованих товарів, робіт, послуг та вартістю матеріальних витрат виробництва та обігу. В Україні ПДВ фактично не пов'язаний із процесом створення і зростання вартості, що створює численні проблеми при його застосуванні [4].

Податок на додану вартість є найбільш складним для обчислення з усіх податків, що входять в податкову систему України. На сьогодні правове регулювання ПДВ не є в повній мірі ефективним. Це пов'язано як з недостатньою теоретичною розробленістю ряду проблем правового регулювання ПДВ, так і з недосконалістю чинного податкового законодавства [1, 2]. ПДВ у законодавстві визначається як податок з обороту, доповнений корупційними складовими: податковий кредит і відшкодування з бюджету. Завдяки цим специфічним елементам ПДВ в Україні перетворився в основний вид кримінального бізнесу.

Більшість проблем податкового законодавства прямо або побічно пов'язані з податком на додану вартість, зокрема: з визначенням об'єкта оподаткування, податкової бази, обґрунтуванням податкової ставки і методами адміністрування податку. ПДВ в існуючому вигляді є чисто монетарною мірою поповнення скарбниці. Можливо, з цих причин багато вчених давно виступають за скасування ПДВ і його заміну податком з обороту. Між ПДВ і податком з обороту існує лише одна істотна різниця: ставка ПДВ фіксується в Податковому кодексі України та є стабільною [3], але об'єкт оподаткування визначено неоднозначно; ставка податку з обороту залежить від числа посередників, які доводять товар від виробника до кінцевого споживача.

Правда, в умовах вільних цін зазначена різниця носить чисто теоретичний характер. Запроваджений Податковим кодексом України ПДВ є спробою удосконалення податку з обороту, що слідує з аналізу механізму його обчислення і справляння. Чинна редакція ПКУ містить ряд невідповідностей закріпленої системи обчислення ПДВ і його сутності. Так, з буквального тлумачення положень ст. 188-192 ПКУ слідує, що порядок обчислення ПДВ зводиться до визначенням не ПДВ, а податку з обороту, оскільки податкова база являє собою вартісну характеристику не доданої вартості, а саме обороту з реалізації, передачі, ввезення-вивезення товарів, робіт, послуг. Такий підхід законодавця до регламентації порядку обчислення суперечить економічній суті податку.

Аналіз поглядів вчених на сутність поняття «додана вартість» зводиться до того, що об'єкт оподаткування – це те, що підлягає оподаткуванню. Очевидно, що об'єктом оподаткування має виступати додана вартість, а не операції її поставки (реалізації). З огляду на вищесказане, вважаємо за доцільне ввести зміни до ст. 185 Податкового кодексу України, виклавши її в такій редакції [4]: «Об'єктом оподаткування є додана вартість товарів (робіт, послуг)».

Детальний алгоритм обчислення доданої вартості в Податковому кодексі годі й прописувати. При такому визначенні стає точно визначена податкова база, і будь-який відомий

метод обчислення податкових зобов'язань повинен давати один і той же результат. Застосування альтернативних методів обчислення податкових зобов'язань дозволить уникнути багатьох недоліків адміністрування податків, і не тільки ПДВ. Платник податків може сам вибирати метод обчислення податку. Податкові органи мають право застосовувати альтернативні методи обчислення при проведенні податкових перевірок, законності вимоги на відшкодування податку з бюджету, для контролю обґрунтованості (справедливості) застосовуваних цін, трансферного ціноутворення, оцінки рівня тіньового виробництва і тіньового фонду оплати праці. Визначені у Податковому кодексі України (як об'єкти оподаткування ПДВ) операції з поставки товарів, послуг, імпорту та прирівняні до них насправді визначають не об'єкт оподаткування, а умови, за яких виникають податкові зобов'язання платника, або момент виникнення податкових зобов'язань (момент визначення податкової бази). Для врахування цього факту необхідно ввести зміни до відповідних статей Кодексу. Зокрема в ПКУ слід додати пункт 194.1.2, змінити назву статті 194 і пункт 1 статті 194 та викласти їх в такій редакції [4]:

–194. Додана вартість оподатковується за основною ставкою.

–194.1. Додана вартість оподатковується за ставкою, зазначеною в підпункті « а » пункту 193.1 статті 193 цього Кодексу, яка є основною при здійсненні операцій ... (далі по тексту).

–194.1.2. Додана вартість лікарських засобів, дозволених для виробництва і застосування в Україні та внесених до Державного реєстру лікарських засобів, а також медичних виробів, які внесені до Державного реєстру медичної техніки та виробів медичного призначення або відповідають вимогам відповідних технічних регламентів, що підтверджується документом про відповідність, та дозволені для надання на ринку та/або введення в експлуатацію і застосування в Україні оподатковується за ставкою, зазначеною в підпункті « в » пункту 193.1 статті 193 цього Кодексу.

Перейменувати назви статті 195 і пункту 195.1, виклавши їх в такій редакції:

–195. Додана вартість оподатковується за нульовою ставкою.

–195.1 Додана вартість оподатковується за нульовою ставкою при здійсненні операцій ... (далі по тексту). Товари вважаються вивезеними за межі митної території держави, якщо їх вивезення підтверджено митною декларацією, оформленою відповідно до вимог Митного кодексу, і на банківський рахунок експортера зараховані кошти від покупця, що знаходиться за межами митної території держави. Назву статті 196 та підпункт 196.1 ПКУ викласти в такій редакції [4]:

–Стаття 196. Додана вартість не підлягає оподаткуванню або не включається до об'єктів оподаткування.

–196.1. Не підлягає оподаткуванню або не включається до об'єктів оподаткування додана вартість при здійсненні операцій ... (далі по тексту). Необхідно також ввести редакційні правки в усьому розділі V Податкового кодексу України, щоб узгодити його зміст з новим визначенням об'єкта оподаткування та моменту визначення податкової бази (податкових зобов'язань).

Таким чином, результативність податкового регулювання залежить від того, наскільки точно визначені цілі і оптимально підібрані засоби для їх досягнення. Воля законодавця, спрямована на регулювання податкових відносин, має бути строго визначеною і однаково розумітися усіма учасниками відносин.

У Податковому кодексі України визначення об'єкта ПДВ не відображає економічний зміст цього поняття, що не дозволяє об'єктивно і точно визначити податкову базу. Обчислення податкової бази вимагає введення зайвих елементів правового механізму податку – податковий кредит, податкова накладна і окремого бухгалтерського і податкового обліку.

Усунення зазначених недоліків бачиться в тому, щоб визначити додану вартість об'єктом ПДВ і вести облік податкової бази на основі сплачених банківських рахунків, що забезпечує єдину облікову політику – симетрію між відрахуваннями і нарахуваннями як у часі, так і за

сумами. Саме через реалізацію суспільство визнає економічну доцільність доданої вартості, а сплачений рахунок підтверджує наявність доданої вартості в загальноекономічному сенсі.

Література:

1. Kamenskaya E. A. The situation of economic security in the context of the development of the digital economy. *Scientific research*. 2019. № 1(27). pp. 28-30.
2. Korotkova O. V. Software features economic security of business activities in the age of digital technologies. *Bulletin of the O. E. Kutafin University*. 2020. № 7. pp. 53-59.
3. Likhonosova G. Leveling financial exclusion: the metabolism of socio-economic systems. Collective monograph *Theoretical Foundations in Economics and Management*. USA: Primedia eLaunch LLC, 2022. pp. 294–303.
4. Податковий кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 13-14, № 15-16, № 17. – Ст. 112.

Гребенікова О.В., Денисова Т.В.

Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського «ХАІ»

МОДЕЛЮВАННЯ СИСТЕМИ ЗНИЖЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ВТРАТ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ГЛОБАЛЬНИХ І НАЦІОНАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

Мінливість сьогодення, вплив соціально-поведінкових обмежень внутрішнього і зовнішнього характеру, сучасних глобальних і національних викликів поглиблюють розвиток кризових явищ у всіх сферах суспільного життя та національної економіки України, охоплюючи виробничу, соціально-трудова, фінансову та інші підсистеми. За таких умов нагальною потребою стає моделювання системи зниження ризику втрат суб'єктів господарювання, яка буде зорієнтована на запобігання кризовим проявам у всіх сферах діяльності та безболісне подолання їх негативних наслідків з метою забезпечення соціально-економічного розвитку.

Проблемами аналізу, оцінки та ідентифікації ризиків, викликаних ними економічних втрат і їх впливу на стан діяльності суб'єктів господарювання займалися зарубіжні та вітчизняні вчені-економісти, а саме: В.В. Вітлінський, Г.І. Великоіваненко [1], Н.М. Внукова, В.А. Смоляк [2], К.Д. Семенова, К.І. Тарасова [3], В. В. Лук'янова [4] тощо та ін. Проблемами нівелювання економічних втрат займалися В. І. Аранчій, М. М. Ігнатенко [5], В. М. Даніч [6] та ін. Проте проблема розроблення цілісної концепції аналізу і запобігання економічних втрат суб'єктів господарювання з урахуванням ризиків, які виникли під впливом соціально-поведінкових обмежень залишається невирішеною.

З метою запобігання негативного впливу сучасних глобальних і національних викликів суб'єктам господарювання доцільно проводити моделювання системи зниження економічних втрат, досліджувати алгоритми управління системними ризиками, розробляти профілі відповідей і комплекс фінансових обмежень тощо.

Для моделювання системи зниження економічних втрат суб'єктів господарювання пропонується використовувати розроблену концептуальний підхід, який складається з 7 етапів.

На першому етапі моделювання системи нівелювання необхідно визначити усі можливі ризики з метою врахування їх впливу на суб'єкт господарювання в умовах перманентності соціально-поведінкових обмежень.

На другому етапі доцільно побудувати функцію виживаності, використання якої дає можливість виявити основні фактори виживаності суб'єкта господарювання в умовах розповсюдження кризових явищ [7, 8]. Основні статистичні методи оцінювання ризиків (метод Монте-Карло, VAR-методи тощо), не враховують фактор часу. Проте ймовірність настання

ризикі слід вивчати і під впливом фактору часу, враховуючи те, що з часом рівень ризику може зростати. За кривими виживаності можна оцінити ймовірність настання ризику як у часі, так і конкретний момент часу, коли ймовірність настання ризику різко зростає.

На третьому етапі необхідно провадити процедуру оцінювання ймовірності настання події на основі кривих досвіду. Оскільки соціально-поведінкові обмеження діють перманентно, то менеджмент суб'єкту господарювання має навчитися (набути досвід) швидко і ефективно реагувати на них і здійснювати оцінювання, базуючись на досвіді.

Розробляти профіль обмежень економічних втрат необхідно на четвертому етапі моделювання системи нівелювання економічних втрат. При цьому критичні значення обмежень, які характеризуються ступенем впливу відповідного виду ризику на величину економічних втрат, мають бути визначено для кожного виду ризику з урахуванням фактору часу його впливу на діяльність суб'єкта господарювання. Зрозуміло, що в умовах сучасних глобальних і національних викликів, з часом менеджмент суб'єкта господарювання набуває певного досвіду роботи, пристосовується до нових реалій, що призводить до зниження ступеня впливу невизначеності.

П'ятий етап моделювання – побудова карт Шухарта для виявлення точок виходу процесу зі стабільного стану (критеріїв для виявлення недостатності статистичного керування) для подальшого встановлення причин відхилення та їх усунення [9, 10].

На шостому етапі необхідно здійснювати заходи щодо визначення зон ризику в залежності від очікуваної величини втрат. Ймовірності певних рівнів економічних втрат є важливими показниками, які дозволяють аналізувати ризик, очікуваний від впливу соціально-поведінкових обмежень, і його прийнятність. Так, якщо ймовірність катастрофічних втрат виражається показником, що свідчить про загрозу втрати всього майна, то суб'єкту господарювання необхідно завчасно прийняти необхідні заходи і не допустити настання такого ризику.

Розробку профілю відповіді суб'єкта господарювання на кризові явища, що виникають за результатами перманентного впливу соціально-поведінкових обмежень доцільно здійснювати на сьомому етапі. Необхідно розробляти систему заходів з нівелювання ризиків. До таких заходів відносяться такі методи як: самострахування, створення спеціального резервного фонду і страхового товарного запасу, страхування ризику тощо.

Своєчасне застосування розглянутих методів оцінювання і запобігання ризиків за умови виконання усіх запропонованих етапів моделювання системи нівелювання дасть можливість суб'єктам господарювання значно знизити рівень економічних втрат в умовах сучасних глобальних і національних викликів, які на сьогодні є значною загрозою їх економічній безпеці.

Література:

- 1 Вітлінський В.В., Великоіваненко Г.І. Ризикологія в економіці та підприємстві : монографія. Київ : КНЕУ, 2014. 480 с.
- 2 Внукова Н.М., Смоляк В.А. Економічна оцінка ризику діяльності підприємств: проблеми теорії та практики : монографія. Харків : ІНЖЕК, 2016. 182 с.
- 3 Семенова К. Д., Тарасова К. І. Ризики діяльності промислових підприємств: інтегральне оцінювання. Монографія / К. Д. Семенова, К. І. Тарасова. – Одеса : ФОП Гуляєва В.М., 2017. – 234 с.
- 4 Лук'янова В.В. Діагностика ризику діяльності підприємства: монографія / В.В. Лук'янова. – Хмельницький: В.В. Ковальський, 2017. – 312 с.
- 5 Аранчій В. І. Сутність ризиків підприємницької діяльності та їх оцінка з метою нівелювання й уникнення в управлінні ефективністю й конкурентоспроможністю розвитку / В. І. Аранчій, М. М. Ігнатенко // Економічний вісник університету, 2018, 39. – С. 52 – 58.
- 6 Даніч В. М. Моделювання швидких соціально-економічних процесів: монографія / В. М. Даніч. – Луганськ : Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2004. – 304 с.

7 Сергієнко О. А. Моделювання виживаності та розповсюдження кризових ситуацій на банківському ринку України / О. А. Сергієнко, Л. Д. Філатова, Я. Ю. Солдатова // Проблеми економіки. - 2015. - № 1. - С. 372-381.

8 Голубова Г. В. Криві виживаності Каплана – Мейєра: техніка моделювання / Г. В. Голубова // Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту. – 2021. – № 3–4. – С. 15–22.

9 Парфенцева Н. О. Моделювання фінансових ризиків на основі статистичних методів оцінювання / Н. О. Парфенцева, Г. В. Голубова // Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту: зб. наук. пр. – 2022. – №1-2. – С. 14-20.

10 ДСТУ ISO 7870-2:2016 Статистичний контроль. Карти контрольні. Частина 2. Карти Шухарта (ISO 7870-2:2013, IDT).

Ліхоносова Г.С., Перепелиця Ю.Г.

Національний аерокосмічний університет ім. М.С. Жуковського «ХАІ»

ОСУЧАСНЕННЯ ПОДАТКОВОГО НАВАНТАЖЕННЯ З ПОДАТКУ НА ПРИБУТОК В УМОВАХ БЕЗНЕС-РЕЛОКАЦІЇ

Процес національного господарювання в сучасних умовах воєнного часу нерозривно переплітається з певними організаційними проблемами та відсутністю економічної, політичної стабільності й потенційною загрозою демографічної кризи. Підприємці намагаються утримувати та розвивати бізнес на теренах України, проте, в сьогоdnішніх умовах, далеко не всім це вдається. Унеможливлення продовжувати бізнес-діяльність в деяких регіонах нашої країни змушує велику кількість підприємців замислитися над тим, щоб перемістити свій бізнес на більш безпечні території, в тому числі закордон. Сьогодні, «релокація бізнесу» є поняттям поширеним, а його застосування – можливим варіантом збереження національного бізнесу.

Для підприємств різних видів діяльності процес релокації може відбуватися по-різному. Так, до «мобільного» бізнесу можна віднести аутсорсингові компанії, задіяні в сфері надання послуг (юридичні, бухгалтерські, ІТ-компанії, рекламні агенції та інші). Для підприємств, що виробляють продукцію, та відповідно мають певні виробничі потужності, релокація бізнесу може бути трудомістким, витратним та складним в реалізації процесом, особливо, якщо бізнес-простір такого підприємства є територією активних бойових дій. Проте, незважаючи на специфіку діяльності, кожен власник має детально ознайомитися з особливостями ведення бізнесу в інших країнах та підібрати найбільш вигідний варіант релокації.

Економіко-політична стабільність країни, її положення на світовій арені та можливість надання гарантій забезпечення безпеки для бізнесу іноземного інвестора є найпершим, на що звертають увагу бізнесмени при виборі країни для релокації. Є очевидним, що вибір власника впаде на європейські країни (особливо західноєвропейські), оскільки ці держави можуть надати те, в чому відчувають гостру потребу українські підприємці, – економіко-політичну стабільність та гарантії безпеки для бізнесу. До таких країн можна віднести зокрема Італію, Францію, Німеччину, Великобританію, США, Нідерланди, Австрію та інші. Тобто, можна сказати, що вибір країни для релокації є досить різноманітним.

Крім цього, підприємцю необхідно оцінити не менш важливий елемент забезпечення розвитку бізнесу з точки зору проведення грошових операцій, а саме доступність банківських послуг та можливість безперешкодного користування банківськими рахунками. Також, власнику бізнесу необхідно оцінити лояльність банківських установ до бенефіціарів з України, оскільки деякі банки вже не приймають на обслуговування компанії, бенефіціарами яких є громадяни України [1] у зв'язку з тим, що Україна на сьогодні є воюючою країною: (наприклад, деякі банки ОАЕ).

Після проведення аналізу банківської системи потенційних для релокації країн, підприємець має визначити найбільш вигідну країну з точки зору становлення та розвитку бізнесу. Основним критерієм такого відбору є рівень податкового навантаження, який буде діяти на території країни, обраної для релокації. Рівень податкового навантаження визначається юрисдикцією країни.

Підприємець може порівняти потенційний рівень податкового навантаження закордоном з фактичним, – який діяв на території України. Слід зазначити, що при визначенні податкового навантаження, власнику бізнесу необхідно оцінити не лише навантаження з податку на прибуток, а й зокрема з таких податків:

- *прибутковий податок* (необхідно сплачувати роботодавцю за кожного співробітника);
- *податок на репатріацію* (виникає при виплаті прибутку підприємства на користь її учасника);
- *податок на додану вартість* (ПДВ) та механізми його відшкодування;
- *місцеві податки* (податок на землю, податок на нерухомість та інші).

Зокрема, основою для розрахунку прибуткового податку є мінімальний розмір заробітної плати (далі – МЗП) зафіксований на законодавчому рівні. Так як у європейських країнах розмір МЗП є набагато вищим, ніж в Україні, витрати роботодавця також зростуть (в тому числі на податки із заробітної плати). Кожна країна Європейського союзу має власні пороги визначення МЗП (табл. 1), тому рівень податкового навантаження відіграє ключову роль в оцінці потенційних витрат бізнесу.

Таблиця 1 – Рівень МЗП та податкового навантаження деяких європейських країн та України на кінець 2022 року, євро

№	Країна	Рівень розміру МЗП	Рівень податкового навантаження
1	Франція	1603	високий
2	Польща	655	помірний
3	Німеччина	1621	високий
4	Нідерланди	1825	високий
5	Україна	170	помірний

Джерело: розроблено авторами на основі [1].

Тут варто підкреслити, що при порівнянні податкового навантаження в різних країнах світу важливо врахувати не лише його значення, а й ту частку податків, яка повертається населенню при перерозподілі доходів бюджету.

Так, наприклад, для європейських країн така частка перерозподілених доходів становить близько 75% [2], тоді як в Україні вона не перевищує 30%. Тому, при оцінці податкових ставок, для підприємця важливо врахувати частку перерозподілу податкових відрахувань, які підприємець отримуватиме як індивідуальний платник, так і роботодавець.

З точки зору оподаткування саме прибутку підприємства, всі юрисдикції, які можуть становити інтерес для власника бізнесу, можна розділити на три групи (рис. 1).

Варто відзначити, що попри привабливість європейських юрисдикцій, всі з них мають свої нюанси, а саме:

- країни групи №1 – як тільки прибуток виплачується у вигляді дивідендів на користь учасника, прибуток підлягає оподаткуванню на загальних підставах;
- країни групи №2 – прибуток регулюється завдяки витратам (чим більше витрат, тим менше податок), тобто якщо витрат підприємства буде мало, податкове навантаження може бути досить відчутним;
- країни групи №3 – гарантія повної конфіденційності податкової інформації та можливість отримати сертифікат податкового резидента ОАЕ (не потребує безперервного перебування особи протягом 183 днів в країні).

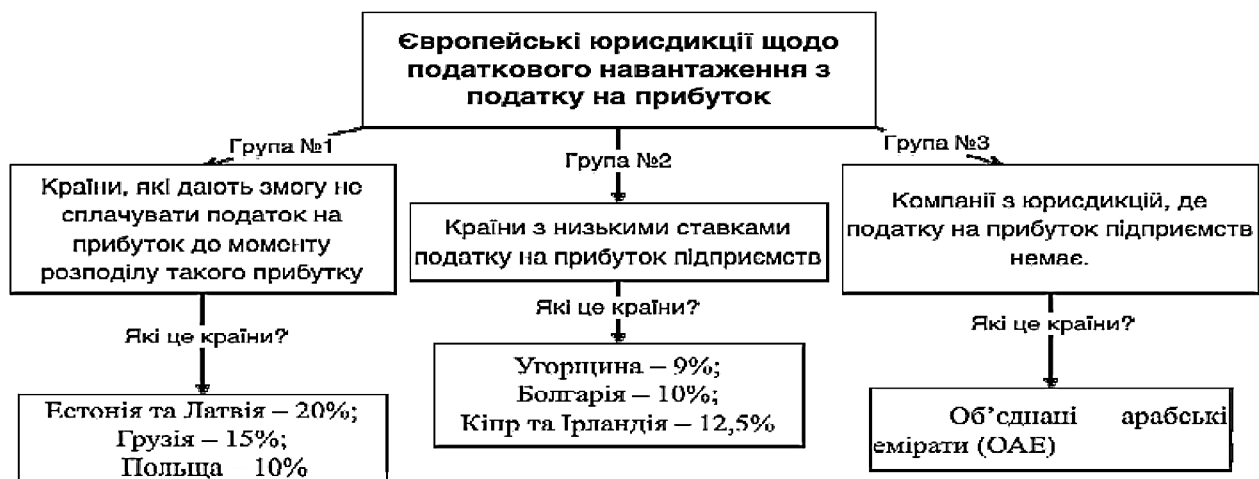

Рисунок 1 – Європейські юрисдикції щодо податкового навантаження з податку на прибуток у 2022 році

Джерело: розроблено авторами на основі [1]

У результаті можна з упевненістю стверджувати, що колишній світ, яким ми його знали, змінюється кардинально і стрімко. 2022 стає періодом початку економічного спаду [3], який викликає застосування заходів суворої економії, що в свою чергу призведе до нових проявів популізму і нових непримиренних позицій. З одного боку цікаво спостерігати за історичними змінами, що відбуваються у всіх сферах життєзабезпечення, з іншого, дуже складно бути суб'єктом, на якого «камінням несподіванки» падають відповідні наслідки. Таким чином, перш ніж ми навіть зможемо сподіватися на початок руху у бік соціально-економічного розвитку, нам необхідно здобути уроки, дати оцінку внутрішнім питанням у країні і, безумовно, дати сигнали, що обнадійливі населенню.

Тож, можна визначити, що для ідентифікації рівня податкового навантаження з податку на прибуток в умовах релокації національного бізнесу закордон найважливішим етапом є вибір юрисдикції країни, оскільки саме цей процес враховує особливі умови господарювання «релокованого» українського власника бізнесу та обумовлює потенційно можливий рівень податкового навантаження у майбутньому.

Література:

1. Релокація бізнесу під час війни в Україні. *Правова допомога*. 2022: URL: <https://pravdop.com/ua/>
2. Матвійчук Л., Олійник Л. Податкове навантаження вітчизняних підприємств в умовах воєнного стану: методичний аспект. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2022. №3. – С. 192–198.
3. Likhonosova G. Leveling financial exclusion: the metabolism of socio-economic systems Collective monograph Theoretical Foundations in Economics and Management. USA: Primedia eLaunch LLC, 2022. P. 294–303.

Калінеску Т.В.

Національний аерокосмічний університет ім. М.С. Жуковського «ХАІ»

КОНТРОЛЬ І РЕВІЗІЯ: ДИСКУРС ПРО СУЧАСНІСТЬ ТА АКТУАЛЬНІСТЬ ДОСЛІДЖЕНЬ

Останні проведені акредитації у закладах вищої освіти України наштовхується на некоректність стверджувань деяких експертів щодо несучасності і неактуальності проведення досліджень у напряму контролю і ревізії, про відсутність сенсу у сьгоднішнім здобувачам, особливо спеціальності «Облік і оподаткування», надавати можливість освоювати всі прийоми

ї навики, що стосуються проведенню досліджень й володінню прикладними аспектами з контролю і ревізії. Тому виникає потреба щодо роз'яснення подібним суб'єктивістам, які пріоритети та ярлики сучасності слід нав'язувати існуючим в вітчизняній та міжнародній практиці термінам з контролю і ревізії, і що саме має та у який спосіб має доводитися актуальність і достовірність подібних економічних досліджень.

Аналіз проведених досліджень показав, що на сьогоднішній день маємо достатню низку досліджень з контролю [1], ревізії [2] та аудиту [3, 4, 5]. Більш того, зустрічаються дослідження, що стосуються різних галузей економіки, освіти, інформатики та інших міждисциплінарних аспектах, де використовується термін «контроль» і «ревізія» [6, 7, 8]. Все це є підтвердженням актуальності досліджень в цьому напрямі. Тому метою даного дослідження – є доведення сучасності актуальності питань щодо контролю і ревізії та недоречності підміни цих понять виключно аудитом.

Якщо звернутися до трактування поняття «контроль» (акт обмеження виконання будь чого, метод виконання, або метод, що використовує стандарти для порівняння або перевірки результатів наукових експериментів, для перевірки вже використаних робочих методів [9]), «ревізія» (акт заміни будь чого, або дослідження чогось із сподіванням змінити це [10]) та «аудиту» (офіційний огляд ділових и фінансових записів для перевірки їх правильності або офіційний огляд якості чи стандарту чогось [11]), то всі вони за своїм призначенням мають різні цілі досягнення, особливо останній є головним інструментами контролю, що допомагає здійснити його основну мету і завдання і є досить спеціалізованим і виключно офіційним.

Більш того, певні ревізійні аспекти, коли відкидалося та рушилось все застаріле, а стверджувалось як раціональне зерно тільки те, що формувалося новими ідеологами в економіці і політиці, ми вже проходили на шляху становлення української економіки та осучаснення її науки і практики. Дивно, що чомусь ніхто із сьогоднішніх «ідеологів» осучаснення терміну «контроль»¹ та заміни його на «аудит», не згадує, що розвиток і удосконалення чогось згідно вимог сучасності відбувається за спіраллю. Тобто ми завжди повертаємось і будемо повертатися до «контролю» і «ревізії», але вже в іншій якості. Сьогодні чомусь на перший план висувається аудит, хоча його виключно слід сприймати як інструмент контролю, який наразі має більш розповсюджене специфічне використання.

Тож можна посперечатися і подискутувати з носіями ідей про важливість аудиту, як розповсюдженому навикі, що має мати спеціальність «Облік і оподаткування». Це питання не тільки дискусійне, а може бути помилковим. Бо сьогоднішнє суспільство (в тому числі світове) більш спрямоване на систему контролю за всіма сферами життя.

Колись в нас існував народний контроль, а тепер використовується більше незалежний аудит, проте зараз ми рухаємось у бік суспільного демократичного контролю – моніторингу. А це більш ширше сприйняття контролю і ревізії ніж це може дати просто аудит. Тому, рухаючись до розвитку фахівців з розвинутим міждисциплінарним мисленням слід більше приділяти увагу саме аспектам контролю і постійній ревізії набутих навичок і прийомів. Так, не можна при цьому заперечувати важливість отримання додаткових навичок з аудиту. Проте це, якраз той аспект, про який говорить Легенчук С.Ф. [12], як про «вузькоспеціалізований», який завжди, за наявності широкого кругозору саме з контролю і ревізії можна додатково оволодіти. Тому, висловлюючи свою точку зору на це питання і не виключаючи його дискусійність, слід підкреслити, що правоту доведення чого слід робити на ниві наукової й освітньої доказовості, а не шляхом нав'язування певних думок в процесі експертних перевірок, користуючись своїм службовим становищем.

¹ Легенчук С.Ф., Приходько І.П., Канцедал Ю.А. із «Звіту про результати акредитаційної експертизи освітньої програми 39698 «Облік і оподаткування», рівень вищої освіти «Молодший бакалавр», спеціальність 071 «Облік і оподаткування», с. 6, критерій 2.3 та із «Експертного висновку галузевої експертної ради щодо можливості акредитації освітньої програми освітньої програми» 39698 «Облік і оподаткування», рівень вищої освіти «Молодший бакалавр», спеціальність 071 «Облік і оподаткування», критерій 2.2.

Хочеться нагадати таким вченим про питання терпимості та достойності у вислуховуванні та сприйнятті думок своїх опонентів. А ще хочеться зауважити, що правильність тих чи інших підходів визначає процес еволюційного розвитку, який базується на минулому та досягненнях сучасності. Тільки удосконалюючи ці базові концепції, можна рухатись вперед до майбутнього, не забуваючи про надбання усього цивілізованого світу та світової економіки.

Література:

1. Бугай Н. Контроль якості праці аудиторів: теоретичний та практичний аспект / Н. Бугай // Економічний дискурс. Міжнародний науковий журнал. - Випуск 3, 2018. – С. 70 – 76.
2. Семенюк О.А. Проведення ревізії як вид використання спеціальних знань під час розслідування привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем / О.А. Семенюк // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. - №3(120), 2021. – С. 35 – 47.
3. Бессонова Г.П. Проблема розвитку аудиту і аудиторських послуг в Україні / Г.П. Бессонова / Ефективна економіка. - №12, 2020. Режим доступу: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/12_2020/96.pdf
4. Кашперська А.І. Сучасний стан та перспективи розвитку аудиторської діяльності в Україні / А.І. Кашперська // Економіка і суспільство. – №19, 2018. – С. 1272 – 1281.
5. Разборська О. Якість аудиторських послуг в Україні / Разборська О., Пудкалюк Х. // Економічний аналіз. - Том 28. - № 4, 2018 – С. 67 – 75.
6. Капліна О. Проведення ревізій та перевірок у кримінальному впровадженні: дисонанс законодавства та правозаставної практики / О. Капліна, Н. Маринів // Підприємство, господарство і право. – №2, 2018. – С. 197 - 206.
7. Неганов В.В. Використання висновків ревізій у кримінальному впровадженні: дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. – Київ: Академія внутрішніх справ, 2018. – 292 с.
8. Іскандорова-Мала А. Інформаційна технологія забезпечення контролю якості знань: дис. на здобуття наук. ступеня канд. техн. наук за спеціальністю 05.13.06 – інформаційні технології. - Київ: Дніпровський державний технічний університет, Національний авіаційний університет, 2021. – 138 с.
9. Control. Oxford Collocations Dictionary (2012). Режим доступу: https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/control_1?q=control
10. Revision. Oxford Collocations Dictionary (2012). Режим доступу: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/revision?q=revision>
11. Audit. Oxford Collocations Dictionary (2012). Режим доступу: https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/audit_1?q=audit
12. Підготовка здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти за спеціальністю «Облік і оподаткування»: виклики та перспективи – предмет дискусії учасників Всеукраїнського круглого столу (2021). Режим доступу: <https://nubip.edu.ua/node/103303>

Ліхоносова Г.С., Волошина А.А.

Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського «ХАІ»

ОБЛІКОВО-ФІНАНСОВИЙ МЕХАНІЗМ ІННОВАЦІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ СУБ'ЄКТІВ

ГОСПОДАРЮВАННЯ: ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ

На сьогоднішній день вітчизняний бізнес опинився в ситуації, коли виникла необхідність підлаштовувати свій обліково-фінансовий механізм під глобальні виклики. Спочатку пандемія Covid-19 внесла свої корективи в діяльність підприємств та їх взаємодію

між собою, а сьогодні ускладнили і без того складне становище бізнесу військовий конфлікт в країні. В таких умовах суб'єкти господарювання почали шукати шляхи оптимального застосування обліково-фінансового механізму. Бізнес-структури починають формувати обліково-фінансову політику, комбінуючи різні елементи, які забезпечать ефективну взаємодію між різними суб'єктами господарювання.

Під обліково-фінансовим механізмом розуміємо систему інструментів для забезпечення потреб підприємств, які виконують оперативні, логічні і регулюючі функції в рамках фінансово-господарської діяльності підприємства.

В даний час обліково-фінансовий механізм більшості підприємств знаходиться в кризовому стані, що проявляється у значній нестачі коштів як на здійснення виробничої діяльності, так інвестицій. У зв'язку з цим зараз першочерговим завданням для підприємств є зміцнення їх фінансів і на цій основі — стабілізація фінансів держави. Без її втілення в життя інші завдання, у тому числі проблеми інфляції, вирішити неможливо.

Випуск конкурентоспроможної продукції пов'язаний із необхідністю перебудовувати виробничу, організаційну та кадрову структуру підприємств, пристосовувати її до всіх змін, що відбуваються.

Це незмінно стосується обліково-фінансового механізму підприємств. Таким чином, виникає об'єктивна необхідність його вдосконалення та розробки основних етапів. При цьому, під впливом глобальних викликів значна кількість вітчизняних підприємств перейшла до електронної форми взаємодії, реалізуючи таким чином бізнес-процеси, комунікативні та управлінські функції. Значного поширення набула В2С взаємодія, так як більша частина українських підприємств мають Інтернет-сайти, використовують онлайн-додатки, які покращують рівень взаємодії.

В рамках електронної взаємодії підприємства підключають постачальників та партнерів до баз даних, в яких міститься інформація щодо наявності запасів товарно-матеріальних цінностей. Завдяки цьому підприємства можуть управляти замовленнями в режимі реального часу, здійснювати обробку платежів, збирати статистичну та маркетингову інформацію. Таким чином, можемо зробити висновок, що ускорюється процес глобальної інтеграції між суб'єктами господарювання, більш тісно переплітаються бізнес-ланцюги та бізнес-процеси [2, с.34].

Саме завдяки електронній взаємодії можливе виживання українського бізнесу в умовах війни та інших глобальних викликів. Так як, електронний бізнес охоплює не лише торгівлю товарами, а й обслуговування споживачів, співпрацю з бізнес-партнерами, здійснення платежів тощо.

У певному сенсі облік електронної комерції специфічний, але суб'єкт господарювання пов'язаний тими самими правилами обліку податків і відрахувань до фонду соціального страхування, як і підприємства, які працюють в традиційній формі. Однак часті зміни у податкових та балансових правилах ускладнюють пошук свого шляху у новій, складній реальності [3].

Саме тому обліково-фінансовий механізм інноваційної взаємодії суб'єктів господарювання під впливом глобальних викликів пройшов ряд етапів:

Перший етап — процес модернізації обліково-фінансового механізму, який полягав у встановленні зв'язку між організаційною структурою та фінансовими ресурсами, він полягав у прийнятті рішення про розподіл фінансових ресурсів та зосередженні їх на конкретних напрямках діяльності підприємства. Необхідним умовою для прийняття таких рішень підрозділами підприємств було проведення економічного аналізу та встановлення залежності від передбачуваного попиту на продукцію, що виробляється.

На наступному етапі приймалося рішення ув'язування проблеми з необхідною кількістю фінансових коштів та іншими видами ресурсів. Результатом цього етапу стала розробка оновленого обліково-фінансового механізму, шляхом включення до нього електронного документообігу та внесення змін в облікову політику в частині включення розділу «електронна комерція та електронний документообіг».

Поряд із концептуальними основами вдосконалення обліково-фінансового механізму суб'єкта господарювання на даний час виникає необхідність позначити конкретні напрямки вдосконалення фінансової роботи [1, с.60]:

- системний та постійний аналіз фінансово-господарської діяльності;
- організація оборотних коштів з метою оптимізації фінансового стану;
- оптимізація витрат підприємства на основі розподілу їх на постійні та змінні та аналіз взаємодії та взаємозв'язку: «витрати - дохід - прибуток»;
- оптимізація розподілу прибутку та вибір найбільш ефективної дивідендної політики;
- ширше використання кредиту з метою поповнення джерел коштів та розширення взаємодій з банківською системою. При цьому, в даному напрямку варто розглянути державні кредити на період воєнного стану;
- використання лізингових відносин з метою розвитку виробництва;
- оптимізація структури вартості майна підприємства та джерел його формування з метою недопущення незадовільної структури балансу;
- розробка та реалізація фінансової стратегії підприємства з урахуванням підвищення частки електронної комерції.

На сьогоднішній день держава розширила перелік допомоги бізнесу за рахунок пільгового оподаткування, спрощення податкової звітності, незастосування штрафних санкцій на період воєнного стану тощо. Крім того, поширеною формою фінансової допомоги бізнесу на сьогоднішній день є: гранти на стадії «start-up», субсидії підприємцям-початківцям, компенсація частини процентної ставки за кредитами комерційних банків, допомога в отриманні позик, розстрочки платежу від великих підприємств тощо.

Отже, у рамках інноваційної взаємодії суб'єкти суб'єктів господарювання виконуються функції оперативного впровадження інноваційних технологій та процесів, що допомагають удосконалити обліково-фінансовий механізм завдяки їхнім перевагам – адаптивності та мобільності. В результаті ми отримуємо свого роду синергетичний ефект, результатом якого буде побудова структурованої системи взаємодії малих та великих компаній, що забезпечує ефективну розробку та оперативне впровадження інновацій, а також інформативний зворотний зв'язок.

Література:

1. Виноградова О.В. Електронна комерція в епоху діджиталізації. Причорноморські економічні студії. 2020. Вип. 53. С. 55–61
2. Гайдук І. С. Обліково-аналітичне забезпечення управління економічною безпекою підприємства. Економічний вісник університету. Вип. 28/1. 2016. С. 33 – 40
3. Даніч В.М., Татар М. С. Електронна взаємодія суб'єктів господарювання під час глобальних викликів. Вісник Хмельницького національного університету 2021. № 2. С. 60–68.

Тематичний напрям/ Thematic direction

Інноваційні стратегії розвитку фінансових, обліково-аналітичної та податкової політики в контексті сучасної глобалізації. / Innovative strategies for the development of financial, accounting and tax policy in the context of modern globalization.

Ревенко Д.С., Комар Б.І.

Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського «ХАІ»

ІННОВАТИВНІСТЬ ЯК КЛЮЧОВИЙ ФАКТОР РОЗВИТКУ

Актуальність вибору даної теми обумовлено, тим що питання забезпечення економічного розвитку на основі інновативності стає одною з ключових задач урядів багатьох країн світу. Належний рівень інновативності соціально-економічних систем є важливим індикатором розвитку самої системи, її соціальної і економічної складових. Дослідження інновативності соціально-економічних систем мають міждисциплінарний характер, питання інновативності посідають одне з провідних місць у економічних дослідженнях.

Зараз спостерігається стрімке проникнення інновацій в усі галузі національного господарства більшості країн світу. Інновативність стає основою функціонування і виживання більшості підприємств. Тому категорія інновативності вимагає більш детального розуміння і розгляду її компонент. Слід розрізнити два основних поняття – інноваційності та інновативності. Інноваційність – основна конкурентна перевага стратегії соціально-економічної системи. Інновативність соціально-економічної системи – це здатність економічного механізму управління інноваційною діяльністю системи, вміння чітко відстежувати і реагувати на всі можливі, навіть незначні зміни кон'юнктури ринку, конкурентоспроможності і т.п., шляхом випуску нової або удосконаленої продукції; впровадження прогресивних, ресурсозберігаючих технологій і збуту продукції; удосконалення систем, методів управління, застосування новітніх маркетингових стратегій [1]. Позитивними результатами інновативності соціально-економічних систем є зростання продуктивності і підвищення конкурентоспроможності їх продукції та послуг, що говорить про доцільність реалізації даного процесу.

Література:

1. Бояринова Є. Структурна декомпозиція складових інноваційності підприємств. Інноваційна економіка: перспективи розвитку та вдосконалення. 2013. №1. С.13 – 19.
2. Геєць В.М. Інноваційні перспективи України : монографія / В. М. Геєць, В. П. Семиноженко. - Х.: Константа, 2006. - 272 с.

Tair Fattaxov

National Aviation Academy (Azerbaijan)

MAIN STAGES OF ECONOMIC GROWTH AND INNOVATIVE DEVELOPMENT:

AZERBAIJAN

The experience of developed countries shows that sustainable and long-term socio-economic development and renewal of any society, its integration into the world community, the formation of new economic relations is possible only under conditions of a multi-structural market economy, the predominance of free competition and liberal prices. One of the main requirements of the world economy is that the process of economic transformation should take place through

thoughtful and careful implementation of reforms. To this end, since 1994, strategic decisions have been made to move from a planned economic system to a liberal market economy.

It is known that the liberalization of the economy is carried out systematically and takes place in several stages. To ensure the dynamism of reforms, it is necessary to implement a set of measures. The main components of the reforms are the formation of legislative, budgetary, banking, financial systems, the implementation of land and agrarian reforms, the privatization of state property, and the provision of a favorable business environment for the development of entrepreneurship. The Azerbaijani government, which has set itself the goal of implementing all the components of a liberal market economy since 1994, has taken decisive steps in accordance with the requirements of a period of recovery and dynamic development. Our republic is the first among the CIS countries to carry out land reform. The land was given to the peasants. As a result of privatization, serious qualitative changes have taken place in various sectors of the country's economy and favorable conditions have been created for the formation of a liberal economy. The financial situation of the country gradually stabilized, the volume of investments attracted to the country's economy increased every year, the standard of living of the population increased. The acceleration of economic transformation gave impetus to the formation of favorable conditions for the transition from a planned economic system to a liberal market economy. Along with the oil sector, which is the backbone of the economy, large-scale reforms have also begun in other areas. As a result of the formation of legislative, budgetary, tax, banking systems corresponding to a market economy, the implementation of agrarian reforms, the privatization of state property, creating favorable conditions for the development of entrepreneurship, laid the foundation for the transition to a market economy and the formation of a class of entrepreneurs.

On September 20, 1994, the "Contract of the Century" was signed with 11 transnational corporations representing 8 countries of the world, which laid the foundation for Azerbaijan's integration into the world economic system and the country's energy security. Large-scale activities carried out in the oil and gas sector of the country have played the role of a locomotive for the development of other sectors of the economy. As a result of sound economic policy, macroeconomic stability has been achieved and the basis for sustainable economic growth has been laid. Reforms began in all spheres of the economy; serious steps were taken to improve the living standards of the population.

The expansion and acceleration of economic reforms and liberal market relations is, first of all, closely connected with the improvement of the relevant laws and basic documents. Therefore, the Azerbaijani government has taken a number of serious steps related to the improvement of economic legislation, the preparation of new economic laws. During the period from 1993 to 1997, the laws "On Entrepreneurship", "On Antimonopoly Activities", "On Unfair

Competition", "On Protection of Consumer Rights" and "On Financial and Industrial Groups" were adopted. Along with this, work was done to strengthen and improve the legislative framework. During these years, a number of laws were adopted to accelerate the influx of foreign investors into the country, create favorable conditions for their activities, liberalize foreign trade, develop entrepreneurship, and create a legislative framework that ensures the adaptation of the national economy to the world economic system. The Law "On Entrepreneurship" adopted at that time, being a favorable basis for the development of a market economy, determined the main directions of entrepreneurial activity. In 1995, the first Constitution of independent Azerbaijan was adopted, which ensured internal political stability and created all the conditions and opportunities for the implementation of the chosen strategic line of development. The creation of a democratic rule of law, a democratic civil society, the implementation of economic reforms in accordance with a market economy, attracting foreign investment and creating conditions for free enterprise and protecting its interests, ensuring the development of private property, as well as ensuring the rights and freedoms of individuals and citizens - all this has found its concrete reflection in the relevant articles of the Constitution.

Along with this, the Constitution provides a full guarantee of private property, foreign investment, and protection of the interests of private entrepreneurs. Thus, the adoption of new laws in the economic sphere, bringing economic laws in line with European standards and other legislative initiatives, along with ensuring national development, deepened the close integration of our country with other world powers and created favorable conditions for entering European markets. Strengthening the mechanisms for regulating the market economy and the system of state control over the activities of economic entities, strengthening the philosophical, legal and economic foundations of new economic relations, the formation of a new economic outlook accelerated the development of the national economy.

Since 1995, the rate of economic growth has increased significantly every year. In 2018, the GDP growth rate was 1.5%. In 2019, this figure rose to 2.2% and in 2020 to 4.3%. The backlog of industry, which is the leading sector of the economy, was prevented and growth was outlined in this sector. In general, for the period from 2019 to 2020, industrial production increased by 5.0% or 3.6% on average for each year. Along with the development of industry, trends of accelerated development began to appear in agriculture as well.

The real growth rates of the economy were achieved thanks to the growth of the share of the private sector, the transformation of national entrepreneurship into the leading force in the economy. In 2020, state budget revenues increased by 3.5 times compared to 2019. Thus, it can be said with confidence that in the period from 2019 to 2020, the Azerbaijani economy has emerged from the grip of the crisis and embarked on the path of development and prosperity.

A new stage of development began against the background of the introduction of the Azerbaijan economic model. The strategic direction of this model, based on the logic of long-term, dynamic development, is to create a socially oriented economic system and a national economy based on liberal market relations, to involve the country's existing economic, technical, industrial and scientific and technical potential in an active economic turnover, to effectively integrate the national economy into the world economic system.

The economic reforms carried out during the transition period, taking into account the characteristic features of the Azerbaijani economy, ensured their success. The Laws “On Enterprise”, “On Joint Stock Company”, “On Land Reform”, “On Banks and Banking Activities”, “On Bankruptcy” and a number of other legislative acts formed the legal basis for the reforms. The tax legislation was brought into line with international standards, and the “State Program for the Privatization of State Property in the Republic of Azerbaijan” was approved.

All these measures have become the basis for ensuring macroeconomic stability and carrying out structural changes in the economy. International contracts of great importance were signed, it became possible to expand economic ties with other countries, increase investment flows to Azerbaijan, and deepen economic integration. All this created confidence in the future of Azerbaijan and great hopes for solving the main problems of the republic. Improving the well-being of the population contributed to the growth of economic activity of people. World experience shows that the success of the ongoing reforms, in addition to sound strategy and tactics, depends on many socio-political and ideological factors. What conditions contributed to the successful implementation of reforms in Azerbaijan, taking into account the contradictions that existed during this period? We believe that these are: the restoration in an improved form of the control mechanisms of the destroyed socio-economic processes; improvement of the mechanism of interaction between the central administration and regional territories; expanding the social base of reforms and ensuring its mass character. The policy pursued in the country has created a solid foundation for the transformation of Azerbaijan into the leading state in the region from an economic point of view, successful integration into the world economic system, solving social problems and improving the living conditions of the population, reducing poverty as soon as possible, solving unemployment problems and implementing important state programs for restoration of infrastructure.

As a continuation of the targeted policy for the comprehensive development of the regions, which began in 2004, the “State Program for the Socio-Economic Development of the

Regions of the Republic of Azerbaijan for 2019-2021” was prepared. The implementation of this program was of great importance in the development of the country's economy, played an exceptional role in ensuring macroeconomic stability, expanding business activities in the regions, creating new enterprises and jobs, implementing large-scale infrastructure projects, and raising the level of public services. All this became the basis for an even greater increase in the well-being of the population and a reduction in the level of poverty in the country.

In general, over the past three years, the policy implemented in the field of socio-economic development of the regions has contributed to an accelerated improvement in the country's macroeconomic indicators. GDP grew by 4.6%, GDP per capita grew by 11%, the share of the non-oil sector grew by 5.2%, the average annual economic growth in the country was 7%.

Over the period from 2019 to 2021, Azerbaijan's strategic foreign exchange reserves increased by 5.4%, exceeding \$53.5 billion. The poverty rate dropped to 6%. Over the past three years, strategic foreign exchange reserves - 0.8%, foreign trade turnover increased by 40.7%, exports - by 45.4%, imports - by 11.1%. Exports of non-oil sector products increased by 16%.

According to the "Global Competitiveness Index" presented by the World Economic Forum, in terms of competitiveness in 2020, Azerbaijan ranks 58th among 141 countries, and among the CIS countries - leading positions, advancing in 8 out of 12 indicators, and also ranks first in the Transcaucasus region. Our country is included in the group of countries with “high average income” and “high human development”. All reputable rating agencies (“Fitch Ratings”, “Standart & Poor's” vа “Moody's”) gave Azerbaijan a high investment credit rating. For the last ten years, state budget revenues increased by 11.2%, average monthly wages - by 3.4%, pensions - by 2.5%, and the savings of the population - by 30%. The government continued its policy of bringing the minimum wage to the living wage. As a result of the reforms carried out in the field of labor policy and wages, the annual growth in the average monthly wage of workers ensured an increase in the standard of living of the population. Over the past three years, the minimum wage has increased by 2.3 times.

As everyone knows, Armenia carried out military aggression against Azerbaijan, having occupied 20% of its territory by 1993. Of the country's 10 million people, 1.4 million turned out to be refugees. The 44-day victorious war led by the Supreme Commander-in-Chief of the President of Azerbaijan Ilham Aliyev put an end to the 30-year-long occupation of internationally recognized Azerbaijani lands.

At present, the “National Priorities for the Socio-Economic Development of Azerbaijan-2030” adopted at the beginning of 2021 for the purpose of accelerated industrial-innovative development, accelerated diversification of the economy and technological development of the country are being implemented.

References:

1. Azerbaijan 2030: National Priorities for Socio-Economic Development’ available at Ahlstrom, D. (2010). "Innovation and Growth: How Business Contributes to Society". Academy of Management Perspectives. 24 (3): 11–24.
2. Gasimov Farman, Aliyev Tarbiz, Najafov Zakir. Organization and management of the national innovation system. Baku: "Science and Education", 2013, p.679, p. 534
3. Features and problems of implementation of economic reforms in the Republic of Azerbaijan, Bulletin of the collection of scientific works. IIETI, Baku, 2018, p.36, p. 18

Ревенко Д.С., Піскун Р.Р.

Національний аерокосмічний університет ім. М.С. Жуковського «ХАІ»

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ПРИБУТКОВОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Основною метою діяльності кожного підприємства будь-якої форми власності є отримання позитивного фінансового результату, тобто прибутку. Не має сумнівів щодо

значення отримання прибутку для підприємства, бо саме прибуток є головним стимулом в підприємстві, основним мотивом та кінцевою метою для підприємців в усіх сферах бізнесу. Чим вищий прибуток, тим більше можливостей у підприємства для збільшення капіталу, запровадження нововведень, інвестицій тощо.

Сьогодні питання отримання прибутку та підвищення ефективності діяльності підприємства в економіці України є досить актуальним. Прибуток є потужним важелем розвитку, тому головним завданням адміністративного апарату кожного підприємства є розробка ефективної стратегії управління прибутком та збільшення прибутковості підприємства. Прибуток є основним фінансовим джерелом розвитку підприємства, науково-технічного удосконалення його матеріальної бази і продукції, усіх форм інвестування. Він служить джерелом сплати податків.

Враховуючи значення прибутку, вся діяльність підприємства спрямована на те, щоб забезпечити зростання його величини або принаймні стабілізувати її на певному рівні. Тому основний принцип діяльності підприємства (фірми) складається в прагненні до максимізації прибутку. З цієї причини прибуток виступає основним показником ефективності виробництва.

На кожному підприємстві повинні передбачатися планові заходи по збільшенню прибутку. У загальному плані ці заходи можуть бути наступного характеру:

- збільшення випуску продукції;
- поліпшення якості продукції;
- продаж зайвого устаткування та іншого майна або здача його в оренду;
- зниження собівартості продукції за рахунок більш раціонального використання матеріальних ресурсів, виробничих потужностей і площ, робочої сили і робочого часу;
- диверсифікація виробництва;
- розширення ринку продажів і інше.

З цього переліку заходів випливає, що вони тісно пов'язані з іншими заходами на підприємстві, спрямованими на зниження витрат [2].

В умовах ринкових відносин підприємство повинне прагнути не тільки до одержання максимального прибутку, але й до його раціонального, оптимального використання. Це дозволить не тільки утримувати свої позиції на ринку, але й забезпечити динамічний розвиток його виробництва в умовах конкуренції.

Ефективне функціонування підприємства в умовах ринкових відносин потребує нових підходів до управління формуванням та розподілу прибутку. Для досягнення стійкої конкурентоспроможності, вирішення питання модернізації виробництва та забезпечення необхідного розміру прибутку потрібно запроваджувати ефективну систему управління фінансовими результатами підприємства. Значна роль позитивного фінансового результату та його максимізація в розвитку підприємства і забезпеченні інтересів його власників та персоналу, у тому числі й держави, визначає необхідність дослідження питань ефективного управління прибутком підприємства [3].

Література:

1. Гайбура Ю. А., Загнітко Л. А. Прибутковість підприємства: поняття, фактори, резерви // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Економіка і менеджмент». – 2017. – №. 24. – С. 99-105.
2. Воронкова Т. Є., Безпалько Н. Ю. Шляхи підвищення прибутковості підприємства в умовах нестабільного середовища // Інвестиції: практика та досвід. – 2016. – №. 19. – С. 42-44.
3. Гайбура Ю. А. Управління прибутковістю підприємства та шляхи її підвищення // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». Випуск. – 2015. – Т. 14. – С. 127-130.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА НА ОСНОВІ ІННОВАЦІЙНИХ СТРАТЕГІЙ РОЗВИТКУ

Особливості сучасних економічних відносин змусили підприємства шукати інструменти для стимулювання розвитку, надаючи їм високий рівень конкурентоспроможності. Стратегії конкурентоспроможності бізнесу розглядаються як один із цих інструментів, оскільки їх успішне стійке функціонування визначається їх конкурентною позицією на ринку. Конкурентоспроможність підприємства передбачає, що вона може підтримувати або розширювати своє конкурентне становище на ринку та впливати на ситуацію на ринку, пропонуючи якісні послуги або продукти, що відповідають конкретним потребам споживачів та забезпечують їх ефективність [1].

Концепція розробки конкурентної стратегії базується на теорії стратегічного управління та відображає концептуальний апарат у визначенні понять, що характеризують стратегію. Розглянемо детальніше склад та структуру предметів і утворень: принципи розробки стратегії, визначення місця призначення на цільовому ринку, положення на ринку, конкурентні переваги, критерії прийняття рішень, досягнення стратегічних цілей.

Розробка стратегій підвищення конкурентоспроможності підприємств у конкурентному середовищі — це процес прийняття управлінських рішень щодо пріоритетності фінансування функціональних стратегій для забезпечення конкурентних переваг на ринку. Використовуючи такий підхід, конкурентна стратегія розглядається з трьох перспектив: як спосіб досягнення стратегічних цілей; як характеристика мети та завдання діяльності підприємств на ринку; як обраний напрям розвитку з необхідним ресурсним потенціалом.

Це система послідовних дій підприємства для досягнення своїх стратегічних цілей. Складові стратегії включають альтернативи стратегічного розвитку, пріоритети фінансування та відповідальних керівників. Реалізація такої стратегії потребує стратегічних альтернатив, які враховують особливості того, як підприємства працюють на ринку [1].

В умовах глобалізації та постійного загострення конкуренції основою конкурентоспроможності виступають інновації, які дозволяють країнам, що володіють інноваційними конкурентними перевагами, займати гідне місце в світовому співтоваристві. На жаль, і до теперішнього часу застосування інновацій як одного з головних чинників підвищення рівня конкурентоспроможності в Україні системно не здійснюється. Таким чином, стратегічні завдання вимагають підвищення конкурентоспроможності вітчизняної економіки на інноваційних засадах, що має створити переваги для вітчизняних виробників у боротьбі з економічними суперниками на внутрішніх і міжнародних ринках та допомогти Україні зайняти гідне місце поряд із розвиненими світовими країнами.

Ефективне здійснення інновацій дозволяє створити визначальні стратегічні переваги в найбільш конкурентних галузях. Підприємства — лідери досягають конкурентних переваг завдяки інноваціям — шляхом використання як нових технологій, так і методів роботи, але після досягнення переваг утримання їх стає можливим тільки шляхом постійних удосконалень, тобто безперервних інновацій. Таким чином, на сучасному етапі світового економічного розвитку головною ознакою конкурентоспроможності стає її інноваційність, тобто здатність системи до безперервного розвитку, оновлення та змін діяльності на основі засвоєння нововведень [2].

Література:

1. Головчук Ю. О., Пчелянська Г. О. Особливості формування стратегії підвищення конкурентоспроможності підприємства на основі парадигми інноваційного розвитку // Економіка та держава. — 2020. — № 3. — С. 66-70.

2. Позняк С. В. Інновації як фактор підвищення конкурентоспроможності підприємств // Ефективна економіка № 10, 2015. — С. 42-48.

Dadashova Minaya Sahib

Azerbaijan State University of Economic (Azerbaijan)

THE ESSENCE AND FEATURES OF INNOVATION IN THE DEVELOPMENT OF THE NATIONAL ECONOMY

As a result of the flexible fiscal policy implemented in Azerbaijan, work continued on strengthening the economic power of the state, restructuring production and infrastructure in accordance with modern requirements, and improving the welfare of the people. The source of financing for economic reforms and state investment programs was the state budget.

If in 2021 only 8.25% of the total volume of domestic investments were financed from domestic sources, then for the period from 2019 to 2021, the share of domestic investments reached 20.1%. In general, over the period from 2019 to 2021, the total volume of domestic investments increased by more than 4.8%. Investments in the non-oil sector increased by 7.2%. From all sources of financing, funds in the amount of about 11.449 billion were sent to the regions.

As a result of targeted measures implemented over the past three years, more than 2 million jobs have been created in the country. Of these, about 1.5 thousand are permanent jobs. About 110 thousand new enterprises have been created in the republic. About 27% of newly created jobs are accounted for by the regions. During this period, work continued on the introduction of innovative technologies, new enterprises were created, the production potential of enterprises increased, industrial production in the country increased 2.7 times.

If in 2019 the share of non-oil sector products in the total volume of industrial production was 15.7%, now this figure is 17%. All this gave a strong impetus to the growth of business activity in industry, the opening of new jobs, and the development of small entrepreneurship. There is a dynamic growth of mechanical engineering, metallurgy, chemical, furniture, textile, food and other industries. While the world economy is facing a global economic crisis, significant progress has been made in the development of the non-oil sector of Azerbaijan's industry.

In order to ensure the continued development of the non-oil sector, create favorable conditions for the development of competitive industrial production based on innovative and high technologies, the organization of industrial enterprises based on modern technologies, the growth of employment in the field of production, the creation of the Sumgait Technological Park, Sumgait Chemical-Industrial and Balakhani Industrial Parks, High-Tech Park is of great importance. For the period from 2019 to 2021, investments from all sources (including foreign investments) amounted to 3 billion 664.66 million US dollars. Of these, foreign investments account for 3.665 billion US dollars. The share of domestic investments accounts for 1319.9 billion US dollars. [5]

The implementation of measures provided for in various state programs is an important stage in the socio-economic development of Azerbaijan and plays an increasingly important role in improving the welfare of the population and the economic development of the country. The transformation of Azerbaijan into one of the leading states in the region is based on a scientifically based model of national economic development.

The country has implemented infrastructure projects covering all sectors of the economy: road construction, transport, utilities, science, education, healthcare, information and communication technologies. The energy security of our country is fully ensured, food security is mainly ensured. During the study period, the economy has grown three times, the volume of the state budget has grown 20 times. Foreign exchange reserves in the amount of 64 billion US dollars have been formed. Currently, the country's energy potential has been strengthened, the non-oil sector and industry are developing at an accelerated pace. Macroeconomic stability is maintained in the republic; the inflation

rate is expressed in single digits. During the period under study, within the framework of the "Strategic Roadmap for the National Economy and 11 main sectors of the Economy", approved by the relevant Decree of the President of the Republic of Azerbaijan dated December 6, 2016, work was successfully continued to strengthen fiscal sustainability and adopt a long-term monetary policy, implement reforms related to the privatization of state property, human capital development and the creation of a favorable business environment and regulatory framework for the activities of small and medium-sized entrepreneurs, ensuring effective access to financial resources for SMEs, expanding access to foreign markets for competitive products produced in our country. Specific measures are being taken to import substitution, increase the production and sale of necessary food products in the domestic market of the country, and strengthen food security. Great efforts are being made to increase employment in rural areas. Azerbaijan is striving to increase the volume of transit trade through its territory.

In 2021, the non-oil sector of GDP grew by 37% in real terms. It should be noted that compared to 2019, the non-oil industry sector grew by 37.1%, communications - by 13%, catering and tourist accommodation - by 65%, trade - by 53.7%, agriculture - by 4.9%, transport and storage - by 38.0%, in the oil and gas sector, compared with 2019, there is an increase of 17% in 2021. The share of this sector in GDP was 9.6%. In 2021, at the expense of all sources of financing for the development of the economy and social spheres of the country, 658.1 million manats of investments were allocated to the fixed capital. Of this amount, 73% were domestic investments, 68.3% were foreign investments. In 2021, 9.8% of the total investments directed to fixed assets were used for the development of the non-oil sector, and 12.7% were used for the development of the oil sector. Since the second half of 2016, there has been an acceleration in economic growth. This is due to the fact that the reforms implemented in connection with the development of the non-oil sector have had a positive impact on the economy of Azerbaijan. In addition, an agreement was reached between the oil exporting countries to limit production volumes, as a result of which oil prices gradually began to rise. As a result of a significant increase in export revenues, expansion of non-oil exports, implementation of import substitution reforms, the stabilization of the national currency is observed.

According to the State Statistics Committee of the country, for the first 11 months of 2021, the foreign trade turnover amounted to 30 billion US dollars. The volume of exports is \$19.8 billion, and imports are \$10.4 billion. Thus, there is a positive balance of 6.2 billion US dollars. During this period, compared to the corresponding period last year, exports of non-oil products increased by 59%, including exports of agricultural products and manufacturing products - by 113.3%, exports of industrial products increased by 30%. The processes taking place in the global economy have had the greatest impact on the country's banking sector. In this regard, in order to protect financial stability, ensure the stability of the banking system, to strengthen depositors' confidence in the banking system, deposit insurance was carried out with annual interest rates of up to 5.9% in foreign currency and up to 29% in national currency.

In 2021, the total volume of goods sold on the consumer market and services rendered to the population increased by 4.8% compared to the corresponding period last year and amounted to 62877.4 million manats. In comparison with 2020, the trade turnover increased by 2.8%, and the volume of paid services to the population increased by 3.2%. In 2021, residents of the country bought food products in the retail chain in the amount of 44.2 billion manats and non-food goods worth 24 billion manats. The volume of these goods increased by 3.9% and 2.5%, respectively, compared to the same period last year.

In January - November 2021, the average monthly salary of employees increased by 2.6% compared to the same period last year and amounted to 722.9 manats. If we take into account current and prospective development trends, the main directions of the country's long-term development in accordance with the adopted strategic roadmaps can be systematized as follows. The consequences of increasing global competition should not be limited to the coverage of traditional markets for goods, capital, technology and the labor market. All this should be reflected in the national system of

management and innovation, the development of human capital and ultimately lead to a qualitative improvement of the model of socio-economic development of Azerbaijan.

References:

1. F.P. Rahmanov, E. Suleymanov, and Y. Özdemir, “Improving the Institutional Environment of the Innovation Economy in Azerbaijan,” Online Academic Journal of Information Technology, 2018–Informatics and Communication Technologies Special Issue, 9 (35), 2018.

2. R.P. Maradana, R.P. Pradhan, S. Dash, K. Gaurav, M. Jayakumar, and D. Chatterjee, “Does innovation promote economic growth? Evidence from European countries,” Journal of Innovation and Entrepreneurship, 6 (1), 1, 2017.

3. The State Statistical Committee of the Republic of Azerbaijan, “Education, science and culture in Azerbaijan,” 2019. Retrieved from: <https://www.stat.gov.az/source/education/?lang=en>

4. V. Musayev, Ed., “Azerbaijan Economic Reforms Review. Strategic Road Map on National Economy and Key Sectors of The Economy of Azerbaijan,” 2017. Retrieved from: http://ereforms.org/store/media/ekspert_yazilari/islahat%20icmali/mart/strateji%20yol%20x%C9%99rit%C9%99si%20-eng1.pdf.

Тематичний напрям/ Thematic direction

Мобілізація, кооперація та інформатизація фінансових, обліково-аналітичних та податкових взаємовідносин в сучасному контексті глобалізації. / Mobilization, cooperation and informatization of financial, accounting-analytical and tax relationships in the modern context of globalization.

Ревенко Д.С., Тігаренко О.О.

Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського «ХАІ»

КЛАСИФІКАЦІЯ МОДЕЛЕЙ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Історичні і сучасні моделі соціально-економічного розвитку можна умовно розділити на три: екстенсивного, інтенсивного і інноваційного розвитку.

Екстенсивний шлях соціально-економічного розвитку передбачає економічне зростання завдяки збільшенням витратам ресурсів в умовах ненасиченого ринку і відносно стабільного зовнішнього середовища.

Інтенсивний шлях соціально-економічного розвитку базується на індустріалізації економіки, використанні досягнень науки, техніки та технологій у виробництві, на постійному вдосконаленні продукції, зниженні витрат і раціональному використанні ресурсів, що призводить до підвищення конкурентоспроможності.

До третього групи моделей соціально-економічного розвитку треба віднести інноваційну модель, що передбачає економічне зростання завдяки використанню принципово нових прогресивних технологій і виготовленням інноваційної високотехнологічної продукції, збільшення обсягів міжнародної торгівлі, інтенсифікація участі в глобальних ланцюгах створення вартості. Інновації проникають у всі сфери економічної діяльності і відбуваються на всіх рівнях.

Серед найбільш популярних математичних моделей, що здатні описати три різні формації розвитку є класична виробнича функція, неокласична виробнича функція Кобба-Дугласа, модель Солоу, модель лінійних стадій розвитку, неокласична модель вільного ринку, модель сталого розвитку.

Серед широкого спектру представлених моделей найбільш обґрунтованої і тією, що дає адекватні результати при моделюванні залишається неокласична модель, тому на нашу думку, її використання і збільшення її параметрів дасть змогу відповісти на ключові питання факторів економічного розвитку і змоделювати трансформаційні зміни в економіці України.

Література:

1. Рогоза М. Є. Соціально-економічний розвиток України: моделі, механізми, стратегії : монографія. – Полтава : ПУЕТ, 2021. – 148 с.
2. Чирва О.В. Необхідність зміни структури промислового комплексу України за технологічними укладами // Вісник Хмельницького національного університету. – 2011. – №2. – Т.1. – С. 7-10.

Elnar Famil Bayramova

National Aviation Academy (Azerbaijan)

MAIN DIRECTIONS FOR ECONOMIC DEVELOPMENT

Naturally, all of the above factors negatively affect the level of production and, accordingly, the volume of tax revenues. Tax rates can be increased as long as the achieved level does not become a brake on the production and receipt of taxes to the treasury. The optimal level of tax rates should be

determined by the government of each country, depending on the prevailing situation in the economy. As a rule, an unreasonable increase in tax rates has the opposite effect. Investigating this relationship, the American economist Arthur B. Laffer first built a graphical model, where he theoretically substantiated the optimal point of tax rates. This curve then gained sufficient popularity among economists dealing with both taxation and economic development problems.

But even John. Keynes pointed out that in order to bring the economy out of this situation, mandatory government intervention is necessary, mainly with the help of fiscal and monetary levers.

In his opinion, with the help of specially designed programs that provide not only the total volume of money supply and money demand, but also include such parameters as the level of the minimum wage, prices, interest rates, the government should actively intervene in the ongoing processes. For a long period of time, international financial institutions have been guided by these provisions to stabilize the economies of developing countries. However, as already noted, in the early seventies, when other processes were taking place in the world economy that did not fall under Keynesian definitions, economists began to work in more detail on identifying the causes of sharp fluctuations in the economy.

Thus, after long decades of the dominance of Keynes's theories, alternative ideas have emerged that make it possible to more accurately determine the causes of fluctuations in the world economy. Unlike Keynes, the proponents of the new idea believed that the market itself is self-regulating, that is, they returned to the definitions of Adam Smith. In their opinion, strong state intervention in the economy ultimately does not provide an opportunity for its normal development.

There are two main ways in which such issues are resolved. The first of these is the Keynesian method, and the second is the monetarist approach.

The option proposed by the Keynesians to prevent high inflation or hyperinflation is mainly to cut government spending and revise tax policy. At the same time, it is also considered acceptable to control the level of wages, prices, as well as the interest rate on bank loans. In addition, Keynesians note the special role of the volume of money supply. Unlike the Keynesians, the monetarists are more specific. To solve this problem, they propose only to limit the volume of the money supply. If we take a more detailed approach to the analysis of one or another method of solving problems caused by a high level of inflation, we can see that in both options it is proposed to reduce the volume of money supply. The only difference is that in some sentences this is done in a more extended form, while in others it is more specific.

In practice, special programs are being developed to achieve stabilization processes in the economy, as well as to regulate the level of inflation. Depending on how and in what way they are executed, the programs are divided mainly into two groups. The first group includes those programs that provide for a sharp withdrawal of the economy from the crisis, and the second group includes those programs that provide for the gradual and gradual withdrawal of the economy from the crisis.

An orthodox stabilization program, as a rule, is built on the basis of monetaristic principles. They provide for the restriction of the money supply and the suspension of money emission.

At the same time, prices and wages are liberalized, and high bank interest is determined. In addition, the state thoroughly reduces its costs, and also sets high tax rates. As a rule, such programs provide for very strict restrictive measures, which, in the end, together with the best results in stopping inflation, lead in parallel to a reduction in production and an increase in unemployment. Such programs are used mainly by the International Monetary Fund in those countries where the economy is in a difficult state, and inflation reaches such limits when hyperinflation begins and develops.

Unorthodox programs do not take into account the money supply, they mainly involve wage and price controls. Thus, economic stability is achieved, thereby preventing inflationary processes. Such programs also provide for the strengthening of foreign exchange control, which also contributes to the strengthening of the national. An orthodox stabilization program, as a rule, is built on the basis of monetaristic principles. They provide for the restriction of the money supply and the suspension of money emission.

At the same time, prices and wages are liberalized, and high bank interest is determined. In addition, the state thoroughly reduces its costs, and also sets high tax rates. As a rule, such programs provide for very strict restrictive measures, which, in the end, together with the best results in stopping inflation, lead in parallel to a reduction in production and an increase in unemployment. Such programs are used mainly by the International Monetary Fund in those countries where the economy is in a difficult state, and inflation reaches such limits when hyperinflation begins and develops.

Unorthodox programs do not take into account the money supply, they mainly involve wage and price controls. Thus, economic stability is achieved, thereby preventing inflationary processes. Such programs also provide for the strengthening of foreign exchange control, which also contributes to the strengthening of the national currency.

In his opinion, with the help of specially designed programs that provide not only the total volume of money supply and money demand, but also include such parameters as the level of the minimum wage, prices, interest rates, the government should actively intervene in the ongoing processes. For a long period of time, international financial institutions have been guided by these provisions to stabilize the economies of developing countries. However, as already noted, in the early seventies, when other processes were taking place in the world economy that did not fall under Keynesian.

References:

1. Ahmadov, M.A., and Huseyn A.C. (2011) Economic policy of the state. Baku, University of Economics Publishing House, p. 219.
2. Huseynow, Yu. (2019) The resilience of the Republic of Azerbaijan and Implementation of the "State Program on the Social and Economic Development of Regions – 2019-2023". "Ekonomia I Srodowisko", 71, 4, pp. 163-175.

Ревенко Д.С., Живолуп О.О.

Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського «ХАІ»

ФОРМУВАННЯ БРЕНДУ КОМПАНІЇ ЗА ДОПОМОГОЮ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ

На сьогоднішній день у сучасному маркетингу сформувалася певна тенденція підтримки та просування бренду через соціальні мережі. Компанії з різних секторів економіки стали працювати з клієнтами через соціальні мережі за допомогою організації співтовариств і створення корпоративних сторінок, які по наповненню можуть порівнятися з корпоративним сайтом. Соціальні мережі дозволяють компаніям підтримувати зв'язок із зацікавленими користувачами, розвивати довгострокові стосунки зі своїми клієнтами, формувати їх лояльність, управляти репутацією компанії, підвищувати продажі та вирішувати багато інших завдань розвитку бізнесу.

За статистичними даними, щодня 95% усіх користувачів Інтернету заходять в соціальні мережі й обговорюють товари, компанії, послуги, діляться своїми думками і враженнями. В результаті навіть один учасник мережевого співтовариства може вплинути на репутацію компанії з багатомільйонним оборотом, висловивши позитивний або негативний відгук. Адже 87% користувачів соціальних мереж більше довіряють он-лайн - думці, ніж офіційній інформації [1].

Перед сучасними компаніями постала ціла низка проблем, яка здається нереальною в реалізації без використання сучасного технологічного підходу. Серед них:

1. Бажання познайомити досить обмежену цільову аудиторію зі своїм брендом. Використання коректно налаштованої на таргетинг-контекстної реклами та взаємодія з найбільш актуальними для цієї аудиторії майданчиками дадуть змогу цілком реалізувати цю нелегку мету.

2. Ваша пропозиція розроблена спеціально для сучасного, технологічного покоління. Досягти широкого охоплення допоможуть соціальні медіа, мобільні та Інтернет-додатки, а також вірусні ролики.

3. Ви хочете досягти якомога більшої пізнаваності серед потенційних покупців, проте для реалізації цього на ТБ потрібно мати неабиякий бюджет. На допомогу може прийти вірусний контент, Інтернет-PR та нестандартні масштабні акції.

4. Ваш продукт складний та складається з безлічі деталей. Для таких потреб відмінно згодяться відеоролики, у яких можна не тільки розказати, а й наочно продемонструвати приклад використання товару.

5. Вашу пропозицію зазвичай вибирають на хвилі емоцій. Тоді створіть у потенційного клієнта відповідні емоції. Це можуть бути динамічні анімації, гарні зображення та емоційні ролики.

6. Просування вашого товару не може бути повноцінним без постійної комунікації зі споживачем. Найпростішим та найпоширенішим способом налагодження масової політики комунікацій є соціальний медіапростір. За допомогою постійного контакту та взаємодії з клієнтами легко сформувати лояльне відношення до бренду [2].

У цілому використання брендингу сьогодні дає підприємству такі основні переваги:

- ідентифікація компанії. Компанія стає легко впізнаваною і відмінною від конкурентів;
- висока маржинальність. Товар упізнаваного бренду коштує дорожче і приносить власнику великий прибуток;
- збільшення лояльності споживачів. Прихильники бренду купують його продукцію набагато охочіше і рішення про покупку приймають набагато швидше;
- боротьба з відтоком клієнтів. Покупці стають постійними клієнтами і фанатами вашого бренду та ідеології;
- формування команди. Співробітники з великим задоволенням працюють у сильній і відомій компанії;
- розширення товарної матриці. Відомому бренду набагато легше успішно вивести новий продукт на ринок [2].

Варто відмітити, що маркетингові заходи в соціальних медіа, також як і реклама, мають ефект невизначеності дії і тимчасовий лаг між здійсненням дії і проявом ефекту.

Активність в соціальних медіа спрямована на формування іміджу і репутації фірми, взаємодії з її клієнтами і побудови з ними довгострокових, якісних стосунків.

Реальні продажі далеко не завжди є метою маркетингових кампаній в соціальних медіа, вони є закономірним наслідком підвищення лояльності з боку споживачів.

Робота в соціальних медіа носить більше стратегічний характер, ніж тактичний, і повинна повністю відбивати цінності та місію фірми [1].

Література:

1. Іваненко Л. Соціальні мережі як сучасний маркетинговий інструмент просування бренду //Економіка і організація управління. – 2016. – №. 3 (23). – С. 190-197.
2. Танасійчук А. М., Сіренко С. О., Пневський В. В. Формування стратегії просування бренду засобами цифрового маркетингу //Східна Європа: економіка, бізнес та управління. – 2020. – №. 24. – С. 161-167.
3. Лучейко М., Шпилик С. Просування бренду та його елементи //Збірник тез Міжнародної студентської науково-технічної конференції «Природничі та гуманітарні науки. Актуальні питання». – 2018. – Т. 2. – С. 39-40.

АПРОКСИМАТИЧНИЙ ДИСКУРС ГАРАНТУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

З метою гарантування економічної безпеки бізнесу необхідний більш глибокий аналіз походження та поширення даного процесу на підприємствах. Задля визначення шляхів регулювання чи нейтралізації негативних наслідків прояву небезпеки можливим здається перенесення властивостей та закономірностей, що відбуваються в рамках функціонування підприємства, на принципи дії загальних відкритих соціально-економічних систем, якою, безсумнівно, є підприємство.

Апроксимація є науковим методом, що полягає в заміні одних об'єктів іншими, в якомусь сенсі близькими до вихідних, але більш простими [1, с. 37]. Отже, апроксимація дозволяє досліджувати характеристики і якості об'єкта чи процесу, зводячи завдання до вивчення більш простих або більш зручних об'єктів та процесів, тобто тих, властивості яких вже відомі.

Дискурс за словниковим тлумаченням – це логічний аргумент, розумова посилка; мовна єдність, що дає уявлення про об'єкти дослідження, їхні установки й цілі, умови формування й сприйняття повідомлення [0, с. 47]. За твердженням сучасних авторів [0, с. 203] дискурс є тим, що виражає себе у актуалізованій стратегії, де знаходить втілення сфера суспільної взаємодії (інтерації), завданням якої є вивчення комунікативної взаємодії (інтерації) суб'єктів суспільної дії. Такий вислів безпосередньо вказує на ознаки феномену відторгнення, яке є результатом негативної комунікативної інтерації та припускає подальші стратегії суспільного розвитку негативного напрямку.

Тому, використовуючи апроксимацію, як метод дослідження, перенесемо певні властивості процесу гарантування економічної безпеки з майже не досліджуваного з даної точки зору об'єкту – підприємства, на більш теоретико та методологічно обґрунтовану площину започаткування даного процесу – соціально-економічну систему та окрему її базову ланку – людину. Метою такого перенесення є отримання закономірних наслідків прояву небезпеки на різних рівнях соціальної та економічної взаємодії, для того щоб виявити дієві інструменти усунення даного явища з виробничої діяльності людини.

В авторських дослідженнях вже зазначалася специфікація формацій соціально-економічного відторгнення сучасного соціуму [3, с. 71], наразі актуальним є зосередження уваги на особливостях апроксимації економічної безпеки бізнесу в умовах сучасного інформаційно-техногенного суспільства.

Сучасні підходи до управління персоналом як складової економічної безпеки досить різноманітні, але всі вони базуються на певних суперечливих рисах людини. До них можна віднести: постійне прагнення працівника до добробуту, наявність духу суперництва всередині колективу, природний егоїзм у поведінці кожного працівника, необхідність справедливої поведінки з боку керівництва, право власності, прагнення підвищення власної компетентності, особистісне зростання, конкуренція особистостей (рисунок 1) [4].

Всі ці категорії, до яких, безумовно, прагне кожен працівник підприємства, засновані на певних формальних ознаках (система матеріального забезпечення, оплати праці, кредитування, масового споживання, тощо) стають елементами одного взаємообумовленого механізму, що сприяє розвитку відторгнення кожного члена суспільних відносин. Громадська система стає стимулом розвитку відторгнення, який згодом прийнятими суспільними цінностями культивується як загальне «зло».

Діяльність підприємства нероздільно пов'язана із громадським соціумом та суспільно-економічним життям, тобто з усіма середовищами, в яких працівник функціонує в даний момент. Отже, справедливим буде твердження, що передбачити принципи та закономірності поведінки працівника та носія соціально-економічних зв'язків, можливо лише через міждисциплінарний аспект їхнього тлумачення.

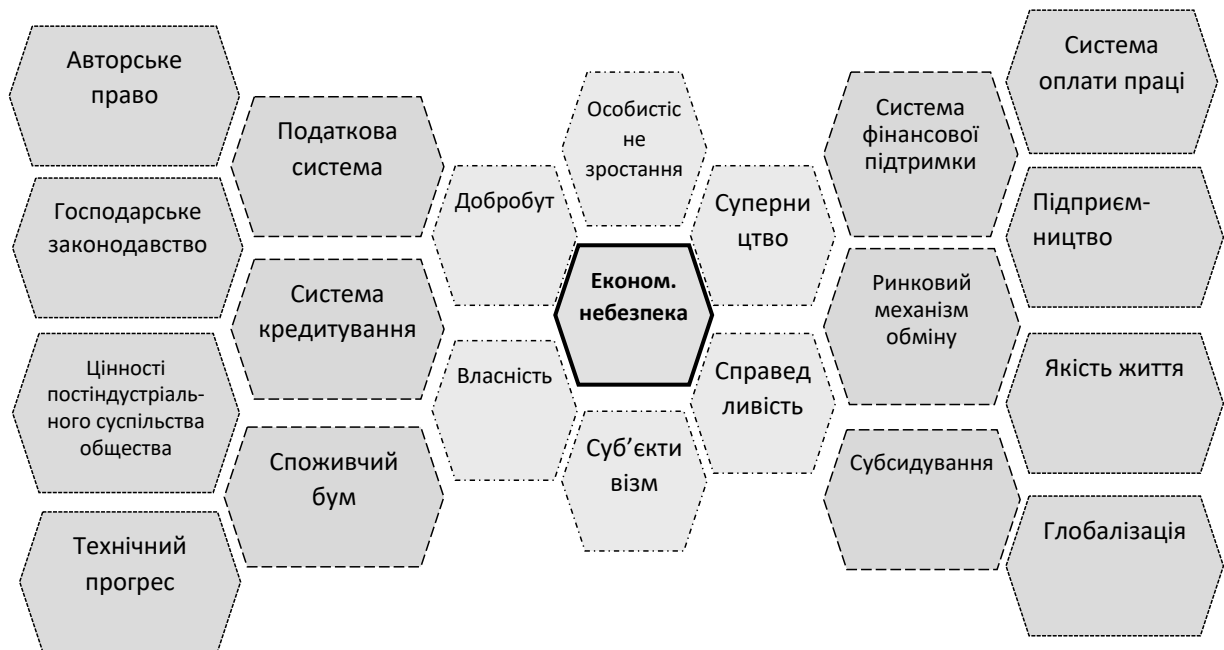

Рис. 1 – Системність чинників, що активізують фактори спричинення виникнення зон економічної небезпеки для бізнесу

Джерело: розроблено авторами

Сучасна міждисциплінарна наука вивчає поведінку працівників, як складових великих соціально-економічних систем, які є предметним втіленням знань, установок, ціннісних орієнтацій, потреб та інтересів, що фіксуються в реальній свідомості; умови, в яких проявляється реакція працівника та його поведінка. Дослідження цієї проблеми передбачає з'ясування змісту пов'язаних з нею понять «діяльність» і «поведінка». Діяльність – це специфічна форма активного ставлення людини до навколишнього світу, зміст якої полягає в доцільній його зміні та перетворенні [1, с. 151].

Терміни «поведінка», «діяльність» та «забезпечення» використовують як тотожні, коли зазначають на систему поведінкових реакцій людини [5, с. 74].

Сучасні вчені стверджують, що «діяльність» і «поведінка» – складові більш складної категорії «соціально-економічна активність груп». У науковій літературі соціально-економічну поведінку часто ототожнюють тільки з виробничою. При цьому не беруться до уваги особистісні властивості працівника (соціальні, індивідуально-психологічні, психофізіологічні), які є компонентами загального соціально-економічного потенціалу.

Все вищеозначене дозволяє дійти висновку, що теоретико-методологічні підходи до гарантування економічної безпеки бізнесу полягають у ініціюванні поширення методології раціонального егоїзму як інструменту новітнього розвитку особистості працівника, а тому й виробничих можливостей підприємства; визначення факторів впливу на регулювання економічної безпеки через системні властивості функціонування підприємства; апроксиматичному дискурсі регулювання рівня безпеки завдяки перенесенню властивостей підприємства на закономірності соціально-економічних систем.

Подальші дослідження спрямовані на обґрунтування заходів реалізації політики соціально-економічного залучення, виявленню впливу тенденцій соціодинаміки на регулювання економічної безпеки бізнесу, а також дослідженню доцільності регулювання гомеостазу соціально-економічної безпеки на підприємствах.

Література:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Укл. і голов. ред. В.Т.Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2009. 1736 с.
2. Ковчак В. О. Дискурс як чинник суспільного здійснення людини. *Гілея: науковий вісник*. 2015. Вип. 97. С. 203–207.

3. Likhonosova G. Leveling financial exclusion: the metabolism of socio-economic systems. Collective monograph: *Theoretical Foundations in Economics and Management*. USA: Primedia eLaunch LLC, 2022. P. 294–303.

4. Likhonosova G. Selfish principles of national socio-economic priorities. *Management and education. Economic, finance, accounting*. 2015. Vol. XI (1). С. 18–26.

5. Melnyk L. Socio-natural antientropic potential: the role of economy and innovations. *Environment, Development and Sustainability*. 2021. № 23 (3), P. 3520-3542.

Ревенко Д.С., Бойко Т.В.

Національний аерокосмічний університет ім. М.С. Жуковського «ХАІ»

ГЛОБАЛЬНА ЦИФРОВІЗАЦІЯ І ЇЇ ВПЛИВ НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ

Розвиток інформаційних технологій докорінно змінює середовище та спосіб життя людини. Відбувається цифровізація (впровадження цифрових технологій) усіх сфер її життя. Держава, бізнес та суспільство стають активними споживачами цифрових технологій (Інтернет речей, роботизація та кіберсистеми, штучний інтелект, Big Data, безпаперові технології, адитивні технології (3D друк), хмарні та туманні обчислення, безпілотні та мобільні технології, біометричні, квантові технології, технології ідентифікації, блокчейн тощо).

Існують два сценарії розвитку цифрової економіки в Україні залежно від оцінки критичності та необхідності здійснення швидких та глибоких змін у традиційному економічному укладі — інерційний (еволюційний) та цільовий (форсований).

Інерційний (еволюційний) сценарій передбачає інерційне продовження тенденцій минулого, тобто сприйняття як неперіоритетних технологізацію та цифровізацію економіки та використання людського капіталу. У разі реалізації інерційного сценарію українська економіка залишиться неефективною, триватимуть трудова міграція та «відтік мізків», українська продукція програє конкуренцію на зовнішніх ринках. Держава якщо і здійснюватиме стандартні та формальні кроки, то для відчутного зростання їх буде недостатньо.

Українська економіка в перспективі 10–12 років зростатиме в середньому на 2,8% на рік, що буде нижче за темпи зростання світової економіки. У 2030 році номінальний ВВП України складе 290 млрд дол. Україна залишиться в аутсайдерах глобальних процесів.

Цільовий (форсований) сценарій передбачає перехід української економіки протягом 5–10 років до розвитку та появи в її структурі значної частки цифрової економіки (до 65% ВВП), досягнення у 2030 році номінального ВВП України 1 трлн дол. США.

Цей сценарій включає:

- забезпечення верховенства права та усунення інституційних (законодавчих, податкових тощо) бар'єрів, що перешкоджають розвитку цифрової та інноваційної економіки;
- системне державне стимулювання цифровізації секторів економіки та бізнесу;
- ініціацію державою масштабних трансформаційних ініціатив та проектів цифровізації, зокрема на базі сучасних моделей державно-приватного партнерства.

Результати цільового сценарію означають зростання економіки, доходів громадян, капіталізації бізнесу, податкових надходжень до бюджету.

Згідно з цільовим сценарієм, ключовою стратегією України щодо цифровізації має стати фокус на внутрішньому ринку, а ключовими ініціативами — формування у споживачів (бізнес, держава, громадяни) мотивацій, попиту та потреб у цифрових технологіях.

Іншими словами, шлях до ефективних країни та економіки проходить через розвиток внутрішнього ринку споживання інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій, питання лише в тому, як ми рухатимемося: повільно та невпевнено чи повіримо — та почнемо реактивно прискорюватися.

Державні підходи щодо формування мотивацій у споживачів технологій можуть бути різними, однак серед інших саме фіскально-податкові залишаються ключовими:

- ініціативи щодо забезпечення фінансової доступності цифрових технологій для споживачів. Мета: через відповідні податкові механізми здешевити вартість цифрових засобів, програмного забезпечення, комп'ютерної техніки та іншого цифрового обладнання.
- ініціативи щодо забезпечення доступності фінансових ресурсів для закупівлі або кредитування проектів цифровізації бізнесу, промисловості тощо. Держава має можливість стимулювати бізнес через відповідні механізми фондування, наприклад через спеціалізовані фонди спільного інвестування, венчурного фінансування тощо, в яких державний капітал може виступити в ролі міноритарія, що стане позитивним сигналом міжнародним кредиторам, великому міжнародному бізнесу тощо.

Для прикладу, можливість взаємодіяти з медичним закладом або державною установою онлайн створює потребу у громадянина в придбанні та використанні відповідних технологій. Зрозуміло, що соціально незахищені громадяни мають користуватися відповідними інструментами державної підтримки. Ключовою діяльністю держави в цільовому сценарії є ініціація національних проектів цифровізації та пошук релевантних моделей державно-приватного партнерства для їх реалізації.

За реалізації цільового сценарію стрімко розвиватимуться спеціалізовані технопарки, індустріальні парки, цифрові інфраструктури, відбудуться швидка ІТ-фікація промисловості, підвищення цифрової грамотності населення.

Отже, внутрішній ринок ІКТ та цифровізація України є одним цілим із погляду управлінських, організаційних, інвестиційних, фінансових та інших зусиль. Гармонійний розвиток обох сфер на основі ринкових механізмів та державного «смарт-активізму» дасть змогу секторам економіки та сферам життєдіяльності протягом декількох років (замість десятиліть) здійснити гігантські кроки, бути перенесеними із застарілого середовища до сучасного та навіть надсучасного, тобто здійснити так званий цифровий стрибок.

Література:

1. Розпорядження КМУ від 17 січня 2018 р. №67-р «Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації».
2. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 р. № 67-р. URL: [[https://zakon.rada.gov.ua/ go/67-2018-%D1%80](https://zakon.rada.gov.ua/go/67-2018-%D1%80)]
3. Ляшенко В.І., Вишневський О.С. Цифрова модернізація економіки України як можливість проривного розвитку : монографія. Київ : НАН України, Ін-т економіки пром-сті, 2018.

Aykhann Mammadov, Roza Azizova, Madina Efendiyeva, Ibrahim Dadashev

Azerbaijan State University of Economics

PRICING STRATEGIES OF FIRMS IN THE CONTEXT OF THE DEVELOPMENT OF ELECTRONIC COMMERCE IN AZERBAIJAN

E-commerce has recently experienced a significant upswing due to the fact that due to the quarantine regime introduced at the time due to the COVID-19 pandemic, the need for online services has increased significantly. Azerbaijan was no exception - according to the statement of the Director General of the Central Bank of Azerbaijan Farid Osmanov, the volume of non-cash payments within the country increased by 2.2 times and reached 8 billion manats, and the share of non-cash payments increased by 12.4 percentage points and in general reached 40%. However, such a sharp breakthrough has caused the need to revise the existing local regulations in e-commerce, in particular legislative and

pricing. It is the latter that are the object of our study, in which we will analyze possible pricing strategies for Azerbaijani firms.

1. Types of e-commerce, its advantages and disadvantages

The five main forms of e-commerce are:

B2B. The business-to-business e-commerce scheme is typical for companies that sell goods (components, industrial raw materials, etc.) or various services (legal, financial, etc.) to other firms and enterprises via the Internet.

B2C. The business-to-consumer e-commerce scheme is typical for situations where trade participants are a company/legal entity (in the role of a seller) and individuals (in the role of buyers). Most often, this scheme is used by online stores (clothes, equipment, software). platforms with training courses, etc.

B2G. The business-to-government e-commerce scheme is typical for businesses offering their services and goods to government agencies. In this case, in order to sell goods and services, a business must apply for participation in tenders or auctions, where the state structure selects the winner (by the most optimal price-quality ratio) and concludes an agreement with him.

C2C. The consumer-to-consumer e-commerce scheme is typical for Internet sites (the largest ones in Azerbaijan - Lalafo, Tap.Az), where people (individuals) sell and buy goods and services. This type of commerce is beneficial for buyers because it allows them to find goods and services at more affordable prices, but at the same time, there is a risk of stumbling upon scammers, despite the fact that sites try to act as guarantors of transactions by moderating sellers and offering full or partial compensation if the buyer suffered from an unscrupulous seller.

C2B. The consumer-to-business e-commerce scheme is typical for online platforms where freelancers offer their services to companies (for example, creating logos, administering IT infrastructure, etc.).

E-commerce has a number of advantages:

1. Lower costs. To sell a product, it is enough to create a website or a group on a social network, hire several employees to accept and service orders, and conclude an agreement with storage and delivery services.

2. Expanded market. Internet trading allows you to send goods anywhere in the world, if you have a contract with a logistics company. If the business sells digital products or provides services, it is enough to have a basic IT infrastructure (computers, servers for data storage, stable high-speed Internet).

3. Trade analytics. Online platforms allow you to connect analytical trackers that collect information about customers, analyze their preferences, how they learned about the company and its products, collect transaction statistics, etc. This will allow you to accumulate data with which to improve advertising and adjust business strategy.

However, it must be taken into account that e-commerce has a number of disadvantages:

- Necessity of high security standards of data safety;
- In the era of growing cyber threats, customers and partners of online stores will not use services that are not able to guarantee the security of buyers' personal data. To ensure it, modern security measures are required (for example, a secure connection protocol, CAPTCHA, etc.), the application of which requires competent technical specialists;
- High requirements for speed and quality of delivery.

Frequent delays, as well as loss or damage to delivered goods, can cause customer dissatisfaction. To do this, it is necessary to carefully select partners responsible for delivery; An alternative would be to create your own internal department, which is a significantly more costly solution, although it will make QA control easier for the business.

In popular niches, any new business will face competition from both other newcomers and big players in the market. To do this, you need to allocate a large part of the budget for marketing, advertising, and so on.

2. Existing pricing policies in e-commerce

There are five main pricing strategies:

Competitive pricing;

Competitive pricing is a strategy that takes into account consumer behavior and sets a price based on what your competitors charge;

This strategy is low risk, but there is a chance of losing some of the potential profit by setting a lower price for your products than what your customers are willing to pay for your product;

- Value-based pricing. This strategy sets the price based on what price your customers are willing to pay for your product. Compared to competitive pricing, it is more suitable for scaling businesses that have a long-term strategy in mind, as well as for brands that have a loyal following (businesses selling art and collectibles, luxury or status goods). However, setting a price with this method is more difficult as it requires extensive market research and analysis. Plus, there are reputational risks if the actual price of the goods differs greatly from that set by the seller;

- Price skimming. Skimming is usually used to recover the cost of investment in the production of a product by selling it at a high price. In this case, high sales volumes are sacrificed for the sake of high profits at the expense of the most impatient first buyers of the product or service, who are willing to put up with high prices for the sake of early access to the product. The downside of this approach is the risk of overpricing the product and scaring off some potential buyers;

- Bundle pricing. This strategy involves the sale of bundles of products at a price that is more favorable to the buyer than in the case of buying these products separately. Batch pricing can increase sales as well as promote the sale of products that are not attractive to buyers on their own. However, in the case of an incorrectly calculated discount for sets, this strategy can also lead to a decrease in profits;

- Psychological pricing. Psychological pricing strategies involve using prices ending in odd numbers, especially those ending in the number "9", as a rule, have significantly higher sales figures. It also uses a credit offer or anchor pricing (the original, higher price is placed next to the new, lower price) to increase sales.

3. Promising pricing policies in e-commerce for Azerbaijani businesses

Despite efforts to promote e-commerce in Azerbaijan, many still prefer traditional trading. The rest turn mainly to well-known foreign online platforms. In such a situation, pricing should be carried out taking into account the fact that the main users of online trading are most often ordinary citizens, and then businesses and the state. Let's consider the case when the seller has chosen citizens as the main target audience.

According to surveys, on average, residents of the country access online services 5 times a month, and in almost half of the cases it is food and food orders. Another popular area for online trading is the sale of electronics. Customs restrictions on the value of duty-free goods have made it difficult for ordinary citizens to buy expensive electronics, and the increased shipping costs due to the COVID-19 pandemic have made buying cheap equipment unprofitable. Most often (41.4%), mobile applications are used for orders, social networks are in second place (28.2%).

The most reasonable way out with such inputs is to use assortment and psychological pricing (active use of sets with psychologically comfortable prices). At the same time, the seller needs to take into account that these market segments are already extremely saturated with a large number of players of various sizes, supplying products of almost all prices and quality levels. If the competition is too high, it makes sense to apply competitive pricing, which, however, will require a financial cushion, because in this case the business will generate less profit, if not even incur losses. If the seller offers a unique product (most often in the electronics segment), premium pricing may be applied. The main methods of commerce will be B2C and C2C, less often C2B.

The price will need to include fixed costs for marketing and advertising, as well as maintaining the IT infrastructure and developing applications as a priority method of working and communicating with the client. Another way to stand out from the competition can be to work with more serious supply firms (both domestically and internationally). Although this will also increase the

price of goods, it will attract the attention of almost 40% of buyers who complain about the speed of delivery and the quality of the delivered goods.

A possible relaxation in the future will be VAT exemptions in the field of e-commerce, the issue of which is being discussed at the state level in order to develop the domestic market. Now consider the case when the seller has chosen businesses and the state as the main target audience. Businesses and the state in general, and in Azerbaijan in particular, are more conservative on the issue of digitalization, especially due to the fact that most of the businesses are either agricultural enterprises exporting agricultural products or industrial complexes exporting raw materials. Firms involved in imports also focus mainly on tangible goods (such as agricultural products not grown in Azerbaijan and machinery), although the share of services in purchases is higher than in exports. Often, they are dealt with in a tender format where standard market strategies are less powerful.

The most reasonable way out of such inputs is to use competitive pricing for new players in the market (for more confident entry into the market) and a prestigious pricing strategy for the "veterans" of the industry (as a way to emphasize the stability and quality of the services provided in an already established and reliable client base). In both cases, transportation costs will be a significant cost item, especially given the raw orientation of trade and often perishable goods as the main ones. Marketing spending will be less focused on mass online advertising and more on targeted advertising (direct contacts with businesses, participation in trade conferences, etc.).

At the same time, spending on IT infrastructure will also be necessary, since having a good website is a necessary part of the image of a successful company. In addition, the state is taking active measures to digitalize trade. All customs and documentary services are transferred to the ASAN Service infrastructure; in 2018, by decree of President Ilham Aliyev, the "Yaşıl dəhliz" ("Green corridor") program was launched, designed to simplify the trade bureaucracy, which has already been used by about 800 legal entities. Active participation in these processes will require a staff of highly qualified technical specialists. The main methods of commerce will be B2B and B2G.

In general, it can be concluded that, regardless of the volume of trade, the novelty of the business will lie mainly in the strategies used due to the different target audience, as well as in the small details of expenditure items. The expenditure items themselves are essentially the same and will follow the trends - growing logistics costs and the rapid digitalization of trade.

References:

1. Azerbaijan: Country Digital Development Overview (2019). Asian Development Bank. Retrieved from: <https://www.adb.org/sites/default/files/institutionaldocument/484586/aze-digital-development-overview.pdf>.

2. Suleymanov, E., Ibrahimova, Kh. (2018). Perspectives of E-Commerce Development in Azerbaijan. SSRN Electronic Journal, Retrieved from: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3299851>.

Huseynova Lala Ruslan, Zeynalova Xumar Fazil

Azerbaijan State University of Economics

COMMODITY POLICY IN ENVIRONMENTAL MARKETING

Marketing is an enterprise management system that involves careful consideration of the processes taking place in the market for making business decisions.

The purpose of marketing is to create conditions for adapting production to social demand, market requirements, to develop a system of organizational and technical measures to study the market, intensify sales, increase the competitiveness of goods in order to maximize profits.

Consider the main functions of marketing:

- study of demand, pricing issues;
- study of advertising and sales promotion;
- planning the product range, marketing and trading operations;

-activities related to the storage, transportation of goods, management of trade and commercial personnel, organization of customer service

Environmental marketing can be defined as an environmentally friendly activity associated with the development, creation and sale of products to meet the needs of the population, taking into account environmental consequences.

Environmental marketing is characterized by the provisions of all the main well-established marketing concepts:

- improvement of production
- product improvement
- partnership marketing
- value – driven marketing
- social and ethical marketing

Marketing environmental policy. When developing an environmentally oriented marketing concept, a number of fundamental provisions should be taken into account:

1. Determining the purpose of marketing, taking into account environmental requirements.
2. Consolidation of the marketing concept in the philosophy of entrepreneurship and the general system of enterprise goals.
3. Formulating the marketing goal in such a way that it is quantified in aspects important to the enterprise.
4. Determination of target priorities with specific reference and agreement.
5. Integrated planning of marketing activities.

A commodity policy in environmental marketing implies a certain course of action for a commodity producer or the presence of pre-considered principles of behavior.

It is designed to ensure the continuity of decisions and measures for the formation of the assortment and its management; maintaining the competitiveness of products at the required level; finding optimal product niches (segments) for goods; development and implementing of a strategy for packaging, labeling, servicing goods; product and market life cycle research.

References:

1. State of economy and main directions of foreign economic activity of the Republic of Azerbaijan in 2016. Retrieved from: http://91.206.121.217/ТрАпи/Upload/36472f69-c5b1-41f5-889f7db522a6aad9/obzor_economy_azerbaijan_2016.pdf.

2. Ministry of Ecology of the Republic of Armenia: "Compared to other countries, environmental problems in Azerbaijan are being resolved at an accelerated pace Retrieved from: <http://www.1news.az/news/minekologii-ar-po-sravneniyu-sdrugimi-stranami-ekologicheskije-problemy-v-azerbaydzhane-reshayutsyauskorennymi-tempami>.

Маммадов Эмин Чингиз

Baku Business University

ИНВЕСТИЦИОННАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ КОММЕРЧЕСКИХ БАНКОВ

Investment is the implementation of certain economic projects in the modern era in order to generate income in the future. In addition, investments consist of the following financial resources, securities or other tangible and intellectual assets that can be valued in terms of money invested in entrepreneurial and other activities for the purpose of generating income (profit) or public benefit. These include:

1. Cash, special bank deposits, loans, shares, shares and other securities;
2. Movable and immovable property (buildings, structures, equipment and other material assets);
3. Rights to use land, water and other resources, buildings, structures, equipment, as well as other property rights;

4. Properly executed scientific and experimental and other intellectual assets;
5. A set of technical, technological, commercial, etc., necessary for the organization of any type of production, but not patented, designed in the form of technical documentation, habits and production experience;
6. Other assets.

It would be wrong to limit the concept of investment only to the definition that we gave at the beginning. The net addition to the supply of capital goods and stocks available in the economy in a given period is called investment. The economy has a known supply of capital goods and stocks at a given point in time. For example, a country's railroads, highways, airports, warehouses, energy transportation lines, ships, aircraft, factories and domestic equipment, tools and equipment, buildings, etc., constitute that country's stock of capital goods.

At the macroeconomic level, investments act as a basis in the following areas:

1. implementation of a broad policy of reproduction;
2. accelerating scientific and technological progress, improving the quality of national goods and ensuring competitiveness;
3. structural change in social production and proportional development of sectors of the national economy;
4. creation of the necessary raw material base of the industry;
5. development of civil engineering, healthcare, culture, higher and secondary education and the solution of other social problems;
6. solution to the problem of unemployment;
7. environmental protection;
8. conversion of the military-industrial complex;
9. strengthening the defense capability of the state and solving other problems.

In our opinion, investments in the developing economy of the Republic of Azerbaijan (mainly non-state investments) are very important, first of all, for the country's economic growth, the creation of new jobs, and more efficient use of state budget revenues.

The investment has a long-term impact on the expansion of production capacity and also plays an important role in existing production capacity.

Investment also plays an important role at the microeconomic level.

In microeconomics, investments are important for the following purposes:

1. expansion and development of production;
2. prevent excessive moral and physical erosion of fixed assets;
3. raising the technical level of production;
4. improving the quality of goods of a particular enterprise, ensuring the possibility of implementation;
5. implementation of environmental protection measures;
6. acquisition of securities and investment in assets of other enterprises.

Thus, investments, as an important economic category, play an important role both at the macroeconomic and microeconomic levels, for simple and extensive reproduction, structural transformation, profit maximization, and hence for solving many social problems.

In general, when analyzing investment at the macro- and microeconomic levels, we can observe that investment, which is the main element that increases income and employment in the economy, is sometimes incorrectly expressed in the abstract. A more complete classification of investments is given by N. A. Blank. It classifies investments according to the objects of investment, the nature of participation in the investment, the investment period, the form of ownership of investment resources and territorial characteristics.

Along with the general classification, intra-company classification of investments is of great importance. Thus, intra-enterprise classification creates a real picture in terms of studying the results of investments. In fact, this classification characterizes the investment portfolio of the enterprise. Maximum investment portfolio with minimum risk

The effectiveness of the use of investments largely depends on their structure. The structure means the type of investment, the direction of use and their share in the total investment.

The essence of this concept in the current, that is, the country's legislation on investment activity, is reflected somewhat differently than in Western views. In the current legislation, it is advisable to take a broader look at the concept of investment and systematize it by type:

Economic or direct investments - the object of these investments includes capital directed to the reproduction of the main production and working capital. Investments are directed to real production, creation of production capacities, organization of new production processes. These investments provide the financial basis for extensive reproduction.

1) Financial investments - the fuel source of these investments are financial assets and, unlike economic investment concepts, they do not involve the creation of new production processes and capacities.

2) Other investments are characterized as investments aimed at intellectual capital, intellectual assets, copyrights, their creation and acquisition.

The studies also reflect modern views on the classification of investments, and it is shown that in modern conditions all investments do not affect the creation of new production capacities, the expansion of production, and economic investments and capital investments are directly related to production.

It is necessary to consider the concept of capital investments as pure investments, since this factor is closely related to the increase in the volume of real capital investments in society. The formation and development of a market economy in Azerbaijan also expresses the importance of this part in the volume of total investment.

Without changing the classical concept of the investment outlook, it would be inappropriate to set the task of stimulating an increase in the volume of investments in general, taking into account the peculiarities of the development of the country's economy and market principles. In our opinion, taking into account the current level of development, environment and requirements, directing modern economic investments into real and self-sustaining sectors of the economy, ultimately creating competitive entities, forming new production capacities that will satisfy the high market needs in the country. , and the modernization of the production process in this direction as the main goal should stand. In modern studies, it is appropriate to single out the main investment activity in relation to the investment factor. focused on the organization of production processes. These investments provide the financial basis for extensive reproduction.

- Financial investments - the fuel source of these investments are financial assets and, unlike economic investment concepts, they do not involve the creation of new production processes and capacities.

- Other investments are characterized as investments aimed at intellectual capital, intellectual assets, copyrights, their creation and acquisition.

The studies also reflect modern views on the classification of investments, and it is shown that in modern conditions all investments do not affect the creation of new production capacities, the expansion of production, and economic investments and capital investments are directly related to production.

It is necessary to consider the concept of capital investments as pure investments, since this factor is closely related to the increase in the volume of real capital investments in society. The formation and development of a market economy in Azerbaijan also expresses the importance of this part in the volume of total investment. Without changing the classical concept of the investment outlook, it would be inappropriate to set the task of stimulating an increase in the volume of investments in general, taking into account the peculiarities of the development of the country's economy and market principles. In our opinion, taking into account the current level of development, environment and requirements, directing modern economic investments into real and self-sustaining sectors of the economy, ultimately creating competitive entities, forming new production capacities that will satisfy the high market needs in the country. , and the modernization of the production

process in this direction as the main goal should stand. In modern studies, it is appropriate to single out the main investment activity in relation to the investment factor.

In general, investment as a process embodies an unusual form of the concept and includes the main elements that determine self-regulation and the legitimacy of the investment sector. Are the relevant elements relevant to the outcome of the capital raising process? various forms of resources and funds, objects of capital investments and profitability of these investments.

The process that characterizes investment activity is based on other factors that are necessary in connection with the restructuring of investments: resources - investments - capital, invested properties - free funds (1). The conducted studies show that the main and subsequent stages of investment activity are especially characteristic of the process of investment transformation. At the beginning, it is chosen by accumulating investment resources and searching for more profitable investment objects.

At the next stage, the process of formation of the resources of these deposits takes place (2). Of course, all these stages are aimed at the cost of investments, and in the future at profitability, and the processes themselves are evaluated as investment points. The subsequent stages of investment activity characterize the completion of the investment reorganization, where a new consumer value is formed. The final stage of the investment process is defined as the purpose of the implementation of the investment capital investment and ensures the receipt of income from the investment.

The effectiveness of investment activity in this area is noticeable when supply coincides with demand. The factor of supply and demand for the relevant investments is manifested in specific subjects of investment activity, they are observed through the investment market through the creation of certain relationships between the parties and continue as a kind of investment exchange process (4). The demand for investment shows the demand for capital in the market, on the one hand, and represents the ability to repay the investment. On the other hand, the demand for investment determines the investment potential. The investment proposal includes objects for investment: fixed assets, current assets, securities and other property, etc.

The modern investment market manifests itself as a place where the process of exchange of these investments takes place. And here objects with demand for investments are buyers of investments, and the party offering investments, investors, act as sellers in the market. As a result, the factor of increasing investment activity is closely related to the growth of investment demand in the market and its compliance with investment proposals. It should be noted that meeting the demand for investment in the local market through domestic proposals is of particular importance from the point of view of the development of the country's economy.

As for regulating the level of investment activity in the development of the economy, the state mainly uses two methods: budgetary (taxes, depreciation, customs tariffs, public financing) and the method of monetary policy. In economic sources, there are different views and concepts regarding the definition of monetary policy. In the current economic conditions, it is more important to evaluate monetary policy as an important measure implemented by the state in this area. And this measure affects the money supply in circulation and affects the formation of the economic category more precisely and simply.

When applying any method related to monetary policy, it first becomes the object of regulating the volume of money supply, and then the impact on other economic criteria begins. There are various studies of economists with the concept of investment, and here also different approaches are shown. The researchers of Le Court, Schmallenbach present investments as the sum of fixed assets in the assets of the enterprise's balance sheet (5), as if considering them at the level of the subject.

Scholars such as J. M. Keynes and his supporters such as Schneider, Loman and Richti evaluate investment from a macroeconomic point of view, expressing it as the transformation of monetary resources into various means of production (6). Based on all existing views, it can be concluded that investment or investment activity is the direction of financial resources in the necessary directions related to the provision and implementation of individual and public goals in the public and private sectors. The main step in investment investments is manifested in the fact that they occur mainly in the following areas: technological, raw materials and labor-intensive. As a result, there is a process of

return of capital with the realization of the residual value of the technology that has exhausted its resource with a profit from the finished product released to the market.

Modern investment processes are more associated with the activation of innovative processes. Thus, these investments form the basis of economic development, being the process of developing innovations, designing facilities and their implementation. Also in this process, the analysis, planning and management of capital investments are regularly evaluated. Because it is this modern approach that creates a favorable environment for investment that serves the public, economic and social interests, ensuring its operation as a single system.

In the conditions of modern economic development, the shortage of raw materials and resources, uncertain natural conditions, changing social, economic and political processes, events make the analysis and evaluation of investment activities and projects developed for this even more relevant. .

The role of the banking sector in the implementation of investments is distinguished by its significance. In the established practice, banks are engaged in both financial and real investments of capital. From this point of view, they act as commercial organizations operating primarily at the expense of other means. Banking operations differ in two more areas: passive (attraction of reserves) and active (placement of reserves). It should be noted that the placement of funds is closely related to investment activities and projects, their efficiency and profitability. In this regard, the main signs of creating obligations through future investments include the following:

- Formation of long-term obligations; must be (usually from 2 years to 10 years or more);
- Attracting free funds on cheap and favorable terms.

At the same time, the main sources of the formation of passive operations of banks are:

- Funds raised by investors;
- own personal funds of the bank;
- customer funds on deposit accounts;
- Long-term immediate obligations;
- Current collateral obligations of clients;
- Special budgetary funds allocated by the state for the implementation of existing investment

programs.

The applied state policy and tools for mechanization of regulation of the banking sector can significantly stimulate an increase in investment activity. It is for this that the provisions established by central banks on regulating the activities of commercial banks are important as a method of regulating the investment process. Basically, the need to wait for a given liquidity regulation forces banks to maintain a certain part of their assets at a higher level of liquidity, which regulates their lending process within certain limits and in one way or another affects the money supply.

During the short period when Azerbaijan gained independence and developed, creating a new system of economic development, programs and concepts of particular importance in relation to investment policy have been adopted and implemented in the country. Further deepening of large-scale reforms that have unfolded in the country over the past ten years has created conditions for society to reach a higher level of socio-economic development. Important steps have been taken to improve the investment environment in Azerbaijan and public administration has been restructured in line with modern standards. Thus, the successes achieved in the socio-economic sphere are reflected year by year in the improving assessments of the Azerbaijani economy by international rating agencies ("Fitch Ratings", "Moody's", "Standard & Poor's"). . Azerbaijan also improved its position in the Doing Business report prepared by the World Bank and the International Finance Corporation, and rose to the leading position among the countries of the Commonwealth of Independent States and the countries of the region in the Global Competitiveness Report of the World Economic Forum (7).

New opportunities are opening up for Azerbaijan in terms of foreign economic integration, prioritizing the global context in the areas of socio-economic development, not limited to the local regional circle, benefiting from participation in economic relations and markets of various economic areas should be considered important from the point of view of the modern and future era. In the post-financial crisis period, economic growth trends in high-income countries are projected to be about half

those of developing countries. The opportunities for developing countries to become the main locomotive of global economic growth are expanding.

Azerbaijan's economy met the global crisis with sufficient preparation, despite the high investment risks during the crisis and the impact of the devaluation wave in neighboring countries, there was a net surplus in the international investment position and the stability of the manat exchange rate. It should be noted that in the period preceding the last crisis, this became possible due to the rational macroeconomic and monetary policy pursued in the country, the created foreign exchange reserves, and the preventive management of financial risks.

Increasing the competitiveness of the economy includes such areas as maintaining macroeconomic stability, strengthening the coordination of monetary and fiscal policies, improving business conditions and supporting private initiative, developing the financial services market, and improving foreign trade and investment policies (8).

The development concept "Azerbaijan 2020: a look into the future" is based on an export-oriented economic model and it is assumed that increasing the competitiveness of the economy and improving its structure will lead to an increase in non-oil exports. In addition to the rapid development of the non-oil industry, the promotion and expansion of innovative activities should create a favorable basis for the formation of a knowledge-based economy in the country. It was considered important to strengthen the coordination of macroeconomic policy in the country, to form an optimal macrofiscal base in terms of financial stability, and to conduct an adequate monetary policy. At the initial stage of the relevant policy, it was determined that inflation targets, other macroeconomic targets and their respective regulatory instruments, as well as financial market stability targets, instruments that will manage activity and risks in the sector, will be included in the next stage.

"Azerbaijan 2020: a look into the future" The measures to be taken during the period covered by the Development Concept will ensure the balanced development of the main segments of the financial services market in Azerbaijan (banking sector, non-bank credit organizations, insurance market, leasing market, securities market and factoring market). The country will improve the tools of banking control, implement appropriate measures to ensure the stable and secure development of the banking system. Consolidation measures and structural reforms in the banking sector will continue, focusing on stimulating competition, improving the quality of banking and financial services, including improving the infrastructure of electronic payment systems and expanding its scope.

The capitalization of the banking system will continue, the expansion of the banking network in the regions will be encouraged, the creation of building and savings banks will be supported, and the mechanism of mortgage lending will be improved. Electronic payment, postal deposit systems will be developed, the protection of the rights of consumers of banking services will be strengthened.

Important steps will be taken towards the formation of a highly efficient securities market that provides ample opportunities for capitalization of the economy and ensures reliable risk management, in accordance with modern international standards in order to limit the unorganized securities market and increase the attractiveness of the market for investors, systemic measures will be taken, legislation will be improved regulating the activities of professional market participants and the mechanisms for their control (3). To achieve the goals set in the "State Program for the Socio-Economic Development of the Regions of the Republic of Azerbaijan for 2014-2018", as well as to fulfill these tasks, the protection of macroeconomic stability in the country is important. great importance. Considering macroeconomic stability, the state budget policy prioritizes the modernization of priority areas of the economy and the creation of conditions to ensure its efficiency and long-term sustainability, as well as further improvement of the investment environment (3).

From the point of view of ensuring the long-term economic and social development of Azerbaijan, attracting investment in the economy should play a special role. Improving a favorable investment climate to ensure the required volume and quality of investments is identified as one of the main tasks of the regional program. is one of the main challenges. To this end, the main directions of the investment policy of the state for 2014-2018 are based on the following priorities (3):

- Direction of investments in the development of the non-oil sector and regions; Prioritization of regional investment policy in accordance with modern development trends;
- Further strengthening of the social orientation of investment activities in the country, human capital, infrastructure ensuring the priority of investments in tourism;
- Prioritization of public investments in the field of nanotechnologies and low-carbon production;
- Accelerating incentive measures to attract local and foreign investment in priority areas of the economy, including export-oriented and areas with a high share of value added;
- Attraction of local and foreign investments in industrial parks under construction.

The implementation of the programs and concepts adopted in the country will significantly affect the activation of the financial market and increase the activity of banks in this market. Under the leadership and initiative of the head of state, large-scale reforms have been launched in the non-oil sector. The main principles for the implementation of these reforms, qualitatively and in the intended direction, are related to ensuring transparency in the financial sector, control mechanisms and liquidity in this market. Undoubtedly, financial stability is the basis of all reforms, and financial stability, liquidity of banks and financial institutions must be ensured by applying world standards in this area. By studying the best practices of the developed countries of the world, it is possible to determine the mechanisms of regulation, control and law enforcement among the participants in the financial markets of Azerbaijan.

References:

1. Collection of regulatory legal acts on public finances// Prepared under the scientific editorship of Z.F. Mammadov. Baku, Qanun, 2010. 1180 p.
2. Law of the Republic of Azerbaijan on the Central Bank of the Republic of Azerbaijan (dated April 17, 2007, October 9, 2007, November 6, 2007, May 26, 2009, June 19, 2009 and June 30, 2009), as amended.
3. Law of the Republic of Azerbaijan "On Banks" (March 4, 2005, March 6, 2007, April 17, 2007, October 19, 2007, October 2, 2008, May 26, 2009 and with amendments and additions adopted by laws on June 30, 2009 G.).
4. Law of the Azerbaijan Republic on non-banking credit organizations. December 25, 2009
5. Law of the Republic of Azerbaijan "On currency regulation" (November 27, 2001, April 30, 2002, March 3, 2006, April 17, 2007, December 7, 2007.
6. Law of the Republic of Azerbaijan on deposit insurance (with amendments and additions adopted by the law of May 8, 2009 and June 30, 2009)
7. Ibragimov Z. Kh. Global financial crisis: causes and consequences // Finance and accounting. 12.-2009.

Тематичний напрям/ Thematic direction

Мотивації та стимули щодо розвитку інновацій у обліково-фінансових та податкових системах в сучасному національному й глобальному середовищі. / Motivations and incentives for the development of innovations in accounting, financial and tax systems in the modern national and global environment.

Ревенко Д.С., Булавінцева І. В.,

Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського «ХАІ»

ВПЛИВ ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙ НА ЖИТТЄЗДАТНІСТЬ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

В сучасних умовах актуальним залишається питання забезпечення життєздатності соціально-економічних систем. Адже сучасне середовище характеризується динамічними змінами, що можуть призводити до руйнування соціально-економічних систем. Інновації – важливий елемент функціонування соціально-економічної системи, а також її розвитку.

Здатність суб'єктів до самоорганізації, самостійне функціонування та розвиток є життєздатністю соціально-економічної системи. Життєздатність соціально-економічної системи при впровадженні інновацій залежить від багатьох факторів, серед яких можна виділити два типи, що впливають на цей процес: логічні, що пов'язані безпосередньо з інновацією, та алогічні, які пов'язані з екстраординарними подіями і ризиками. Логічні фактори можна поділити на два підтипи: логічні поєдинки (фактори, які відтісняють вже існуючі ідеї та технології, що схожі за якостями до нововведення) та логічні союзи (фактори, що поєднують вже існуючі ідеї та технології з нововведенням, не мають протиріч та забезпечують поширення інновацій).

Під час впровадження інновацій виникають різні ризики, що впливають на життєздатність соціально-економічної системи. До найпоширеніших можна віднести фінансовий та функціональний ризик, а також ризик втрати часу. Для зменшення впливу ризиків, що виникають при впровадженні інновацій, необхідно оцінювати життєздатність соціально-економічних систем, що є стане перспективою подальших досліджень.

Література

1. Evertt, M. Rogers. Diffusion of Innovations. New York: The Free Press, 1995.
2. Гамма, Т. М., Молла М. Г. Система життєздатності підприємства як основа його конкурентоспроможності. Вісник соціально-економічних досліджень. 2010. № 38. С. 233 – 237.

Ревенко Д.С., Мостіпан І. Л.,

Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського «ХАІ»

МОНІТОРИНГ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА НА ОСНОВІ РОЗРОБКИ БЕЗПЕКОВОГО ПРОФІЛЮ

Поглиблення кризових явищ пов'язаних з повномасштабним вторгненням російської федерації формують критично низькій рівень економічної безпеки українських підприємств. Тому ключові стейкхолдери потребують більш глибокої інформації про стан економічної безпеки суб'єктів господарювання. Що актуалізує проблематику впровадження комплексної інформаційно-аналітичного системи моніторингу економічної безпеки суб'єктів господарювання.

Під моніторингом економічної безпеки суб'єктів господарювання слід розуміти систему спостережень, що включає в себе сукупність моделей, методів та інструментальних засобів збору, аналізу, оцінювання, перевірки, обробки, передавання інформації і прогнозування соціальних, економічних, фінансових процесів, що пов'язані зі станом економічної безпеки підприємства. Результатами моніторингу повинно стати формування досьє про стан економічної безпеки підприємства – його безпековий профіль. Основними користувачами безпекового профілю є не тільки керівництво і персонал підприємства а і ключові стейкхолдери: кредитори, постачальники, органи регіональної і центральної влади, територіальна громада, суспільство та інші. Безпековий профіль підприємства повинен систематизувати інформацію про діяльність, фінансовий стан, ліквідність і зобов'язання, екологічні аспекти, кадрову політику, ризики, корпоративне управління.

Задоволення потреб стейкхолдерів у інформації про стан економічної безпеки суб'єктів підприємницької діяльності дозволить підприємству побудувати сприятливе інформаційне поле і отримати необхідне зовнішнього фінансування, інвестицій, ресурсних ринків.

Література:

1. Галіцин В. К. Системи моніторингу: монографія. - К.: КНЕУ, 2000. 231 с.
2. Донець Л. І. Економічна безпека підприємства: навч. посібник для студ. вищ. навч. закладів / Л. І. Донець, Н. В. Ващенко. - Д.: Центр учбової літ-ри, 2008. - 240 с.

Калінеску Т.В., Підмогильний С.С.,

Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського «ХАІ»

ОЦІНЮВАННЯ ДИФУЗІЇ ТРАНСФОРМАЦІЙ МЕХАНІЗМІВ ЗМІЦНЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМНИЦТВА

Проведені дослідження щодо дифузії та зміцнення економічної безпеки довели, що значна їх частина акцентує увагу на прояві цих явищ у різних сферах діяльності, структурах та ситуаціях [1, 2, 3, 4]. Найновіші дослідження акцентують увагу на динаміці зв'язків та розповсюдженні інформації завдяки дифузії про інновації. Серед наявних робіт відсутнє пояснення процесу дифузії зміцнення економічної безпеки бізнесу, особливо пріоритетів, які слід підтримувати в умовах воєнного стану та післявоєнної відбудови економіки.

Тому існує необхідність показати як відбувається процес дифузії зміцнення економічної безпеки, в тому числі оцінити дифузію трансформації окремих її механізмів.

Процес дифузії, в т.ч. зміцнення економічної безпеки пов'язаний, перш за все, з прийняття ідей, заснованих на передових науково-технічних досягненнях, який вимагає не тільки знання і розуміння певних новацій з економічної безпеки, що сьогодні висувають умови функціонування української економіки в умовах воєнного стану, але й відповідної науково-технічної інфраструктури для її успішного впровадження. Оскільки певні зміни відбуваються на фоні розвитку людського капіталу, його поведінки, тому доцільно досліджувати і оцінювати дифузію в умовах інваріантного розвитку інформаційних (цифрових) технологій та створенні різних комбінацій у взаємовідносинах бізнесу і оточуючого середовища що зміцнення економічної безпеки.

Систематизації наукових досліджень проблематики дифузії та зміцнення економічної безпеки доводить, що основна увага приділяється саме розповсюдженню інновацій як логічному явищу в будь-якій сфері діяльності, але переважно у тих напрямках, що визначають конкурентоздатність бізнесу та загалом національної економіки. При цьому слід звертати увагу на динамічність цих процесів, тривалість зв'язків між усіма суб'єктами господарювання, що сприяє не тільки зміцненню економічної безпеки, але й розповсюдженню інформації про новації, які відбуваються у бізнесі та оточуючому середовищі підприємницької діяльності. Тому для урахування певних особливостей зміцнення економічної безпеки та трансформації

вже створених механізмів слід передбачати створення нових комбінацій взаємовідносин між бізнесом та механізмами забезпечення їх економічної безпеки, що дозволяє розповсюджувати не тільки нові (особливі) технології прийняття правильних управлінських рішень щодо зміцнення економічної безпеки, але й запроваджувати більш високі технології розвитку бізнесу та підвищення його конкурентоздатності.

Звідси - існує необхідність щодо створення спеціальних каналів взаємодії для поширення високотехнологічних інновацій [2] і технологій взаємодії, які використовуються у виробництві та інших процесах економічної діяльності. Все це потребує не тільки наявності висококваліфікованих кадрів, але й відповідної науко-технічної інфраструктури. Тому можна вважати, що дифузія трансформації механізмів зміцнення економічної безпеки — це процес прийняття ідей, заснованих на передових науково-технічних досягненнях, який вимагає не тільки знання і розуміння інновацій, але й заходи щодо їх успішного впровадження в економічну безпеку підприємництва.

Слід звернути увагу і на той факт, що дифузія в залежності від ширини та відстані каналу взаємодії суб'єктів підприємництва та їх оточуючого середовища може збільшуватись чи зменшуватись, а значить, може приводити до збільшення або, навпаки, зниження запровадження інновацій у механізми зміцнення економічної безпеки.

Так, дифузія економічної безпеки на певній відстані часто зумовлює ситуацію, коли інноваційні технології, реалізовані у порівняно віддалених суб'єктах підприємництва (розташованих можливо у інших, відсталіх чи депресивних регіонах) можуть привести до недоцільності певних трансформацій у механізмах зміцнення економічної безпеки, до перебільшення витрат на її забезпечення і таке інше. А ті суб'єкти господарювання, які мають більш короткі, тісні канали взаємодії, створюють більш довготермінові взаємовигідні відносини, що розширюють межі дифузії трансформації механізму зміцнення економічної безпеки. А значить вигода від подібних дифузій може перебільшувати всі очікувані сподівання у розвитку подальшої підприємницької діяльності, підвищує інвестиційну привабливість бізнесу та його наукову ємність. Так, географічне розташування деяких суб'єктів підприємництва або релокованого бізнесу (наприклад, із зони воєнних дій до західних регіонів), що найближче примикають до ринку країн ЄС, можуть надавати більше шансів до зміцнення економічної безпеки діяльності та доцільніше трансформувати бізнес до вимог сьогодення.

Тому дуже часто дифузія трансформації механізмів зміцнення економічної безпеки може супроводжуватися декомпозицією, агрегацією, а також квантуванням взаємовідносин між різними суб'єктами підприємництва [5]. В процесі декомпозиції можна передбачати розкладання на частини цілі і терміни реалізації механізмів зміцнення економічної безпеки; визначати завдання, які необхідно реалізувати в певні проміжки часу для досягнення встановлених цілей; делегувати повноваження різним особам (керівникам суб'єктів підприємництва); моделювати можливі варіанти зміцнення економічної безпеки та розвитку різних подій, передбачати альтернативні тактики поведінки суб'єктів і таке інше. Агрегація передбачає об'єднання різнорідних процесів в єдину систему, при цьому можливе: створення спільних органів щодо управління трансформацією механізмів зміцнення економічної безпеки, встановлення рівноправних взаємовідносин, що передбачають субординацію, узгодження цілей і функцій в процесі управління дифузійною зміцнення економічної безпеки, налагодження стабільних комунікацій по каналах взаємозв'язків, інше. Ефективним методом дифузії є квантування – процес безперервного креативного пошуку, метою якого є акумулювання якомога більшої кількості ідей задля створення інновацій.

Проведені дослідження зміцнення економічної безпеки [6, 7, 8] дають змогу стверджувати, що в сьогоденних умовах дифузії створюються у складі інноваційних структур та окремих об'єднань, для яких характерні як процеси декомпозиції, так і агрегування, коли керівництво організує роботу з креативних пошуків і створення інновацій з економічної безпеки шляхом розподілу пошукових завдань за рівнями ієрархії у своїх структурах. Причому

агрегування має місце у разі створення інновацій сфері економічної безпеки на рівні окремого бізнесу. Своєю чергою, бізнесу, який функціонує у межах певних інноваційних структур, притаманне квантування, виявом якого є висунення великої кількості креативних ідей і створення прототипів інновацій з економічної безпеки для отримання різних вигід.

Тому оцінювання дифузії трансформації зміцнення економічної безпеки слід здійснювати по рівню отримання вигід від процесів декомпозиції, агрегації та квантування, що і є напрямом подальших досліджень.

Література:

1. Економічна безпека та фінансові розслідування: концепти, прагматика, інструментарій забезпечення: колективна монографія. / За заг. ред. д.е.н., доц. Вівчар О.І. - Тернопіль: Економічна думка, 2019. - 395 с.

2. Середюк Т.Б. Сучасні модифікації теорії дифузії інновацій та шляхи їх реалізації на ринках високих технологій / Т.В. Середюк // Економіка і держава. - №12, 2018. – С. 105 – 111.

3. Нікішин Є.В. Аспекти теорії дифузії інновацій та логістизація АПК України / Є.В. Нікітін // Економічний аналіз, 2018. - Том 28. - № 2. – С. 49 - 56.

4. Середюк Т.Б. Теоретичні основи дослідження та особливості дифузії інновацій в секторі ІКТ / Т.Б. Середюк // Економічний простір. - №148, 2019. – С. 19 – 36.

5. Ванькович Л.Я. Рекомендації до застосування методу декомпозиції для дифузії результатів інноваційної діяльності машинобудівних підприємств / Л.Я. Ванькович // Економікв та управління підприємствами. – Випуск 14, 2016. – С. 294 – 298.

6. Калінеску Т.В. Парадигма формування механізму зміцнення економічної безпеки підприємницької діяльності /Т.В. Калінеску, Д.С Ревенко, С.С. Підмогильний // Часопис економічних реформ. Науково-виробничий журнал. - № 3(43), 2021. – С. 35 – 41

7. Калінеску Т.В. Моделювання процесів трансформацій у механізмах зміцнення економічної безпеки підприємницької діяльності / Т.В. Калінеску, С.С. Підмогильний // Часопис економічних реформ. Науково-виробничий журнал. - № 3(47), 2022. – С. 21 – 27

8. Калінеску Т.В. Роль інноваційної дифузії щодо розвитку соціально-економічних систем / Т.В. Калінеску // Часопис економічних реформ. Науково-виробничий журнал. - № 2(46), 2022. – С. 31 – 43.

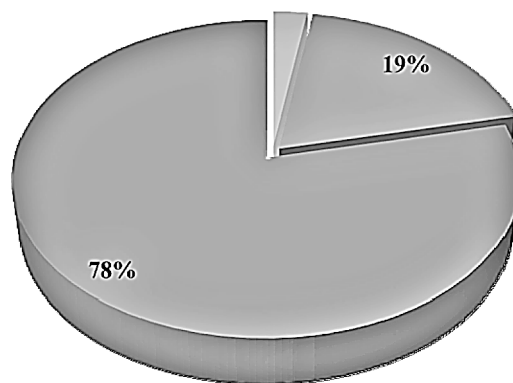
Mammadova Valida Eldar qizi,

National Aviation Academy (Azerbaijan)

INCREASING THE COMPETITIVENESS OF NATIONAL PRODUCTION

Strategic roadmaps for the national economy and the main sectors of the economy will ensure the growth of the competitiveness of domestic production. Responding to global challenges and as a result of attracting investments, developing a free business environment, entering markets and human capital, Azerbaijan will strengthen its position in the global economy and enter the group of countries with high incomes. To this end, four strategic goals have been selected within the national economic outlook.

As a result of the implementation of these goals and strategic roadmaps for 11 sectors, sustainable economic development will be possible by ensuring a balance between the real and financial sectors. In accordance with the first strategic goal, fiscal stability will be ensured in Azerbaijan and monetary policy will be based on a floating rate regime. Tidying up fiscal and monetary policies will ensure macroeconomic stability. The second goal in the perspective of the national economy is to increase the rationality in the activities of legal entities, the controlling stake of which is owned by the state, as well as to ensure the dynamism of the economy through privatization. The third goal is related to the development of human capital. Finally, the fourth goal implies an even greater improvement in the business environment.

■ State banks ■ Private banks ■ Non-bank credit institutions

Fig. 1. - The structure of credit investments by credit institutions, in % (05.01.2021)

Source: built by the author based on [4]

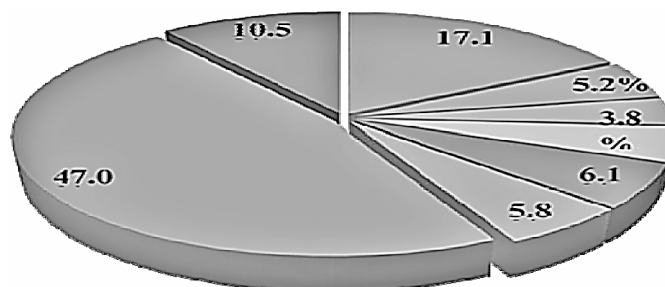

Fig. 2. - Structure of the loan portfolio by areas, in % (05.01.2021)

Source: built by the author based on [4]

To increase the attractiveness of Azerbaijan for foreign investors, the government should simplify the issuance of business visas. It is necessary to continue reforming the customs system and encourage the practice of foreign companies to attract labor resources. In addition, the transition to electronic document management is being actively carried out and it needs to be completed to simplify the business registration procedure. So, for the implementation of export-import operations, entrepreneurs will need only two documents. As a result of reforms aimed at liberalizing export-import operations, since January 1, 2009, the “one-stop-shop” principle has been applied to the inspection of goods and vehicles passing through the border, and with the application of the new Customs Code, administrative procedures related to these operations. With the introduction of amendments to a number of regulatory legal acts, only transport documents and the declaration itself will be required to carry out customs control during import-export. Ultimately, the number of required documents for imports will drop from eleven, and for exports from eight to just two. It should also be taken into account that, along with improving conditions for foreign entities, it is necessary to protect the domestic market as much as possible, that is, by increasing customs duties, reduce imports of products and increase sales of local products with low cost.

Thus, a set of measures, from supporting the production of export-oriented products to simplifying the direct procedures for its sale, will become the foundation for the implementation of plans to diversify the economy of the republic. And foreign investments, technologies and experience are an additional factor for accelerating this process.

Thus, the main task facing the government is to accelerate the diversification of the economy, maintain high rates of development of the non-oil sector in the coming years, regardless of the level of oil revenues, increase competitiveness and expand export opportunities.

Today, the improvement of the favorable business environment continues to be strengthened with the help of tax, customs and other structural reforms, as a result of fiscal compression and a tough policy of monetary and financial stabilization, excessive emission of the manat is not allowed, the process of restructuring and recovery in the banking sector continues. Basically, the speculative pressure on the manat exchange rate has been eliminated. As a result, the balance of payments deficit was reduced,

including by reducing the volume of imports, keeping inflation under control and slightly mitigating a deep economic recession. The focus is on financial support for the long-term development of the country, measures aimed at developing the regions, stimulating and developing agriculture, implementing educational, medical, social, cultural and physical infrastructure projects, as well as measures related to the fulfillment of obligations on external public debt and obligations associated with important events in the country. The development of the East-West railway route passing through Azerbaijan along the historical Silk Road, the transportation of goods from China, Korea, Japan through the Caspian Sea, the territory of Azerbaijan to the farthest points of Europe, cargo from the Indian Ocean region to Russia and Finland.

The process of bringing Azerbaijani wines, products of light industry, agriculture, and processing industry to foreign markets has begun. To defend our right to compete in the international arena, we must both produce high-quality products and achieve low costs so that they are competitive. In addition, along with entrepreneurs, various government structures, especially the ministries of agriculture, economy, foreign affairs, our embassies should work within the framework of a broad program of entering new markets.

References:

1. Godjaeva E.M. Finances of foreign countries and international credit relations - Baku: "NURLAR", 2021, - 475 p.
2. Suleymanov E., Mirzoev A., Gojayeva E., Eminov A. Fundamentals of the modern economy of Azerbaijan. Baku: "Muntejem" – 2019, 450 p
3. Rakhmanov F., Suleymanov E., Gojayeva E. Economy of Azerbaijan. "University Press named after Saints Cyril and Methodius". Veliko - Tarnovo - 2021, p.420

Tatar Maryna

National Aerospace University "Kharkiv Aviation Institute"

INNOVATIVE METHODS OF BUSINESS ENTITIES ECOLOGIZATION IN THE
CONTEXT OF GLOBAL CHALLENGES

Climate change and environmental degradation are an existential threat to Europe and the world. To overcome these challenges, it is necessary to provide no net emissions of greenhouse gases by 2050; economic growth decoupled from resource use; no person and no place left behind.

Ecologization should be aimed at the landmarks which are presented in Fig. 1.

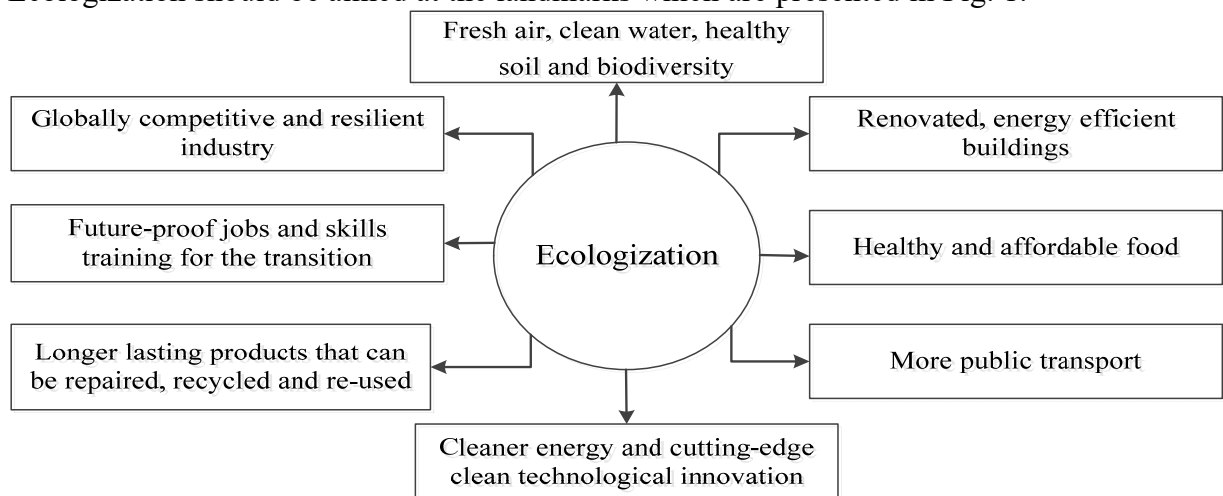

Fig. 1. Landmarks of ecologization

Source: built by the author on the bases of (A European Green Deal, 2022).

Ecologization priorities include: protecting biodiversity and ecosystems; reducing air, water and soil pollution; sustainable agriculture and reduction of greenhouse gases; moving towards a circular economy; improving waste management; ensuring the sustainability of blue economy and fisheries sectors. However, now the share of countries implementing eco-innovations, even among the developed countries of the world, is insignificant. Share of area under organic agriculture in total agricultural area is shown in Fig. 2.

In modern conditions of global challenges, to ensure ecologization, it is necessary to introduce eco-innovations. Eco-innovation is any form of innovation resulting in or aiming at significant and demonstrable progress towards the goal of sustainable development, through reducing impacts on the environment, enhancing resilience to environmental pressures, or achieving a more efficient and responsible use of natural resources. Eco-innovation may be technological or non-technological (*Eco-Innovation in Europe, 2022*).

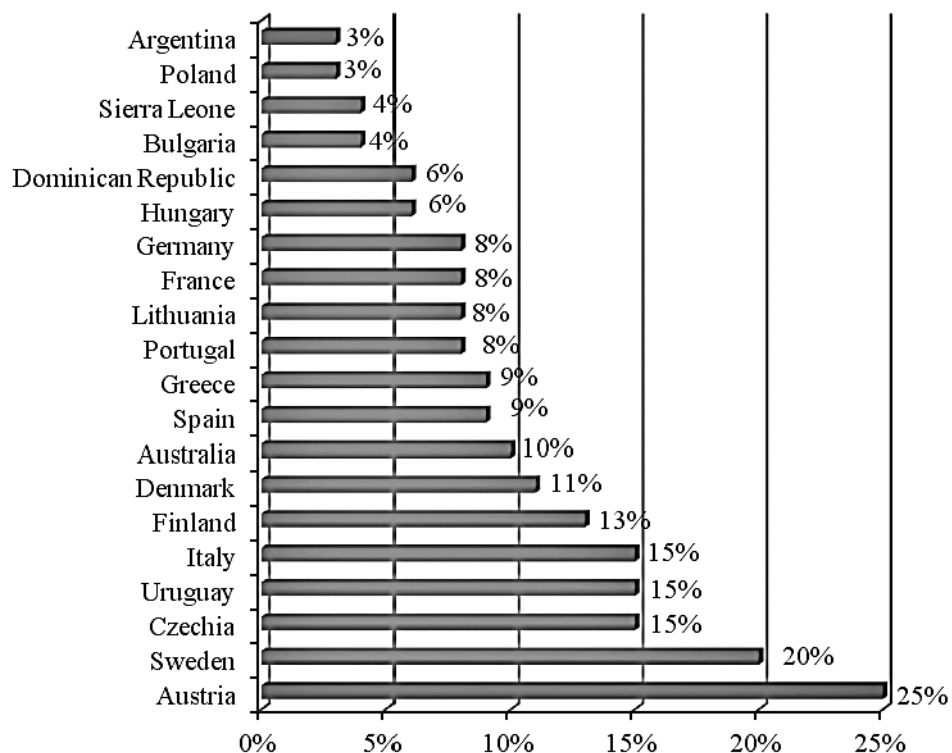

Fig. 2. Share of area under organic agriculture in total agricultural area, top countries

Source: built by the author on the bases of (A European Green Deal, 2022).

The main quantified energy and climate targets for 2030 are, throughout the EU, to achieve a reduction in greenhouse gas emissions of at least 40% compared to 1990, with the following binding targets at Union level: achieve an RES share in gross energy consumption of at least 32%, while the RES share in transport must be at least 14% in every Member State (Table 1).

Table 1 – Europe-wide targets

EU targets	EU 2030
Greenhouse gas emissions (compared to 1990)	-40%
Emissions in the ETS sector (compared to 2005)	-43%
Non-ETS greenhouse gas emissions (compared to 2005)	-30%
Total share of renewable energy sources (RES)	32%
Share of RES in transport	14%
Energy efficiency	32,5%
Interconnection of electricity systems	15%

Source: built by the author on the bases of (European Commission, 2022).

Roadmap of ecologization for Ukraine 2030 is presented in Table 2.

Table 2 – Roadmap of ecologization and climate goals for Ukraine 2030

Goals	Indicator	Ukraine	
		2021	Target for 2030
Production and consumption of energy			
Increase the proportion of renewable energy sources (RES) in the energy balance	RES in electricity production	8,6	58
	RES in heating and cooling	7,6	24
	RES in final energy supply	6,6	30
Reduction coal generated electricity	Proportion of coal generation in total electricity production	31	5
Minimize coal extraction		69 mines	Coal is only produced in mines that provide fuel for the residual/reserve TPPs for the transition period after 2030; all other state and private mines are closed.
Reduction the proportion of electricity production at nuclear power plants	Nuclear power (Installed power (GW) of operating nuclear units)	13.8 GW of nuclear power capacities (15 active reactors).	5 GW of nuclear power, no new reactors erected.
Reduction energy and carbon intensity of the economy	Primary energy consumption (toe/USD1000 2010 GDP (PPP))	0,29–0,29	0,15-0,16
	Final energy consumption (toe/USD1000 2010 GDP (PPP))	0,15	0,09
	Carbon intensity (τ CO ₂ equivalent /USD1000 2010 GDP (PPP))	0,82	0,4
Housing sector			
Reduction residential energy consumption	Specific energy use in buildings in Ukraine – 194 kWh/m ²		120 kWh/m ²
Improving the energy efficiency of buildings	Funds aimed at improving the energy efficiency of buildings (billion UAH)	2	40
	Proportion of thermo-modernized buildings (%)	20	30
Introduction efficient heat supply systems	Energy losses in heat supply (%)	18	5,6
	Specific primary energy consumption per unit of energy delivered (kWh/Gcal)	0,16	0,08

Continuation of table 2

Goals	Indicator	Ukraine	
		2021	Target for 2030
Transport			
Increase the share of public transport and micromobility in cities, %	The share of private motorized transport use	25	10
	The share of public transport use	45	45
	The share of bicycle use	1	15
	Major roads in cities safe for cyclists	5	70
Increase the share of electric transport	The share of private electric transport	1	75
	The share of urban public electric transport	54	75
Increase the share of rail transportation	The proportion of passenger traffic transported by rail;	3,5	15
	The proportion of freight transported by rail;	51	70
	Percentage of electrified railways	47,2	70
Agriculture and forestry, land use			
Increase forest carbon sink and carbon sequestration	Greenhouse gas emission/sink by forests (million tonnes of CO2 equivalent/year)	51	75,6
Reduction peat production and to recover peatlands	Peat production (thousand tons/year)	539	54
Reduction emissions from agricultural land use	Unplowed pastures and hayfields (steppes)	in 2022 absorbed 0.4 million tonnes of CO2 equivalent, in 1990 – 0.9	Zero emissions from land use (emissions are offset by absorption)
Reduction livestock greenhouse gas emissions	Livestock emissions constitute	10.5 million tonnes of CO2 equivalent	Livestock emissions do not rise from 2022 level

Source: built on the bases of (Roadmap of ecologization and climate goals for Ukraine 2030, 2020).

Eco-innovations need appropriate financing, so such measures are proposed.

1. Directing 30% of the amount of direct support to agricultural producers for measures that contribute to the protection of the climate and the environment.

2. Agricultural enterprises will allocate 5% of the area under land of special use for ecological purposes (ecologically priority land).

3. Expansion of opportunities for implementation of agro-ecological measures at the expense of redistributed funds for the benefit of rural development.

Eco-innovations will contribute to the general strategy of environmental protection and fight against climate change.

References:

1. A European Green Deal. Available at: <https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019->

[2024/european-green-deal/protecting-environment-and-oceans-green-deal_en](https://ec.europa.eu/economy_finance/2024/european-green-deal/protecting-environment-and-oceans-green-deal_en) [Accessed 29 November 2022].

2. European Comission. Available at: https://ec.europa.eu/energy/sites/default/files/sk_final_necp_main_en.pdf [Accessed 29 November 2022].

3. Eco-Innovation in Europe. Available at: <https://euagenda.eu/upload/publications/untitled-202507-ea.pdf> [Accessed 29 November 2022].

4. Roadmap of ecologization and climate goals for Ukraine 2030. Available at: <https://en.ecoaction.org.ua/wp-content/uploads/2020/04/roadmap2030-ecoaction-booklet-full-eng.pdf> [Accessed 29 November 2022].

Ревенко Д. С., Тітаренко О. О.,

Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського «ХАІ»

ДЕТЕРМІНАНТИ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

Історичні і сучасні моделі соціально-економічного розвитку можна умовно розділити на три: екстенсивного, інтенсивного і інноваційного розвитку. Екстенсивний шлях соціально-економічного розвитку передбачає економічне зростання завдяки збільшенням витратам ресурсів в умовах ненасиченого ринку і відносно стабільного зовнішнього середовища. Інтенсивний шлях соціально-економічного розвитку базується на індустріалізації економіки, використанні досягнень науки, техніки та технологій у виробництві, на постійному вдосконаленні продукції, зниженні витрат і раціональному використанні ресурсів, що призводить до підвищення конкурентоспроможності. До третього групи моделей соціально-економічного розвитку треба віднести інноваційну модель, що передбачає економічне зростання завдяки використанню принципово нових прогресивних технологій і виготовленням інноваційної високотехнологічної продукції, збільшення обсягів міжнародної торгівлі, інтенсифікація участі в глобальних ланцюгах створення вартості. Інновації проникають у всі сфери економічної діяльності і відбуваються на всіх рівнях.

Серед найбільш популярних математичних моделей, що здатні описати три різні формації розвитку є класична виробнича функція, неокласична виробнича функція Кобба-Дугласа, модель Солоу, модель лінійних стадій розвитку, неокласична модель вільного ринку, модель сталого розвитку. Серед широкого спектру представлених моделей найбільш обґрунтованої і тією, що дає адекватні результати при моделюванні залишається неокласична модель, тому на нашу думку, її використання і збільшення її параметрів дасть змогу відповісти на ключові питання факторів економічного розвитку і змоделювати трансформаційні зміни в економіці України.

Література:

1. Рогоза М. Є. Соціально-економічний розвиток України: моделі, механізми, стратегії : монографія. – Полтава : ПУЕТ, 2021. – 148 с.

2. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки. Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 р. № 67.

Tofaniuk Olga

National Aerospace University "Kharkiv Aviation Institute"

EFFECTS OF POPULATION AGEING ON THE PENSION SYSTEM IN UKRAINE

Ukraine currently has a relatively generous pay-as-you-go pension system, but population aging coupled with recent problems with economic growth will soon make it unsustainable. The goal

of the research is to build OLG model of Ukrainian economy, which shows that without reform the Pension Fund will run into persistent and growing deficit.

The process of population ageing presents a serious challenge for the Ukrainian economy. But one of the most urgent consequences of population ageing is the persistent deficit in the pension system.

Figure 1 shows current situation at Pension system in Ukraine. The country has a pay-as-you-go pension system. Retirement age in Ukraine regardless of gender is 60. But it also depends on minimum and maximum length of work. The retirement ages in Ukraine is lower than in Europe.

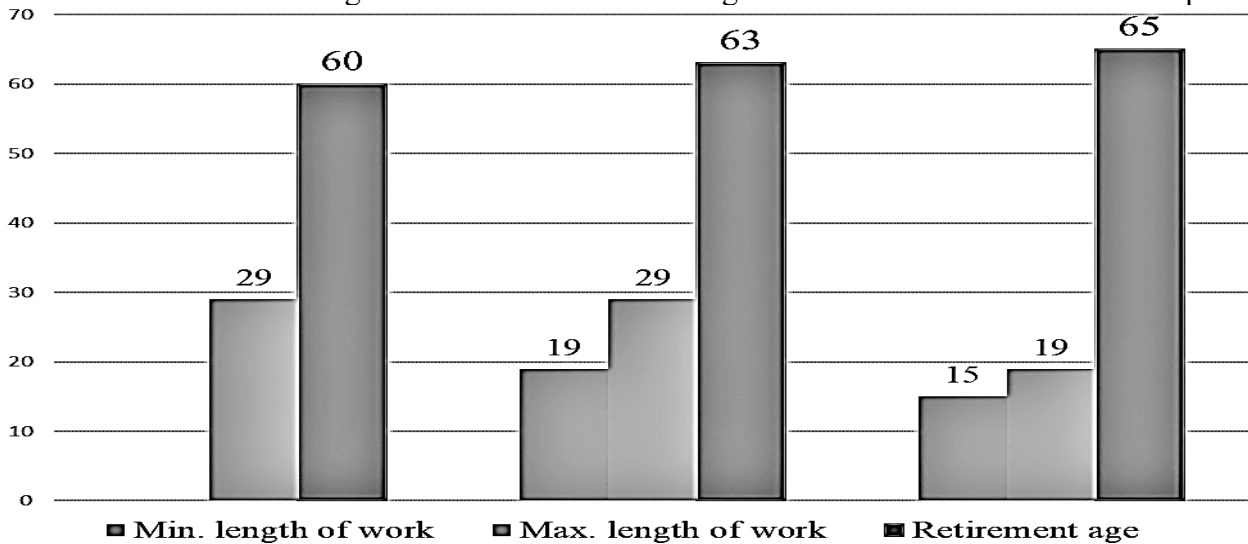

Fig. 1. Retirement age and length of work in Ukraine (regardless of gender)

Source: built by the author on the bases on [3]

In 2022, the average pension is 29.6% of the average wage in the country and exceeded the living wage by 1.54 times (Fig. 2).

Fig. 2. Pension and wage indicators in Ukraine 2022, euro

Source: built by the author on the bases on [3]

Ukraine's population declined by an average of 0.6% annually between 2014 and 2021. The working population averaged 43% of the state's total population, with pensioners accounting for 63% of the working-age population (Fig. 3).

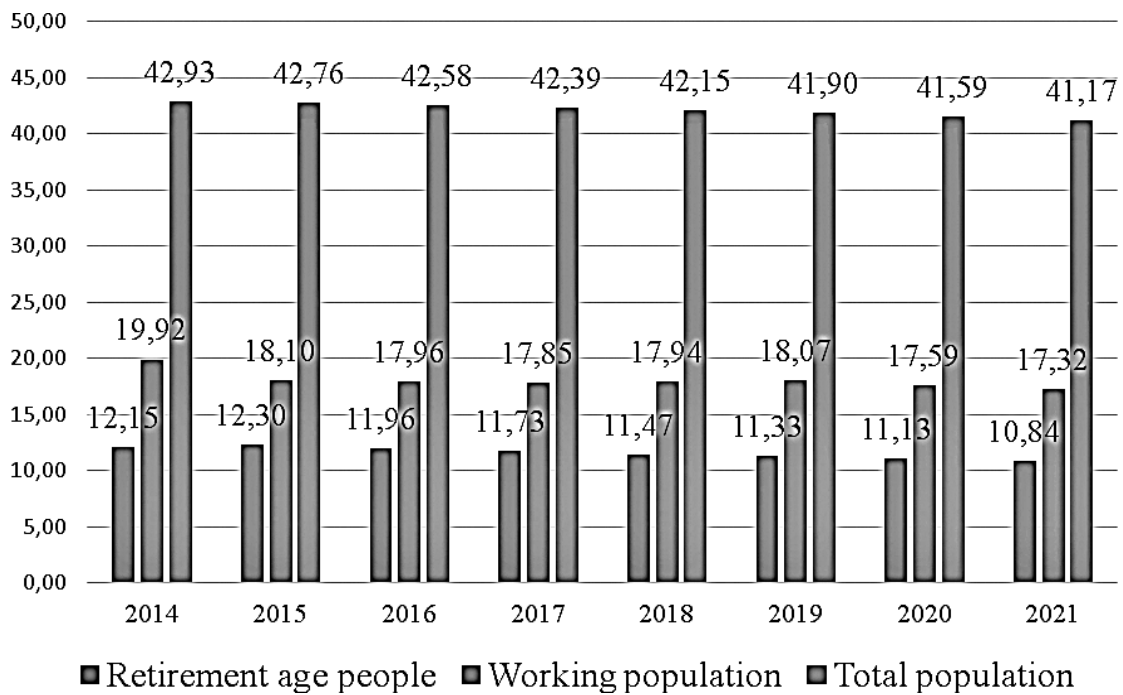

Fig. 3. Working-age population and pensioners in Ukraine 2014-2021, million people

Source: built by the author on the bases on [1]

The contribution rate to Pension Fund of Ukraine is 22 per cent of salary fund and is paid by Employer only. This 22% are spend also for state health insurance and unemployment insurance. So, the pure pension contributions are about 18.5% (Fig. 4).

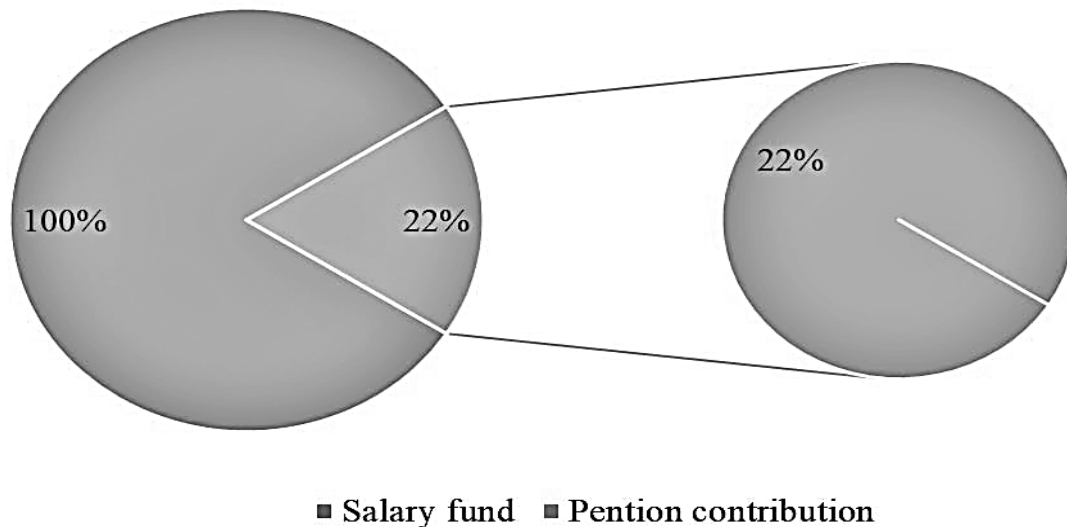

Fig. 4. Level of pension contributions and a simplified formula for calculating pensions, Ukraine 2022.

Source: built by the author on the bases on [1]

The formula of pension contribution rate has the following form:

$$\tau * \bar{w} * L = \rho * P \quad (1)$$

where τ – pension contribution rate,

\bar{w} – average wage,

ρ – average pension,

P – retired population,

L - working population.

$$\tau = \frac{P}{L} * \frac{\rho}{\omega} \quad (2)$$

$$\tau_{2021} = \frac{10.84}{17.32} * \frac{105.71}{357.52} = 0.6265 * 0.2957 \approx 18.52\% \quad (3)$$

So, the data reviewed indicate that the Ukrainian pension system needs reform. It is necessary in order to avoid a deficit in the Pension Fund while the number of pensioners is growing steadily relative to the working-age population.

In this regards, in our project we going to deal with Overlapping Generations Model. It will perform scenarios that involve 1) an increase in pension contribution rate, 2) the ratio of working people to pensioners, 3) tax system interest rates.

References:

1. Statistical publication of State Statistics Service of Ukraine. Available at: <https://ukrstat.org/uk/>.
2. Georges, P., Lisenkova, K., Mérette, M. and Zhang, Q. 2016. An Overlapping Generations Computable General Equilibrium (OLG-CGE) Model with Age-Variable Rate of Time Preference, NIESR Discussion Paper No. 458
3. World Bank. 2021. World Development Indicators. Available at: <http://data.worldbank.org/data-catalog/world-development-indicators>.

Sabina Hasanova

Azerbaijan Tourism and Management University

STIMULATION OF INNOVATION ACTIVITIES IN SERVICE AREAS

First of all, I would like to note that the realization of huge opportunities in the service sector makes them an important and intensively growing sector of the economy in the current conditions of agriculture. Representing an extremely important element and driving force of the world economic system, increasing opportunities for structuring social and economic development, the service sphere has become one of the strongest developing sectors of the economy, and currently contributes significantly to the creation of the country's GDP and the income of the population. Increasing its role in the local economy is a necessary priority of national development, a factor of maintaining the political and economic stability of the state in market conditions. A significant part of the service area is tourism, which is considered one of the largest, highly profitable and extremely dynamic sectors of the economy. Acting as an important factor of sustainable development and a business area against the background of globalization and activation of integration processes, tourism activity is formed by a set of numerous complex problematic reasons and management mechanisms and undergoes transformation in interaction.

Among the challenges of the 21st century and the new millennium, understanding the development potential of nature and society at a new quality level has a special place. Fundamentally renewing the foundations of social activity within the framework of stereotypes formed over the centuries in the 20th century has opened opportunities for people to develop in a different quality. As long as those possibilities are realized at the level of the traditional worldview, the threats to humanity will continue: food shortages, exhaustion of non-renewable energy sources, undesirable urbanization processes, ecological crisis. The consensus of the advanced part of humanity, scientific elite and political decision-makers makes it possible to get out of the mentioned "magical circle". At the same time, the fragmentary development of science in certain periods of history, interruptions and deviations in this development give rise to critical approaches to innovations in their full meaning. What has been mentioned requires the transformation of the innovative way of thinking into an ordinary way of life, the promotion of the criteria of coexistence, which implies the organic unity of antiquity and innovation, in other words, the wide spread of innovative activity. [1]

The concept of "innovation" is taken from the Latin word "innovato", although it has been used since the 19th century, it was used mainly in Joseph Schumpeter's "The Theory of Economic Development" (1934) and entered the wide scientific circulation. However, the main concepts related to innovation are still interpreted differently. "Innovative activity - new scientific knowledge, ideas, discoveries and inventions of the human collective, as well as existing and tested it is a type of systematic activity aimed at the full social realization of innovations based on the use and application of scientific technology, systems and equipment". In the conditions of modern market relations, the competitive factor is one of the important factors determining the scale and pace of economic activity.

In the conditions where the traditional possibilities of gaining a position in the market are exhausted, one or another participant prefers to search for alternative (new) ways. This way, as a rule, is risky, expensive and long. Therefore, prioritizing the innovative development path requires extensive research and complex analysis. As stated in the open encyclopedia, "innovation is the final result of a person's intellectual activity, discovery, invention, the application of a highly effective innovation. The result of innovation activity is considered to be a new or improved product (work, service), technological process, as well as organizational-technical, financial-economic and other situations in various areas of social relations. Innovation activity is the application of new ideas, scientific knowledge, technology and products to various fields of production and management to ensure economic development and competitiveness. [2]

The greater negative impact of the COVID-19 pandemic on the world economy, especially on the hospitality sector, made it necessary to determine the ways to get out of the crisis of the activity of hotel enterprises in Azerbaijan in the context of the pandemic, as well as the ways to improve the situation. As a result of a significant decrease in the flow of tourists to Azerbaijan, in 2020, Baku's hotel services market saw a 93% decrease in occupancy, and a 96% decrease in room profitability compared to 2019.

In general, in 2020, 999.8 thousand tourists spent the night in hotels in our country, that is, a 3.3 times decrease was observed in this indicator. In addition, the main number of overnight stays fell on the share of hotels located in the capital of Azerbaijan - 58% of the total amount. This indicator is 9.7% in Gabala district, 5.5% in Gusar district, 4.1% in Guba district, 3.2% in Lankaran district, 3.1% in Naftalan city, 2.4% in Nakhchivan Autonomous Republic, Shabran district - 1.9%, Mingachevir city - 1.2%, Ganja, Khachmaz, Gakh and Shamakhi districts 0.9% each, Masalli and Zagatala districts 0.7% each, and 5.9% it belongs to other regions of the republic. The main consequence of the pandemic was a critical decline in the hotel's financial and operational performance. The only way for hotels to stay afloat in the reality of huge losses is to develop a serious adaptive anti-crisis action program aimed at mitigating the extremely negative consequences of the pandemic and improving the crisis situation, and designed to manage their income, which contributes to the stabilization and successful recovery of the hospitality industry in our country. - standard innovative solutions are built-in.

Based on this, the criteria that significantly increase the degree of vulnerability of all hotel establishments in the context of the coronavirus pandemic were initially determined:

- the inevitability of the closure of hotels by the decision of the authorities;
- the inevitability of hotels shutting down due to a complete lack of guests;
- impossibility of providing a comprehensive service complex of hotels;
- location (megacities have a greater flow of foreign tourists);
- dependence of hotel occupancy on charter flights;
- application of fixed rent by the owners of the building, etc [4].

I would like to note that in the conditions of a pandemic, an entrepreneur should not be concerned about obtaining extreme income, but about the ability to stay afloat and how to prevent business closures.

On the basis of mathematical-statistical calculations, I would like to mention the information about determining the correlation relationship between the capacity of hotel establishments, the

expenses of foreign tourists who come to our country for tourism purposes, and the income obtained from the activities of hotel establishments in the Republic of Azerbaijan in 2009-2020.

As can be seen from Graph 1, a positive trend was observed in the results of the economic activity of hotel enterprises during 2011-2020 due to management optimization.

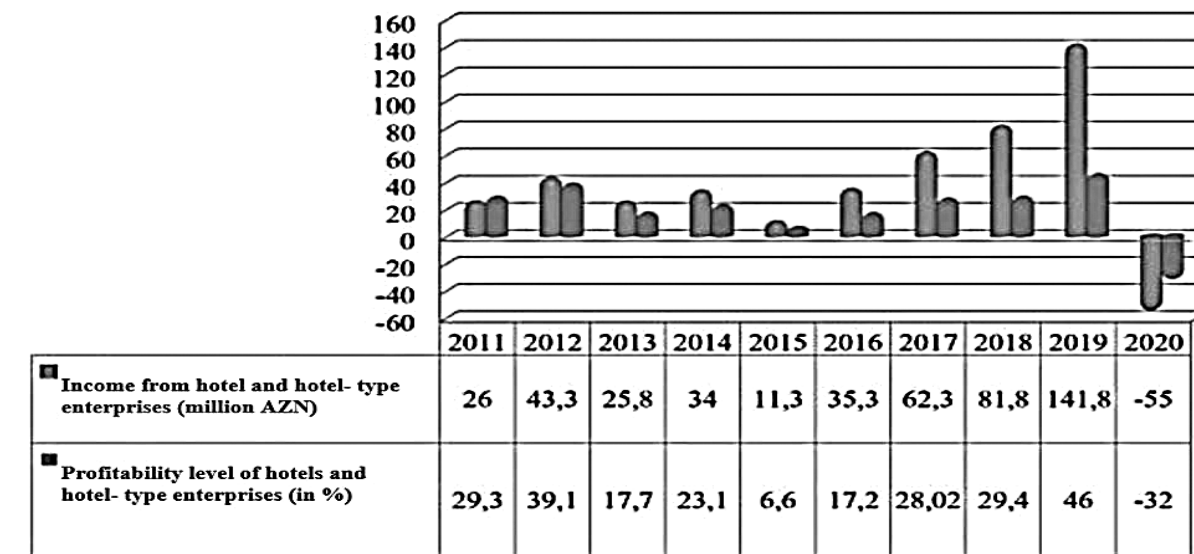

Fig. 1. The results of the economic activity of hotel enterprises during 2011-2020

Source: built by the author on the bases

In modern times, innovation is a provider of stable economic growth in the economy. The purposeful search and application of innovations is the basis of innovation-type development. This allows for technological progress and the improvement of society's well-being. The end of Azerbaijan

The economic reforms carried out during the period have created new opportunities for the activation of innovation activities. At the same time, new problems have arisen related to the application of the market mechanism of regulation of the economic-economic system as a whole, as well as the sphere of innovation. In addition to continuing reforms in the field of ownership and organizational-economic relations, these are issues related to the development of appropriate development strategies in order to evaluate and improve the efficiency of innovation activity in the socio-economic economic system [5].

In order to determine the efficiency of innovative production, labor productivity, fund yield, profitability, payback, etc. indicators can be used. With their help, various options for organizing innovative production and solving its structural problems are compared. Evaluating the efficiency of social issues and management of innovation structures requires the use of specific qualitative indicators of the development of each of those spheres. For each sphere, it is important to have specific eligibility criteria for the costs of structures and performance results. As a whole, the efficiency of innovation structures is the sum of the efficiency of its operating objects. The efficiency of each object is characterized by the ability to spend less on the production of products and services. It is the ability to produce the maximum amount of a suitable quality product with minimum cost and to sell this product with minimum cost.

The economic efficiency of innovation structures also depends on the conformity of its product to the requirements of the market and consumers. Since innovation structures are special innovation infrastructure subjects, their creation and evaluation of the degree of efficiency of their activity cannot be based only on the principles of commercial results. Thus, their activity implies the establishment of completely new relations between workers, investors and buyers of scientific and technical products. Therefore, taking into account the characteristics of its place, role and purpose in the socio-economic system directly serves as the main basis for evaluating the degree of efficiency of the relevant activity.

Formation of favorable environment and conditions for successful operation of innovation structures it is appropriate to offer him a complex of various types of privileges in the first years of his

activity. The effectiveness of the activity of such structures of an innovative nature depends on a number of factors, which manifest themselves mostly in the socio-psychological field. This is very difficult to measure. Thus, those factors are related to the formation of a certain innovative mood in the society, to the efforts made towards the specialization of labor and living standards, to the formation of positive emotions and ideas towards the future in a certain part of the population. One of the factors affecting the economic efficiency of innovation structures is their patent activity [6].

Compared to outsiders, embedded firms are typically characterized by a higher rate of patent activity. The patent activity of these companies increases the economic efficiency of innovative structures. The presence of a patent is a guarantee of the ability of these or other firms to release new products. The economic effectiveness of innovation structures is determined not only by their scientific production activity, but also by patent licensing, consulting, advertising, marketing, etc. related to the activity. One of the main sources of income for many foreign and domestic structures is the sale of their property, buildings, land, equipment to companies.

is to be leased. In addition to these, it can be noted that the socio-economic effect of the activity of innovation structures can be formed due to the following constituent elements:

- creation of skilled jobs;
- tax payments and local payments;
- attraction of investments in the fields of science and entrepreneurship;
- development of additional contractual mechanism;
- technology export etc [7].

Currently, the national research and development, innovation strategy plan, as well as the official national innovation policy are being formed in Azerbaijan. "Innovation policy" is widely discussed in government bodies, and for this purpose, various government organizations are involved in the innovation process. Over the past ten years, innovation issues have been included in numerous State Programs. Since each of these programs has its own goals and objectives, some of the goals can be considered government innovation policy goals. At the modern stage of economic development, enterprises have a strong influence on the geography of creation and production of innovations by controlling the main components necessary for the implementation of innovation projects - venture capital, highly qualified personnel, new ideas and research. Thus, the innovation policy of enterprises plays an important role in increasing the competitiveness of countries by influencing their position (leadership or decline) in this process.

References:

1. "On innovation activity" draft law was prepared. <https://azertag.az/xeber> Law of the Republic of Azerbaijan "On Enterprises", July 1, 1994 Law of the Republic of Azerbaijan "On Investment Activity". Baku, 1995
2. "On the approval of strategic road maps for the national economy and the main sectors of the economy". Decree of the President of the Republic of Azerbaijan. <http://www.e-ganun.az/framework/34254>
3. M. Atakishiyev, G. Suleymanov "Innovation management", Baku-2004.
4. T.A. Guliyev "Basics of management", Baku-2001-2005
5. Gasimov F.H., Najafov Z.M. Innovations: emergence, diffusion and development prospects. Baku - "Science" – 2009.
6. "Innovation & technology transfer". Special edition. (2000). Published by the EC.
7. ("Innovation and Technology Transfer., Special issue. (2000). European Commission publication).
8. Geroski, P.A., (1990) "Innovation, Technological Opportunities and Market Structure". Oxford Economic Papers, 42, 582-602.
9. Harris R.I.D. and M. Trainor (1995) "Innovation and R&D in Northern Ireland Manufacturing: A Schumpeterian Approach", Regional Studies, 29, 593-604.

Mammadov Emin Chingiz oghlu

Baku Business University

MACROECONOMIC ASPECTS OF INVESTMENT ACTIVITY OF BANKS

Bank investments have a special economic content. In the microeconomic aspect, the investment activity of the bank can be viewed from the point of view of the bank taken as an economic subject (as an activity in which the bank acts as an investor by putting its resources into the creation or acquisition of real assets, and the purchase of financial assets with the aim of generating direct and indirect income). However, there is another aspect of banks' investment activities that is related to the implementation of their macroeconomic role. In this capacity, banks cause the realization of the investment demand of economic entities in the form of money and credit in the market economy, and the transformation of savings and savings into investment. Therefore, in the macroeconomic aspect, the investment activity of banks is understood as an activity aimed at meeting the investment needs of the economy.

Raising cash by issuing securities or placing securities in their primary market; of buyers and sellers of existing securities in the secondary market coordination.

In the economic literature of the Soviet era, the investment activity of banks was understood as the mobilization of long-term loan capital and offered to borrowers. The explanation in this form was determined by the existing characteristics of the organization of banking business, the specifics of the objects and subjects of investment, because long-term lending was the main form of investment activity of banks in the pre-reform period. In the narrow sense of the word, investment activity, which implies the activity of the securities market, could not exist for obvious reasons.

As we move to market relations, as the stock market is formed, the interpretation of bank investments as long-term investments in securities is also reflected in the economic literature of our country. Thus, VMU Soskin notes that the point of covering bank investments applies to securities older than 1 year.

Investments are understood both as directions of placement of commercial bank's reserves, and as operations on the term placement of funds for the purpose of obtaining income. In the first case, investments refer to the entire complex of active operations of a commercial bank, while in the second case, its term component is related.

Thus, the investment activity of banks has a dual nature. From the point of view of the economic subject (bank), the investment activity is aimed at increasing the bank's income. In the macroeconomic aspect, the effect of investment activity consists in achieving the growth of public capital.

In terms of economic development, the investment activity of banks includes not only investments at the bank level, but also investments that lead to income generation at the level of society as a whole (in contrast to forms of investment activity related to the redistribution of public income by ensuring the increase of the income of a specific bank). Thus, from the point of view of macroeconomics, the criterion for attribution to investment activity is the productive direction of bank deposits.

Act as contributions to the creation and development of enterprises and organizations through participation in the capital expenditures of economic entities in the form of shares, shares, acquisition of other securities of enterprises placed on the primary market, investment lending, financing of investment projects (project financing). Both aspects of investment activity of commercial banks are closely related to each other. The basis of this interaction is the development of privatization facilities and the securities market, the tools of which directly or indirectly form the preconditions for the implementation of the investment process. In the microeconomic aspect, in the course of investment activity, commercial banks make investments in the authorized capital in the form of acquisition of shares, shares of privatized enterprises, other securities of enterprises placed on the primary market, and carry out founding activities. Thus, specifically, investment activity constitutes an important element of investment processes in the economy does.

At the same time, the advantage of speculative investments in the securities market is that credit forms for meeting investment demand in the real conditions of the national economy, which is characterized by instability and does not play a significant role in solving the problems of investment in the economy, have long maintained their priority. will keep.

Therefore, when studying the participation of banks in the investment process, it is necessary to take into account the dual nature of the investment activity of banks.

One of the factors that has an important influence on the activity of commercial banks, including their investment policy, is the issue of legal regulation. Studies show that the normative-legal framework has more superior effects in the banking sector than in other areas of the economy. From this point of view, there is a flexible reaction in the bank's activity to any changes in the system of legal regulation of banks' activities. That is why it is necessary to give ample space to scientific research, including marketing research, in the formation of the legal regulation system of banks, its improvement, and the preparation of new regulatory and legal acts . is important.

The Central Bank (MB) acts as the main supervisory body in the legal regulation of the activities of commercial banks. In addition to the laws adopted by the Milli Majlis, the MB defines instructions, standards, norms, rules, which are an integral part of the legal regulation of banking activities. The activity of the Central Bank in this direction is regulated by the Law "On the Central Bank" approved by the President of the Republic of Azerbaijan on December 10, 2004. Therefore, the aforementioned law can be considered as the basis of legal regulation of banking activity. In paragraph 8 of Article 5 of the Law, it is mentioned about MB:

and regulates banking activities in accordance with the Law of the Republic of Azerbaijan "On Banks", this law and the normative acts adopted in accordance with them, and supervises banking activities in accordance with the law.

The provisions on the aforementioned normative acts of the Ministry of Finance are reflected in Article 8 of the law. It is noted here that: "The Ministry of Finance independently adopts binding normative acts for all banks, non-bank credit organizations, as well as other legal entities on the issues assigned to its powers by law. These acts are registered with the state in accordance with the law."

In accordance with the requirements of this law, the participation limit of foreign capital in the country's banking system, the norms of economic regulation for credit organizations are determined by the Board of Directors of the Central Bank. In addition, in accordance with the provisions of the law, the MB determines the following for commercial banks:

In accordance with the Civil Code, the rules for non-cash settlements and money transfers through credit organizations in the country and conditions;

types of bank accounts, their opening, maintenance and closing in accordance with normative legal acts rules;

and conducting settlements between credit organizations and etc.

Article 48 of the Law "On the Central Bank" is specifically devoted to the issues of regulation and control of banking activities of the Central Bank, and the following powers of the Central Bank to regulate the activities of credit institutions are reflected in this article:

adoption of regulatory acts on banking activity making;

determination of the procedure for calculation and formation of a special reserve fund created by banks, local branches of foreign banks and non-bank credit organizations for compensation of probable losses on loans and other assets;

Mandatory instructions to credit institutions to assess the financial condition of credit institutions based on reports and inspections and make appropriate corrections in financial statements based on this giving;

determining corporate governance standards in banks and local branches of foreign banks and monitoring its implementation make;

carrying out inspections in credit organizations, as well as their subsidiary companies, in the cases and in the manner determined by law;

in order to prevent monopolistic activities in the market of banking services, the issue before the competent state body removal;

application of impact (corrective) measures and sanctions against credit institutions and their administrators in the cases and in the manner determined by legislation making;

the results of control measures carried out in accordance with the law to participate as an observer in the meetings of the management bodies of credit institutions, to conduct consultations with the administrators of credit institutions;

in the cases provided by law, within the framework of measures for the financial recovery of banks, determine the special conditions for the fulfillment of their credit obligations to the Central Bank make;

applying to the court to appoint a temporary administrator to banks and local branches of foreign banks in the cases provided for by law, to apply a moratorium on the bank's obligations if necessary make;

legal measures against banks whose licenses have been revoked and local branches of foreign banks to see;

temporary restriction of individual operations carried out by credit organizations in accordance with the legislation, including the lower and upper limits of interest rates for their operations identification;

exercise of other powers provided by law and etc.

Taking into account the development processes in the banking sector, the increase in confidence in commercial banks, ensuring stability in their activities and a number of other factors, the above-mentioned regulatory activity of the Ministry of Finance can be highly appreciated. In the mentioned direction, the normative acts of the Ministry of Justice, arising from modern requirements, have an exceptional role was.

The legal basis of the process of regulation of banking activity is based on the Law of the Republic of Azerbaijan "On Banks" approved on January 16, 2004. Additions and changes were made to this document on March 4, 2005 and March 6, 2007. The law establishes the principles, rules and norms of the organization, internal management, regulation and liquidation of banks in order to adapt the legal framework of the country's banking system to international standards, increase the role of banking services in the economy, strengthen the protection of bank deposits and creditors, and ensure the stable and safe operation of the banking system as a whole. determines.

Article 2.3 of the law describes the legal basis of banks as follows: the activity of credit institutions is the Constitution of the Republic of Azerbaijan, the Law "On Banks", the Civil Code, the Law "On the National Bank", the relevant normative acts of the Ministry of Finance, other laws of the Republic of Azerbaijan. it is regulated by normative-legal acts, as well as international agreements to which AR is a party. 4

Article 32 of the Law "On Banks" defines the types of activities of banks in the Republic of Azerbaijan. According to this article, banks can engage in the following types of activities:

giving loans;

mortgage lending;

factoring, forfeiting, leasing services and other types of lending with or without the right of recourse to hold;

natural and legal persons, including correspondent accounts of banks, and settlements conduct;

transfer of cash, securities and payment funds services;

means of payment, including credit and debit cards, traveler's checks and bank drafts release;

financial instruments (including checks, bills of exchange, debt obligations and certificates of deposit), foreign currency, precious metals and gems, currency and interest instruments, shares and other securities, as well as forward contracts, swaps buying and selling of contracts, futures, options and other derivatives relating to currencies, stocks, bonds, precious metals or interest rates; and sale;

attracting precious metals to the deposit and placement;

providing guarantees for the performance of obligations, including guarantees and letters of credit for own account or for the account of customers opening;
professional in the securities market action;
financial advisor, financial agent or consultant services;
to loans and credit ability checking about information giving and services;
documents and valuables, including cash (in special rooms or safe boxes save);
collection and sending of valuables, including banknotes and coins.

Article 33 of the law prohibits banks from engaging in wholesale and retail trade, manufacturing, transportation, agriculture, mining, construction, and insurance activities. Banks can only participate in insurance organizations as partners, associates, shareholders.

However, there is also an article in the law that, with the permission of the Ministry of Finance and only during the period specified in the permission, in order to meet the requirements for the obligation, banks can carry out the above-mentioned types of activities or participate as partners, shareholders, associates in legal entities that carry out those types of activities. they can.

Researches show that, based on the requirements of Article 33 of this law, the vast majority of commercial banks have created insurance companies in which they are shareholders, partners, or their subsidiaries, and these companies have already taken a perfect position in the market . Statistics show that insurance companies have been working profitably in recent years. As a result, the investments made by commercial banks in this direction bring income. In general, becoming a shareholder in insurance companies can be considered as one of the important directions of the investment policy of commercial banks.

also provides for state support at the necessary moments to ensure the financial health of banks and the stability of their activities. In this regard, Article 57.1 of the law states that due to having a significant weight in bank assets, providing services to a large number of savings accounts, and having a significant share in interbank settlements, disruption of financial stability will lead to a systemic crisis in interbank payments, massive loss of depositors' funds and serious in trusting the banking system financial recovery measures can be implemented by attracting state funds for a bank that has lost its solvency or is in danger of losing it, which may cause a danger.

In accordance with the requirements of the law, the financial rehabilitation of banks is carried out by the Ministry of Finance. He determines the amount of state funds necessary for the financial recovery of the bank in agreement with the relevant executive power body implementing the budget policy in the country.

The country's economy is undergoing a rapid development process, which in turn causes both qualitative and quantitative changes in various sectors of the national economy. Modern economic processes are also reflected in the banking sector. On the other hand, the development of the financial market and the further strengthening of the interrelationship between the national economy and the financial market require a more serious approach to banking activity and banks. So, currently, banks have a leading role in ensuring financial stability in the financial market. From this point of view , there is a need to adapt the Law "On Banks" to modern requirements and direct it to the stable development of banking and payment systems within modern economic conditions . Changes to the law in different years were also born out of this necessity. Also, this law is aimed at protecting the interests of entrepreneurs engaged in banking activities is important.

As is known, commercial banks also carry out currency operations. Therefore, the Law of the Republic of Azerbaijan "On Currency Regulation" can be attributed to the legal framework we are talking about. This law, adopted on October 21, 1994, defines the principles of currency transactions in the Republic of Azerbaijan, the powers and functions of currency regulation and currency control bodies, the rights and duties of legal and natural persons in the field of owning, using and disposing of currency assets., determined the responsibility for the violation of currency legislation does.

Currency operations involving banks include the following:

of property rights and other rights to currency assets, including the use of foreign currency as a means of payment and payment documents in foreign currency making;

bringing and sending currency assets to the Republic of Azerbaijan, as well as withdrawing them from the Republic and sending;

international money transfers holding

In addition, the law also uses the concept of "currency transactions related to the movement of capital", which includes the following:

- direct investments, i.e. investment in the authorized capital of the enterprise with the purpose of obtaining income and having the right to participate in the management of the enterprise;
- acquisition of securities;
- transfers for payment of ownership rights over buildings, facilities, including land and subsoil, as well as other property related to immovable property under the legislation of the country where it is located, as well as other rights over immovable property;
- attracting foreign currency funds to deposit for more than 180 (one hundred and eighty) days by authorized banks, etc. 5

Article 3.2 of the law states that the purchase and sale of foreign currency in the Republic of Azerbaijan is carried out through authorized banks in the manner determined by the Ministry of Finance. It is not allowed to buy and sell foreign currency without the participation of authorized banks.

With this law, the rules of foreign exchange transactions of residents who are legal entities and natural persons in the Republic of Azerbaijan were determined, which created fertile legal grounds for foreign currency transactions of banks. In this regard, the 8th, 9th, 10th and 11th articles of the law attract special attention.

Bank deposits are important as a source of income in the formation of investment activity of commercial banks. However, since the well-known banking crisis of the early 90s, the sharp decline in confidence in banks as a result of the activity of financial pyramids has created a fundamental problem for directing deposits to commercial banks until almost a few years ago. It's only in the last few years a turnaround is being observed in the field. In this area, the creation of the Deposit Insurance Fund, the adoption of the Law of the AR "On Deposit Insurance" had an exceptional role and stimulated the growth of deposits of commercial banks.

The Law of the Republic of Azerbaijan "On Insurance of Deposits", approved by the President of the Republic of Azerbaijan on December 29, 2006, establishes the rules for the establishment and operation of the system of collective compulsory insurance of deposits of individuals in banks operating in the country, as well as the rules for payment of compensation for deposits.

The creation of a deposit insurance system in Azerbaijan has been a topic of discussion for a long time. In a number of CIS countries, this system was formed earlier and in recent years it has practically produced its positive results. The adoption of the mentioned law can be considered as the foundation of this system in our country.

The purpose of creating the system mentioned in the law is to prevent the risk of loss of money deposited from individuals when local branches of national banks and foreign banks lose their ability to pay, and to ensure the stability and development of the financial and banking system.

In the report of the Ministry of Finance, it is noted that the recommendations on the creation of an effective deposit insurance system by the forum for the financial stability of the G7 countries created in 1999 and the "On deposit guarantee schemes" of the European Union dated May 30, 1994 the basic principles provided for the efficient operation of the deposit insurance system in the directive are reflected in the aforementioned law. With this law, a legal basis has been formed for the protection of funds entrusted to banks by depositors, as well as for the continuation of the activities of banks under conditions of healthy competition.

As it can be seen, commercial banks are the main participants in the formation of the insurance system and the formation of the income of the Deposit Insurance Fund. Experience has shown that the adoption of this law and the implementation of the measures provided for in it, the joint activity of commercial banks in this direction has led to positive results. Most importantly, this increased

citizens' confidence in the banking system, which in turn was reflected in the rapid growth of bank deposits.

In our opinion, in the future, it would be necessary to create a perfect banking code by summarizing the provisions of laws or individual laws directly related to banking activity. Because the strategic importance of banking activity in the national economy is increasing day by day, and modern types of banking activity are emerging. From this point of view, it is important and necessary to constantly improve the banking legislation, to conduct in-depth scientific research during the preparation of laws related to this field.

The laws we mentioned above are specific laws of this field, directly related to banking activity. However, it should be noted that the regulation of banking activity is not limited to these laws. Because banking is also a type of entrepreneurial activity and the laws regulating entrepreneurial activity are directly related to it. Therefore, the provisions of such normative legal documents and their improvement are of special importance for the development of the banking sector. In this regard, it would be appropriate to look at the basics of those laws.

References:

1. Azerbaijan 2030: National Priorities for socio-economic development. By the Decree of the President of the Republic of Azerbaijan dated February 2, 2021 confirmation has been done.
2. Strategy of socio-economic development of the Republic of Azerbaijan in 2022-2026. By the Decree of the President of the Republic of Azerbaijan dated July 22, 2022 confirmation has been done.
3. "Strategic Roadmap for the development of financial services in the Republic of Azerbaijan". Baku, 2016.
4. Law of the Republic of Azerbaijan on deposit insurance (with amendments and additions adopted by the law dated May 8, 2009 and June 30, 2009).
5. Abdullayev Sh., R. Asgarova. Banking. Baku, 2010.

ЗМІСТ / CONTENTS:

Тематичний напрям/ Thematic direction

Інновацій у фінансовій, банківській та страховій системах в умовах сучасного національного стану і вимог глобалізації. / Innovations in financial, banking and insurance systems in the minds of the current national state and could globalization

Бондар Н.О., Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського «ХАІ» (Україна)
ГІДНІ УМОВИ ПРАЦІ ЯК ПЕРЕДУМОВА ЗДАТНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ.....**3**

Гребенікова О.В., Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського «ХАІ» (Україна)
ВЕКТОРИ МОДЕРНІЗАЦІЇ РИНКУ СТРАХОВИХ ПОСЛУГ ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ.....**5**

Фурсова В.А., Ребріна Г.Ю., Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського «ХАІ» (Україна)
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ МОНІТОРИНГУ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ.....**7**

Ліхоносова Г.С. Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського «ХАІ» (Україна)
НАПРЯМИ НІВЕЛЮВАННЯ ФІНАНСОВОЇ НАПРУЖЕНОСТІ: ЗМІНА ВЕКТОРІВ ОЧІКУВАННЯ.....**8**

Ревенко Д.С., Мосьпан І.А., Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського «ХАІ» (Україна)
КЛАСИФІКАЦІЯ КРИЗОВИХ ЯВИЩ В СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМАХ.....**10**

Тематичний напрям/ Thematic direction

Інноваційний розвиток обліково-аналітичних та податкових інструментів в контексті сучасних глобальних і національних викликів. / Innovative development of accounting and analytical and tax tools in the context of modern global and national challenges.

Ліхоносова Г.С., Мартиненко К.Р., Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «ХАІ» (Україна)
МОДИФІКАЦІЇ ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ В УКРАЇНІ.....**11**

Гребенікова О.В., Денисова Т.В., Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «ХАІ» (Україна)
МОДЕЛЮВАННЯ СИСТЕМИ ЗНИЖЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ВТРАТ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ГЛОБАЛЬНИХ І НАЦІОНАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ.....**13**

Ліхоносова Г.С., Перепелиця Ю.Г., Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут», (Україна)
ОСУЧАСНЕННЯ ПОДАТКОВОГО НАВАНТАЖЕННЯ З ПОДАТКУ НА ПРИБУТОК В УМОВАХ БЕЗБЕС-РЕЛОКАЦІЇ.....**15**

Калінеску Т.В., Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського «ХАІ» (Україна)
КОНТРОЛЬ І РЕВІЗІЯ: ДИСКУРС ПРО СУЧАСНІСТЬ ТА АКТУАЛЬНІСТЬ ДОСЛІДЖЕНЬ.....17

Ліхоносова Г.С., Волошина А.А., Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «ХАІ», (Україна)
ОБЛІКОВО-ФІНАНСОВИЙ МЕХАНІЗМ ІННОВАЦІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ: ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ.....19

Тематичний напрям/ Thematic direction

Інноваційні стратегії розвитку фінансових, обліково-аналітичної та податкової політики в контексті сучасної глобалізації. / Innovative strategies for the development of financial, accounting and tax policy in the context of modern globalization.

Ревенко Д.С., Комар Б.І., Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського «ХАІ» (Україна)
ІННОВАТИВНІСТЬ ЯК КЛЮЧОВИЙ ФАКТОР РОЗВИТКУ.....22

Tair Fattaxov, National Aviation Academy (Azerbaijan)
MAIN STAGES OF ECONOMIC GROWTH AND INNOVATIVE DEVELOPMENT: AZERBAIJAN.....22

Ревенко Д.С., Піскун Р.Р., Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського «ХАІ» (Україна)
ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ПРИБУТКОВОСТІ ПІДПРИЄМСТВ.....25

Ревенко Д.С., Скоріно Н.С., Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського «ХАІ» (Україна)
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА НА ОСНОВІ ІННОВАЦІЙНИХ СТРАТЕГІЙ РОЗВИТКУ.....27

Dadashova Minaya Sahib, Azerbaijan State University of Economic (Azerbaijan)
THE ESSENCE AND FEATURES OF INNOVATION IN THE DEVELOPMENT OF THE NATIONAL ECONOMY.....28

Тематичний напрям/ Thematic direction

Мобілізація, кооперація та інформатизація фінансових, обліково-аналітичних та податкових взаємовідносин в сучасному контексті глобалізації. / Mobilization, cooperation and informatization of financial, accounting-analytical and tax relationships in the modern context of globalization.

Ревенко Д.С., Тігаренко О.О., Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «ХАІ» (Україна)
КЛАСИФІКАЦІЯ МОДЕЛЕЙ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ.....31

Elnara Famil Bayramova, National Aviation Academy (Azerbaijan)
MAIN DIRECTIONS FOR ECONOMIC DEVELOPMENT.....31

Ревенко Д.С., Живолуп О.О., Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського «ХАІ» (Україна)
ФОРМУВАННЯ БРЕНДУ КОМПАНІЇ ЗА ДОПОМОГОЮ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ.....33

Ліхоносова Г.С., Зейнієв Т.Г., Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «ХАІ», (Україна)
АПРОКСИМАТИЧНИЙ ДИСКУРС ГАРАНТУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ.....35

Ревенко Д.С., Бойко Т.В., Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського «ХАІ» (Україна)
ГЛОБАЛЬНА ЦИФРОВІЗАЦІЯ І ЇЇ ВПЛИВ НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ.....37

Ay Khan Mammadov, Roza Azizova, Madina Efendiyeva, Ibrahim Dadashev, Azerbaijan State University of Economics
PRICING STRATEGIES OF FIRMS IN THE CONTEXT OF THE DEVELOPMENT OF ELECTRONIC COMMERCE IN AZERBAIJAN.....38

Huseynova Lala Ruslan, Zeynalova Xumar Fazil, Azerbaijan State University of Economics
COMMODITY POLICY IN ENVIRONMENTAL MARKETING.....42

Mammadov Emin Chingiz, Baku Business University
ИНВЕСТИЦИОННАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ КОММЕРЧЕСКИХ БАНКОВ.....43

Тематичний напрям/ Thematic direction

Мотивації та стимули щодо розвитку інновацій у обліково-фінансових та податкових системах в сучасному національному й глобальному середовищі. / Motivations and incentives for the development of innovations in accounting, financial and tax systems in the modern national and global environment.

Ревенко Д.С., Булавінцева І. В., Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «ХАІ» (Україна)
ВПЛИВ ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙ НА ЖИТТЄЗДАТНІСТЬ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....49

Ревенко Д.С., Мостіпан І. Л., Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського «ХАІ» (Україна)
МОНІТОРИНГ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА НА ОСНОВІ РОЗРОБКИ БЕЗПЕКОВОГО ПРОФІЛЮ.....49

Калінеску Т.В., Підмогильний С.С., Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «ХАІ» (Україна)
ОЦІНЮВАННЯ ДИФУЗІЇ ТРАНСФОРМАЦІЙ МЕХАНІЗМІВ ЗМІЦНЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМНИЦТВА.....50

Mammadova Valida Eldar qizi, National Aviation Academy (Azerbaijan)
INCREASING THE COMPETITIVENESS OF NATIONAL PRODUCTION.....52

Tatar Maryna, National Aerospace University "Kharkiv Aviation Institute" (Ukraine)
INNOVATIVE METHODS OF BUSINESS ENTITIES ECOLOGIZATION IN THE CONTEXT OF GLOBAL CHALLENGES.....54

Ревенко Д. С., Тітаренко О.О., Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «ХАІ» (Україна)
ДЕТЕРМІНАНТИ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ.....58

Tofaniuk Olga, National Aerospace University "Kharkiv Aviation Institute" (Ukraine)
EFFECTS OF POPULATION AGEING ON THE PENSION SYSTEM IN UKRAINE.....58

Sabina Hasanova, Azerbaijan Tourism and Management University (*Azerbaijan*)
STIMULATION OF INNOVATION ACTIVITIES IN SERVICE AREAS.....61

Mammadov Emin Chingiz oghlu, Baku Business University (*Azerbaijan*)
MACRORCONOMIC ASPECTS OF INVESTMENT ACTIVITY OF BANKS.....65

ДЛЯ ПОДАТОК / FOR NOTES

Наукове видання

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ОБЛІКОВО-ФІНАНСОВОЇ ТА ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ В СУЧАСНОМУ КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ

Укладач і редактор збірника тез доповідей:

Машикіна А. С. – здобувач третього освітньо-наукового рівня, асистент кафедри фінансів, обліку і оподаткування НАУ «ХАІ» (Україна)

За зміст та достовірність інформації

у матеріалах збірника відповідають автори. / The authors are responsible for the content and accuracy of the information in the materials of the collection.

Підписано до друку 09.08.2023

Формат 60×84 1/16. Папір офс. Офс. друк

Ум. друк. арк. 4,2. Обл.-вид. арк. 4,75. Наклад 50 пр.

Замовлення 86-23. Ціна вільна

Видавець і виготовлювач

Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського

«Харківський авіаційний інститут»

61070, Харків-70, вул. Чкалова, 17

<http://www.khai.edu>

61070, Харків-70, вул. Чкалова, 17

izdat@khai.edu

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів
видавничої продукції сер. ДК № 391 від 30.03.2001